

Про затвердження Стратегії розвитку
Миколаївської області на період до
2027 року

сесія восьмого
скликання

На підставі статті 143 Конституції України та пункту 16 частини першої статті 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», статей 10, 11 Закону України «Про засади державної регіональної політики», постанови Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки», згідно з Порядком розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 року № 932, обласна рада

ВИРІШИЛА:

1. Затвердити Стратегію розвитку Миколаївської області на період до 2027 року (далі – Стратегія), що додається.

2. Обласній державній адміністрації створити робочу групу із залученням депутатів обласної ради з метою подальшого впровадження Стратегії та корегування, в разі необхідності.

3. Райдержадміністраціям, виконавчим органам територіальних громад, міських (міст обласного значення) рад забезпечити приведення програмних документів у відповідність до Стратегії.

4. Зняти з контролю рішення обласної ради від 16 квітня 2015 року № 9 «Про затвердження Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2020 року».

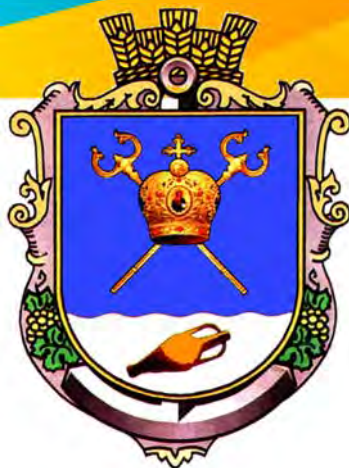
5. Це рішення набуває чинності з 01 січня 2021 року.

6. Контроль за виконанням цього рішення покласти на постійні комісії обласної ради.

Голова обласної ради

Ганна ЗАМАЗЄВА

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ПРОЄКТ

Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2027 року

Миколаїв

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. Вступ	5
РОЗДІЛ 2. СТИСЛИЙ ОПИС ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	7
2.1. Географічне розташування, суміжні території	7
2.2. Ландшафтні особливості рельєфу, характеристика ґрунтів та гідрологія.....	7
2.2.1. Структура та стан земель.....	7
2.2.2. Гідрологія.....	8
2.3. Природно-ресурсний потенціал, кліматичні умови.....	8
2.3.1. Клімат	8
2.3.2. Заліснення.....	8
2.3.3. Корисні копалини	9
2.3.4. Природно-заповідний фонд та рекреаційна діяльність.....	9
2.4. Адміністративно-територіальний поділ та формування об'єднаних територіальних громад.....	9
2.5. Наявність містобудівної документації на рівні регіону.....	11
2.6. Демографічна ситуація та ринок праці.....	11
2.6.1. Чисельність та щільність населення	11
2.6.2. Природний та міграційний рух населення області.....	12
2.6.3. Статевовіковий склад населення.....	12
2.6.4. Демографічне навантаження на населення працездатного віку.....	12
2.6.5. Сфера зайнятості населення	13
2.7. Інфраструктура.....	14
2.7.1. Транспортна інфраструктура.....	14
2.7.1.1. Мережа доріг.....	14
2.7.1.2. Система залізниць	14
2.7.1.3. Повітряний транспорт	15
2.7.1.4. Морський/річковий транспорт.....	15
2.7.1.5. Логістика та логістичні мережі.....	16
2.7.2. Енергетична інфраструктура і постачання енергії.....	17
2.7.3. Промислова інфраструктура.....	17
2.7.4. Інфраструктура зв'язку.....	18
2.7.5. Освітня інфраструктура	19
2.7.6. Інфраструктура охорони здоров'я	20
2.7.7. Спорт і дозвілля.....	20
2.7.8. Туристична інфраструктура	23
2.8. Особливості економічного розвитку.....	25
2.8.1. Макроекономічні показники.....	25
2.8.1.1. Валовий регіональний продукт	25
2.8.1.2. Доходи та витрати населення.....	25
2.8.1.3. Зовнішня торгівля	26
2.8.1.4. Прямі іноземні інвестиції	28
2.8.2. Галузева ефективність	29
2.8.2.1. Промисловість.....	29

2.8.2.2. Сільське господарство	30
2.8.2.3. Розвиток та відновлення зрошення.....	30
2.8.2.4. Капітальні інвестиції.....	31
2.8.2.5. Житлово-комунальне господарство.....	31
2.9. Стан сфери досліджень та інновацій	32
2.9.1. Дослідження, технології, інновації.....	<i>Ошибка! Закладка не определена.</i>
2.10. Розвиток підприємницького середовища	33
2.10.1. Стан розвитку підприємництва	33
2.11. Розвиток сільських територій.....	34
2.11.1. Розвиток сільських територій.....	34
2.11.2 Водопостачання та водовідведення сільських населених пунктів.....	34
2.11.3. Підвищення рівня пожежної та техногенної безпеки.....	35
2.12. Екологічна ситуація.....	36
2.12.1. Стан атмосферного повітря.....	36
2.12.2. Поводження з відходами.....	36
2.12.2.1 Поводження з твердими побутовими відходами	37
2.12.3. Відведення та очищення стічних вод	38
2.12.3.1 Водозабір.....	38
2.12.3.2. Скиди зворотніх вод.....	38
2.12.4. Екзогенні геологічні процеси.....	39
2.12.5. Біорізноманіття.....	39
2.12.6 Лісосмуги.....	40
2.13. Фінансово-бюджетна ситуація	40
2.13.1. Бюджет області та бюджети адміністративно-територіальних одиниць.....	40
2.13.2. Податкова база	41
РОЗДІЛ 3. ГОЛОВНІ ЧИННИКИ І СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ	42
3.1. SWOT - аналіз для Миколаївської області.....	42
3.2. SWOT – матриця для Миколаївської області	45
3.2.1. Порівняльні переваги, виклики та ризики Миколаївської області.....	49
3.2.1.1. Порівняльні переваги.....	49
3.2.1.2. Виклики	52
3.2.1.3. Ризики	53
3.3. Сценарії розвитку Миколаївської області на 2021 - 2027 роки	53
3.4. Стратегічне бачення та місія Миколаївської області.....	61
РОЗДІЛ 4. СТРАТЕГІЧНІ, ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	62
4.1. СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. СТИЙКЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ БАГАТОГАЛУЗЕВОЇ ЕКОНОМІКИ ..64	
Оперативна ціль 1.1. Створення нових та модернізація існуючих підприємств реального сектору економіки.....	65
Оперативна ціль 1.2. Розвиток міжнародного співробітництва.....	68
Оперативна ціль 1.3. Створення умов для пріоритетного розвитку малого та середнього підприємництва	70
Оперативна ціль 1.4. Розвиток туристичної та курортної індустрії	71
4.2. СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. ВИСОКА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ.....	73
Оперативна ціль 2.1. Підготовка населення до життя та діяльності в умовах економіки, що змінюється..	74
Оперативна ціль 2.2. Підвищення тривалості життя людини.....	77
Оперативна ціль 2.3. Забезпечення населення якісними послугами	81
Оперативна ціль 2.4 Розвиток культурного і духовного середовища.....	85

<i>4.3. СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ.....</i>	<i>88</i>
Оперативна ціль 3.1. Підсилення регіональної згуртованості та просторовий розвиток.....	89
Оперативна ціль 3.2. Збереження навколишнього природного середовища	92
Оперативна ціль 3.3. Підвищення рівня громадської безпеки.....	95
<i>4.4. СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 4. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНА ЕКОНОМІКА НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНОГО ТА ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ, ЗОКРЕМА У СФЕРАХ, ВИЗНАЧЕНИХ СМАРТ- СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ .....</i>	<i>98</i>
Оперативна ціль 4.1. Інноваційний розвиток економіки, зокрема у сферах, визначених смарт- спеціалізацією	99
Оперативна ціль 4.2. Створення нових наукоємних виробництв та продуктів	101
Оперативна ціль 4.3. Забезпечення потреби у висококваліфікованих кадрах для розвитку інноваційних виробництв	102
РОЗДІЛ 5. ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗРОБКИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ.....	105
РОЗДІЛ 6. Узгодженість Стратегії з програмними та стратегічними документами.....	112

РОЗДІЛ 1. ВСТУП

З метою реагування на виклики в умовах змін ринкового середовища, врахування можливостей і загроз зовнішніх факторів, виявлення найважливіших проблем та визначення напрямів перспективного розвитку області для яких є найсприятливіші умови та наявні ресурси в області сформовано основний стратегічний документ регіону на довгострокову перспективу – Стратегію розвитку Миколаївської області на період до 2027 року.

Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2027 року (далі – Стратегія) розроблена на підставі Законів України «Про засади державної регіональної політики» та «Про стимулювання розвитку регіонів», з урахуванням Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 № 722/2019 та на виконання вимог Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 932, із змінами і Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, згідно наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 року № 79, із змінами (далі - Методика).

При розробці Стратегії враховано досвід та результати реалізації Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2020 року (затверджена рішенням Миколаївської обласної ради від 16 квітня 2015 року № 9).

Стратегія та її основні елементи розроблялись Робочою групою та затверджувались Керівним комітетом, (склад затверджено розпорядженням голови облдержадміністрації від 22.04.2019 № 131-р, зі змінами від 24.06.2020 № 253-р).

На базі Робочої групи формувались тематичні фокус-групи за відповідними напрямками діяльності, до складу яких увійшли представники місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарської діяльності, установ, організацій, міжнародних проєктів і програм, наукових установ, органів місцевого самоврядування. Загалом до складу Робочої групи та тематичних фокус-груп увійшло близько 130 осіб.

Розробка Стратегії, крім, підготовки самого документа, стала важливим інструментом налагодження партнерства між обласною державною адміністрацією, районними державними адміністраціями, обласною радою, іншими органами місцевого самоврядування, вищими навчальними закладами, а також організацій громадянського суспільства, для того, щоб стратегічний документ став надбанням усіх зацікавлених сторін та забезпечив суспільну підтримку плану реалізації Стратегії.

Стратегія ставить перед собою надзвичайно важливе завдання – перетворити Миколаївщину на регіон сталого економічного зростання на

основі інноваційної промисловості, розвинутого транспортно-логістичного комплексу, важливого туристично-оздоровчого, продовольчого центру країни з екологічним, високоефективним сільським господарством, комфортного та безпечного краю, де є всі умови для всебічного розвитку людини.

При розробці Стратегії вперше закладені принципи смарт-спеціалізації регіону, що дозволить сконцентрувати спільні зусилля представників бізнесу, науково-освітнього середовища та органів влади на розвиток у інноваційно активних сферах економічної діяльності.

Для визначення економічного та інноваційного потенціалу Миколаївської області в рамках підходу смарт-спеціалізації була використана методика Спільного дослідницького центру Європейської комісії (JRC) та залучено до співпраці Інститут державного управління Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Крім того, за участі європейського експерта проходили засідання фокус-груп з питань визначення сфер смарт-спеціалізації регіону, до складу яких входили провідні науковці з вищих навчальних закладів Миколаївщини, керівники та представники бізнесових кіл, фахівці облдержадміністрації, громадських організацій, студенти ВУЗів.

Також до процесу розробки Стратегії було залучено експертів Групи радників з впровадження державної регіональної політики Програми «ULEAD з Європою», регіонального координатора ПРООН з досягнення Цілей сталого розвитку в Миколаївській області.

Громадське обговорення матеріалів, напрацьованих у рамках підготовки Стратегії, проводилося протягом усієї роботи.

Попередньо, проекти стратегічного аналізу, бачення і місії, SWOT-аналізу та стратегічних напрямів розвитку області до 2027 року обговорені за участі усіх зацікавлених суб'єктів регіонального розвитку у рамках роботи членів робочих підгруп та розміщувались на офіційному веб сайті департаменту економічного розвитку та регіональної політики Миколаївської облдержадміністрації.

На спільних засіданнях Керівного комітету та Робочої групи з розробки Стратегії проводились презентації, обговорення та затвердження: стратегічного аналізу; SWOT - аналізу; SWOT – матриці; видів економічної діяльності, які доцільно включити до стратегічної цілі на засадах смарт-спеціалізації; проекту структури стратегічних, операційних цілей та бачення і місії розвитку Миколаївської області до 2027 року.

Ухвалення цієї Стратегії має стати основою для створення комплексної бази стратегічного планування в області, а саме: у здійсненні системи заходів, які зможуть на основі використання внутрішнього потенціалу забезпечити досягнення стратегічних цілей та створити безпечні умови та високу якість життя в регіоні, в якому гармонійно поєднуюватимуться високотехнологічна промисловість, розвинена транспортно-логістична інфраструктура, екологічне сільське господарство, відпочинковий та оздоровчий туризм та безпечне довкілля. При цьому основним критерієм результативності Стратегії є зростання добробуту кожного мешканця Миколаївщини.

РОЗДІЛ 2. СТИСЛИЙ ОПИС ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ¹

2.1. Географічне розташування, суміжні території

Як окрема політико-адміністративна одиниця України, Миколаївська область була створена 22 вересня 1937 року.

Миколаївська область розташована на півдні України в межах Причорноморської низовини в басейні нижньої течії річки Південний Буг.

На заході область межує з Одеською, на півночі з Кіровоградською, на сході та північному сході з Дніпропетровською та на південному сході з Херсонською областями.

Площа області становить 24,6 тис.км² (4,1% від території України). За площею Миколаївська область дорівнює Кіровоградській, а серед інших областей-сусідів є найменшою (Херсонська – 28,5 тис. км² (4,71% території України); Одеська – 33,3 тис. км² (5,5%); Дніпропетровська – 31,9 тис. км² (5,3%)).

Центр області — місто Миколаїв, потужний політичний, діловий, індустріальний, науково-технічний, транспортний та культурний центр.

Територія області має протяжність із заходу на схід 204 км, а з півночі на південь – 194 км. До території області належать острів Березань і частина Кінбурнської коси.

Головні річки — Південний Буг, що перетинає область з північного заходу на південний схід, Інгул та Кодима (ліві притоки Південного Бугу) та Інгулець (права притока Дніпра). В межах області споруджено багато ставків та водосховищ. Річки і ставки використовуються в основному для зрошування сільськогосподарських рослин та рибориства.

Завдяки своєму розташуванню в області присутні всі види транспорту, через її територію проходять залізничні, автомобільні, морські, авіаційні і трубопровідні міжнародні транспортні коридори.

2.2. Ландшафтні особливості рельєфу, характеристика ґрунтів та гідрологія

2.2.1. Структура та стан земель

Географія ґрунтів Миколаївської області характеризується зональністю. Ґрунтовий покрив у північній частині області представлений переважно чорноземами глибокими, далі на південь – чорноземами звичайними та південними, а в приморській смузі – темнокаштановими солонцюватими ґрунтами на лесових породах.

---

¹ - повна версія аналізу соціально-економічного розвитку Миколаївської області розміщена на офіційному веб-сайті департаменту економічного розвитку та регіональної політики Миколаївської облдержадміністрації – <http://www.economy-mk.gov.ua>

Земельний фонд області становить 2458,50 тис. га. Миколаївщина є регіоном інтенсивного землеробства. Загальна площа сільськогосподарських угідь перевищує 2,0 млн га (близько 5 % площ України), з яких 1,7 млн га становить рілля (84,7 % у загальній структурі), на яких створюється близько 4 % загальнодержавного обсягу валової сільськогосподарської продукції. Всіма категоріями господарств області щороку засівається понад 1,5 млн га земель.

Сільськогосподарське освоєння території Миколаївської області надзвичайно високе (81,6 %), тому всі землі потребують захисту та охорони від негативних процесів, забруднення й погіршення екологічного стану.

2.2.2. Гідрологія

У гідрологічному відношенні область відноситься до Причорноморського артезіанського басейну і, частково, в північній частині - до Українського кристалічного масиву.

В області налічується понад 120 великих, середніх та малих річок загальною довжиною в межах області 3604,84 км, у тому числі: р. Південний Буг (257 км в межах області), її притоки — середні річки: Кодима (59 км), Синюха (24 км), Чорний Ташлик (41 км), Чичиклія (86 км), Інгул (179 км), а також середні річки басейну р. Дніпро: р. Інгулець (96 км) з притокою р. Висунь (195 км).

Також, у Миколаївській області налічується 8 родовищ підземних мінеральних вод (у Херсонській – 6, Кіровоградській – 3, Одеській – 24, Київській – 6).

2.3. Природно-ресурсний потенціал, кліматичні умови

2.3.1. Клімат

Клімат Миколаївської області помірно континентальний. Літо спекотне, вітряне, з частими «суховіями»; середня температура найтеплішого місяця (липня) від +22 до +39 °С. Зима малосніжна, порівняно нехолодна; середня температура найхолоднішого місяця (січня) від –1 до –4 °С. Річна кількість опадів коливається від 322—390 мм на півдні до 422 мм на півночі. Максимум опадів влітку, випадають переважно у вигляді злив. Вегетаційний період в середньому близько 210 діб.

2.3.2. Заліснення

Ліси України займають близько 15,9 % території держави. Миколаївська область відноситься до областей з найнижчою лісистістю.

За даними Миколаївського обласного управління лісового та мисливського господарства лісгосподарські землі державного значення Миколаївської області знаходяться в постійному користуванні 9 державних лісгосподарських підприємств і займають площу 77,7 тис. га (або 56,7 % всіх

лісових земель області). Державними лісгосподарськими підприємствами області за останні 5 років створено 10473 га лісових насаджень.

2.3.3. Корисні копалини

Корисні копалини Миколаївської області представлені головним чином нерудним комплексом. Розвинена сировинна база будівельних матеріалів, представлена запасами: каменю будівельного, гранітів із широкою гамою кольорів і високих декоративних якостей, каменю пиляного, цементної сировини, глиняно-черепичної сировини, піску будівельного. Промислове значення мають також поклади вапняків, каоліну, дорожніх матеріалів.

На території області є можливість розробки родовищ граніту, будівельного і облицювального каменю, сировини для виготовлення цегли та черепиці, інших будівельних матеріалів.

2.3.4. Природно-заповідний фонд та рекреаційна діяльність

На території Миколаївської області створено 141 об'єкт природно-заповідного фонду, з них 8 – об'єктів загальнодержавного значення, в тому числі природний заповідник, два національних природних парку, зоопарк, лісовий заказник та пам'ятки природи, 133 – місцевого значення, в тому числі п'ять регіональних ландшафтних парків, ландшафтні, лісові, гідрологічні заказники, пам'ятки природи, парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва. Фактична площа природно-заповідного фонду становить 75,5 тис. га, або 3,07 % від площі області.

Миколаївська область володіє високим рекреаційно-ресурсним та туристським потенціалом. На території області розміщені: національні природні парки («Білобережжя Святослава», «Бузький Гард»), регіональні ландшафтні парки («Кінбурнська коса», «Гранітно-степове Побужжя», «Тилігульський», «Приінгульський»), лісовий заказник загальнодержавного значення «Рацинська дача», які також є і об'єктами рекреації.

Населеними пунктами, віднесеними до курортних, є села: Василівка, Покровка, Чорноморка, Вікторівка, Коблеве, Морське, Лугове, Рибаківка, місто Очаків. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 № 1499 «Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних» на території області затверджено родовища мінеральних вод - Очаківське, Коблевське, Казанківське, родовища лікувальних грязей – Бейкушське, Тилігульське.

2.4. Адміністративно-територіальний поділ та формування територіальних громад

В адміністративному відношенні до початку процесу децентралізації в області налічувалось: 19 районів, 5 міст обласного значення, 4 міста районного значення, 17 селищ міського типу. Всього в області налічується: 911 населених пунктів, у тому числі 26 міських, 885 сільських.

В області функціонувало 333 місцеві ради, у тому числі: 1 обласна, 19 районних, 9 міських рад, 17 селищних рад, 287 сільських рад.

За час проведення реформи децентралізації у Миколаївській області створено 43 об'єднані територіальні громади, які об'єднали 150 місцевих рад: 4 міські, 9 селищних, 137 сільських, а це близько 48% від загальної кількості сільських, селищних, міських рад області (313).

Площа, охоплена громадами Миколаївської області, становила 13,2 тис. км² або 54 % від загальної площі області (24,6 тис. км²). В Одеській області ці показники становили 31,94 %, Львівській - 22,29 %, Херсонській - 33,66 %.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 року № 77-р був затверджений План заходів з реалізації нового етапу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2019-2021 роки.

У 2020 році по всій Україні запроваджено новий адміністративно-територіальний устрій.

За новим адміністративно-територіальним устроєм Миколаївської області:

базовий рівень адміністративно-територіального устрою Миколаївської області згідно з перспективним планом формування територій громад Миколаївської області, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.04.2020 № 480-р, сформовано з 52 спроможних територіальних громад, якими охоплено всю територію області, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 № 719-р визначено адміністративні центри цих громад та затверджено їх території;

на субрегіональному (районному) рівні згідно з Постановою Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807-ІХ «Про утворення та ліквідацію районів» у Миколаївській області утворено 4 райони:

Баштанський (з адміністративним центром у місті Баштанка) у складі територій Баштанської міської, Березнегуватської селищної, Вільнозапорізької сільської, Володимирівської сільської, Горохівської сільської, Інгульської сільської, Казанківської селищної, Новобузької міської, Привільненської сільської, Снігурівської міської, Софіївської сільської, Широківської сільської територіальних громад;

Вознесенський (з адміністративним центром у місті Вознесенськ) у складі територій Братської селищної, Бузької сільської, Веселинівської селищної, Вознесенської міської, Доманівської селищної, Дорошівської сільської, Єланецької селищної, Мостівської сільської, Новомар'ївської сільської, Олександрівської селищної, Прибужанівської сільської, Прибузької сільської, Южноукраїнської міської територіальних громад;

Миколаївський (з адміністративним центром у місті Миколаїв) у складі територій Березанської селищної, Веснянської сільської, Воскресенської селищної, Галицинівської сільської, Коблівської сільської, Костянтинівської сільської, Куцурубської сільської, Миколаївської міської, Мішково-Погорілівської сільської, Нечаянської сільської, Новоодеської міської, Ольшанської селищної, Очаківської міської, Первомайської селищної,

Радсадівської сільської, Степівської сільської, Сухоеланецької сільської, Чорноморської сільської, Шевченківської сільської територіальних громад;

Первомайський (з адміністративним центром у місті Первомайськ) у складі територій Арбузинської селищної, Благодатненської сільської, Владіївської селищної, Кам'яномостівської сільської, Кривоозерської селищної, Мигіївської сільської, Первомайської міської, Синюхинобрідської сільської територіальних громад.

2.5. Наявність містобудівної документації на рівні регіону

В області розроблено нову містобудівну документацію «Схема планування території Миколаївської області – внесення змін», яка затверджена рішенням Миколаївської обласної ради від 16.05.2019 № 29. Схеми планування території Миколаївської області визначені на розрахунковий строк до 01.01.2047 року

Всі 5 міст обласного значення генеральним планом забезпечено. У місті Миколаєві продовжуються роботи з внесення змін до генерального плану та плану зонування території населеного пункту та впроваджуються поетапні розділи містобудівного кадастру міста.

Розробляються генеральні плани для міст Снігурівка, Нова Одеса. Розпочато виконання робіт з розроблення генеральних планів міста Новий Буг, смт Криве Озеро, Доманівка. Завершено роботу з оновлення генерального плану міста Баштанка, матеріали якого затверджено рішенням Баштанської міської ради від 12.02.2019 № 1.

В процесі розроблення знаходяться проекти генеральних планів для 16 населених пунктів області.

2.6. Демографічна ситуація та ринок праці

2.6.1. Чисельність та щільність населення

Станом на 1 січня 2020 року чисельність наявного населення області становила 1119,9 тис. осіб, у тому числі міське населення – 768,0 тис. осіб, сільське населення – 351,9 тис. осіб.

В області спостерігається зменшення чисельності жителів, але разом з тим чисельність міського населення перевищує більше ніж вдвічі сільських жителів, що є першою передумовою з демографічної точки зору до урбанізації регіону.

Понад 50 % жителів міського населення проживає в обласному центрі – 480,1 тис. осіб; серед інших міст обласного значення найбільша чисельність населення спостерігається у м. Первомайську (64,1 тис. осіб), найменша – у м. Очаків (14,1 тис. осіб); серед районів найбільшими за кількістю населення є Миколаївський район (651,2 тис. осіб), найменшим – Баштанський район (138,5 тис. осіб).

На території Миколаївської області проживають представники 133 національностей, з яких представники слов'янського етносу складають 97,2 %.

2.6.2. Природний та міграційний рух населення області

Зменшення чисельності населення області протягом 2009-2018 років здійснювалось за рахунок природного скорочення від 5605 осіб у 2009 році до 8015 осіб у 2018 році, міграційне скорочення становило від 717 осіб у 2009 році до 2213 осіб у 2018 році.

Протягом 2009-2018 років рівень смертності скорочувався з 15,7 ‰ у 2009 році та до 15,1 ‰ у 2018 році, при цьому протягом 2011 - 2013 років, рівень смертності був найнижчий – 14,7 ‰.

З 2009 до 2012 року спостерігалось збільшення рівня народжуваності з 11,0 ‰ до 11,5 ‰, у 2013-2014 роках рівень стабілізувався і становив 11,1 - 11,2 ‰, а з 2015 року почалось падіння рівня народжуваності з 9,9 ‰ до 8,0 ‰.

В області за останні роки поступово зростає середня очікувана тривалість життя населення при народженні з 66,86 років у 2008 році до 71,33 у 2017 році.

Спостерігається значна різниця між тривалістю життя чоловіків та жінок. Середня очікувана тривалість життя при народженні у чоловіків у 2008 році становила 60,97 років, у 2017 році 66,55 року. У жінок у 2008 році середня очікувана тривалість життя населення при народженні становила 73,10 років, а у 2017 році - 75,87 років.

Протягом останніх років в області спостерігається процес міграційного скорочення населення, окрім 2014-2015 років, коли спостерігався міграційний приріст, який вже у 2016-2018 роках знову стрімко демонструє від'ємні значення та у січні - травні 2020 року міграційне скорочення населення становить – 273 особи.

2.6.3. Статевовіковий склад населення

Статєва структура населення Миколаївщини характеризувалася перевагою жінок у її загальній чисельності. На 1 січня 2020 року чисельність жінок становила 600,2 тис. осіб (53,6 % від загальної чисельності населення), чоловіків – 518,9 тис. осіб (46,4 %).

Співвідношення між чоловіками та жінками коливається в залежності від вікових груп:

від 0 до 14 років – більша частка чоловічого населення;

15-64 років – зростає частка жіночого населення;

старше 65 років – значно більша частка жіночого населення..

2.6.4. Демографічне навантаження на населення працездатного віку

На 1 січня 2018 року загальне демографічне навантаження на 1000 осіб у віці 15-64 роки становило 229 осіб віком 0-14 років та 236 осіб віком 65 років і старше.

Протягом 2008-2010 років спостерігалось поступове зменшення демографічного навантаження на осіб працездатного віку (15-64 років) дітьми та особами похилого віку з 416 до 407, а з 2011 року демографічне

навантаження зростає, як за рахунок навантаження особами у віці 0-14 років, так і особами у віці 65 років і старше, з 409 у 2011 році до 465 у 2017 році.

Серед міст обласного значення найменше демографічне навантаження на 1 січня 2018 року спостерігалось у м. Южноукраїнськ (508 на 1000 осіб постійного населення у віці 16-59 років), найбільше – у м. Вознесенськ (749 на 1000 осіб постійного населення у віці 16-59 років).

Серед районів області найменше демографічне навантаження на 1 січня 2018 року зафіксовано у Березнегуватському районі (611 на 1000 осіб постійного населення у віці 16-59 років), найбільше – у Миколаївському районі (722 на 1000 осіб постійного населення у віці 16 - 59 років).

2.6.5 Сфера зайнятості населення

Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років має позитивну тенденцію до збільшення: за 2018 рік у порівнянні з 2017 роком збільшився з 56,8 % до 58,1 %, що перевищує середній показник по країні (57,1%). У 2016 році цей показник становив 57,5 %, у 2015 році – 58,4 %, 2014 році – 57,3 %.

Рівень безробіття населення у віці 15-70 років (у відсотках до економічно активного населення відповідної вікової групи) має позитивну тенденцію до зменшення: 2018 року у порівнянні з 2017 роком знизився з 10,3 % до 9,6 %. Зазначений показник по країні за 2018 рік становив 8,8 %. (Довідково за: 2016 рік - 9,7 %; 2015 рік - 8,9 %; 2014 рік - 9,1 %).

Середньомісячна заробітна плата

За останні 5 років середньомісячна заробітна плата штатних працівників області має позитивну тенденцію до зростання. Так, у 2014 році її розмір становив – 3344 грн, у 2015 році – 3984 грн, у 2016 році – 4887 грн, у 2017 – 6709 грн, у 2018 році – 8160 грн (по Україні у 2018 році – 8865 грн). Серед регіонів України за рівнем середньомісячної заробітної плати у 2014 – 2018 роках область потрапляла у першу десятку, після м. Києва, Донецької, Київської, Дніпропетровської, Запорізької та Полтавської областей, одночасно випереджаючи майже всі сусідні області за цим показником: Херсонська – 7058 грн, Кіровоградська – 7191 грн, Одеська - 8011 гривень.

Зростання рівня заробітної плати зафіксовано у всіх видах економічної діяльності.

Проте, зберігається значна диференціація рівнів оплати праці як за видами економічної діяльності так і за територіальною ознакою.

Найвищу заробітну плату отримують працівники підприємств міст обласного значення: Южноукраїнська – 14997 грн, Миколаєва – 8337 грн, що значною мірою, обумовлено зосередженням у цих містах переважної більшості промислових підприємств області.

Рівень середньомісячної заробітної плати у сільськогосподарських районах знаходиться у межах 65,9 – 82,6 % середньообласного показника за 2018 рік, що обумовлено зосередженням у цих районах переважної більшості сільськогосподарських підприємств та сезонністю робіт на них. Найменша заробітна плата серед районів області спостерігалася у працівників

ліквідованого Очаківського району (5377 грн), найбільша – ліквідованого Вітовського району (11293 грн).

2.7. Інфраструктура

2.7.1. Транспортна інфраструктура

Область має розгалужену транспортну систему, в структурі якої функціонує 1 міжнародний аеропорт, 3 морських порти, 1 річковий порт, підрозділи залізниці, кілька тисяч автоперевізників різних форм власності, які працюють на ринку автотранспортних перевезень.

У 2018 році вантажооборот підприємств транспорту становив 1109,6 млн ткм, що на 27,1 % більше ніж у 2017 році.

Основним позитивним фактором, що вплинув на зростання вантажообороту був попит на дальні транспортні перевезення з боку підприємств реального сектору економіки для задоволення високого внутрішнього інвестиційного та споживчого, а також зовнішнього попиту.

Перевезення пасажирів здійснюється автотранспортом малої-, середньої - та великої місткості. Середній вік транспортних засобів становить близько 10 років. Послугами пасажирського транспорту 2018 року скористалися 135,2 млн. пасажирів, що на 1 % менше, ніж у 2017 році, через підвищення тарифів.

2.7.1.1. Мережа доріг

Мережа доріг загального користування Миколаївської області становить 4819,2 км, з яких:

доріг державного значення 1504,8 км, з них: міжнародні – 214,8 км, національні – 410,9 км, регіональні – 367,6 км, територіальні – 511,5 км;

доріг місцевого значення – 3314,4 км, з них: обласні – 2669,4 км, районі – 645 км.

В області на автомобільних дорогах загального користування нараховується 261 мостів і шляхопроводів загальною протяжністю 6,7 тис м, в їх числі 13 шляхопроводів протяжністю 0,7 тис м.

Через область проходять такі міжнародні автомобільні транспортні коридори:

Євразійський із проходженням по Україні: Одеса – Миколаїв – Херсон – Джанкой – Керч;

ЧЕС із проходженням по Україні: Рені – Ізмаїл – Одеса – Миколаїв – Херсон – Мелітополь – Бердянськ – Маріуполь – Новоазовськ;

Балтійське море – Чорне море з проходженням по Україні: Ягодин – Ковель – Луцьк – Тернопіль – Хмельницький – Вінниця – Умань – порти Чорного моря.

Через територію області проходять автомобільні шляхи державного значення:

М-05 (Е95) Київ-Одеса

М-13 Кропивницький - Платонове (на м. Кишинів),

М-14 Одеса - Мелітополь - Новоазовськ (на м. Таганрог),
 Н-24 Благовіщенське-Миколаїв (через м. Вознесенськ),
 Н-11 Дніпро - Миколаїв (через м. Кривий Ріг),
 Н-14 Олександрівка – Кропивницький – Миколаїв.

Географічне розташування Миколаївського транспортного вузла на шляху транспортування вантажів із заходу на схід обумовлює його роль, як інтермодального центру з економічно вигідними схемами пересування вантажних потоків.

Протягом 2014 - 2018 років показник щільності автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям державного та місцевого значення по Миколаївській області залишився незмінним, і становить 195 кілометрів на тис. кв. кілометрів, що є одним з найменших показників серед інших регіонів України.

2.7.1.2. Система залізниць

За даними ПАТ «Укрзалізниця» щільність залізничних шляхів Миколаївської області (29 км на 1 тис. км² території) декілька перевищує показник Київської області (28 км на 1 тис. км² території) та майже в двічі перевищує показник сусідньої Херсонської області (16 км на 1 тис. км² території).

На території області знаходиться 46 залізничних станцій. Основним залізничним вузлом області є обласний центр м. Миколаїв, вузлова вантажно-пасажирська залізнична станція розташована на перетині ліній Долинська — Миколаїв-Вантажний та Одеса — Херсон.

Також на території області розташовані великі залізничні вузли: Снігурівка, Підгородна.

Експлуатаційна довжина магістралей залізничних шляхів загального користування становить 700 км, із них 37 % - електрифікованих. Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування — 28,9 км шляхів на 1 тис. км² території.

2.7.1.3. Повітряний транспорт

Аеропорт «Миколаїв» входить до числа найбільш великих аеропортів півдня України. Довжина смуги аеропорту становить 2555 м, ширина 44 м. Аеропорт включає пасажирський термінал, розрахований на обслуговування 430 пасажирів за годину, з пропускною спроможністю – 45 літаків на день та максимальним пасажирообігом 226 тис. пасажирів на рік; вантажний термінал, розрахований на обслуговування 100 т вантажу. Характер транспортних потоків – пасажирський і вантажний, рейси – регулярні та чартерні.

Комунальне підприємство «Миколаївський міжнародний аеропорт» - багатофункціональне транспортне підприємство, що є наземною частиною авіаційної транспортної системи, яка забезпечує зліт та посадку повітряних суден, їх наземне обслуговування; прийом і відправку пасажирів, багажу і вантажів, а також створює необхідні умови для функціонування авіакомпаній.

З грудня 2018 року Миколаївський міжнародний аеропорт розпочав обслуговування міжнародного рейсу сполученням «Миколаїв – Шарм-еш-Шейх» (Єгипет), а також з 1 серпня 2020 року розпочав щоденний прийом рейсу за маршрутом «Миколаїв - Київ», який виконує компанія «Роза Вітрів» («Windrose Airlines»). Заплановано міжнародні рейси сполученням до Туреччини, Польщі та Німеччини.

2.7.1.4. Морський/річковий транспорт

Географічне положення області, наявність судноплавних артерій сприяють розвитку водного транспорту. Могутнім портовим містом не тільки області, а й України, є м. Миколаїв, де функціонують три морські й один річковий порти, які входять до єдиного Бузько-Дніпровського морського транспортного вузла, зокрема: Миколаївський морський порт, спеціалізований морський порт «Ольвія», порт Очаків, Миколаївський річковий порт.

Також, до підприємств морегосподарського комплексу входить низка стивідорних компаній та морських перевантажувальних терміналів, зокрема - ТОВ СП «НІБУЛОН» та ТОВ «Миколаївський спеціалізований порт «НІКА-ТЕРА».

Географічне положення портів Бузько-Дніпровського морського транспортного вузла, близькість основних експортерів виробленої в Україні продукції, апробовані транзитні коридори, розвинута мережа водних, залізничних, автомобільних і авіаційних комунікацій створює сприятливе середовище для транзитних вантажів.

За даними Адміністрації морських портів України зростання обсягів перевалки Миколаївськими портами у 2018 році у порівнянні з 2017 роком становило 5,7 %.

2.7.1.5. Логістика та логістичні мережі

Вітчизняний ринок логістичних послуг перебуває у стадії розвитку і є достатньо конкурентоспроможним. Миколаївська область, маючи у своєму потенціалі всі види транспорту та досвід роботи з різними транснаціональними компаніями такими, як BUNGE, EVERI, OREXIM, COFCO AGRI і великими національними компаніями – ТОВ СП «НІБУЛОН», Kernel та ін., вносить свій вклад у покращення логістичних можливостей держави.

В основі логістичних систем області знаходиться зернова логістика, яка включає транспортне та складське господарство. Переважна більшість зерна експортується морськими шляхами. Внаслідок цього, портові зернові термінали стали ключовим суб'єктом транспортно-логістичної системи. Понад 17 млн т щорічної перевалки можуть забезпечити термінали Миколаївської області і близько 4,2 млн т — термінали Азовського моря. При цьому термінали Одеської та Миколаївської областей здатні обслуговувати великовантажні судна типу Panamax (дедвейт близько 70 тис. т), що більш ефективно працюють на великих відстанях.

2.7.2. Енергетична інфраструктура і постачання енергії

Миколаївська область входить до п'ятірки областей України, в яких виробляються найбільші обсяги електроенергії, поряд з Запорізькою, Рівненською, Хмельницькою, Донецькою областями за рахунок розміщення на території області потужностей ВП «Южно-Українська АЕС».

Крім того виробництво електричної енергії в Миколаївській області здійснюється також 5 малими гідроелектростанціями, ПрАТ «Миколаївська ТЕЦ», вітряними та сонячними електростанціями, окремими когенераційними установками.

Фактична потужність трьох діючих енергоблоків ВП «Южно-Українська АЕС» становить 3000 МВт, Олександрівської ГЕС – 2 гідроагрегати на 11,5 МВт, Ташлицької ГАЕС – 2 гідроагрегати по 320 МВт.

Передача та постачання електричної енергії до кінцевих споживачів здійснюються повітряними мережами загальною довжиною 24815,7 км та кабельними мережами загальною довжиною 1463 кілометри.

Кількість трансформаторних підстанцій потужністю 6/0,4-35/0,4 кВт – 5625 одиниць загальною потужністю 1135,1 МВт.

Вітрова енергетика

В Миколаївській області з 2012 року компаніями-інвесторами реалізуються проєкти з будівництва вітрових електростанцій.

Всього введено в експлуатацію 25 вітроустановок загальною потужністю 70,1 МВт. Збудованими вітровими електростанціями у 2018 році вироблено 192 млн. кВт. год. електроенергії, що на 17,3 млн. кВт. год. більше ніж у 2017 році, і в загальному виробництві електроенергії по області становить 1 %.

Перспективні пропозиції інвестиційних компаній полягають у будівництві 349 вітроустановок загальною потужністю 1169 МВт.

Сонячна енергетика

З 2013 року компаніями-інвесторами реалізуються проєкти з будівництва в області сонячних електростанцій.

Всього введено в експлуатацію 4 сонячних електростанції загальною потужністю 99,8 МВт. Сонячними електростанціями у 2018 році вироблено 78,1 млн кВт год електроенергії, що на 40,9 млн кВт год більше ніж у 2017 році, і в загальному виробництві електроенергії по області становить 0,004 %. Перспективні пропозиції інвестиційних компаній полягають у будівництві 16 сонячних електростанцій загальною потужністю 360 МВт.

2.7.3. Промислова інфраструктура

Промислова інфраструктура займає провідне місце в розвитку економіки області. Важливою складовою промислової інфраструктури є наявність в області науково-дослідних інститутів та проєктно-конструкторських бюро, які здійснюють науково-технічні розробки для потреб суднобудівної галузі, а також освітні заклади, які готують фахівців-суднобудівників різних

спеціальностей, що надає поштовх поступовому відновленню суднобудування.

Одним із напрямів модернізації промислової інфраструктури області є створення індустріальних парків, як засіб ефективного використання наявної в регіоні інфраструктури.

На території Миколаївської області є індустріальний парк – індустріальний парк «Енергія» у м. Миколаєві, який створено у липні 2018 року строком на 30 років та включено до Реєстру індустріальних парків України. Загальна площа індустріального парку становить близько 36 га.

На території парку наразі відсутні комунікації, однак є можливість підключення до наявних комунікацій електро-, водо-, тепло- та газопостачання.

Важливою перевагою розміщення індустріального парку є близькість до портів та терміналів, частина з яких знаходиться безпосередньо у Корабельному районі міста Миколаєва (ТОВ «МСП «Ніка-Тера», Стивідорна компанія «Ольвія»).

Крім того, безпосередньо у місті сконцентровано значний трудовий та науковий потенціал, що дасть можливість розвитку наукоємних інноваційних виробництв.

Функціональне призначення індустріального парку «Енергія» передбачає створення сучасного виробничо-промислового комплексу з розвиненою інженерно-транспортною інфраструктурою у галузях переробної промисловості, а також науково-дослідної діяльності, інформаційної та телекомунікаційної діяльності.

Миколаївщина має передумови та потенціал до відродження суднобудування та розвитку індустріальних парків.

2.7.4. Інфраструктура зв'язку

Послуги електрозв'язку в Миколаївській області надає Миколаївська філія ВАТ «Укртелеком». Нині по області стабільно працюють 469 телефонних станцій загальною ємністю 304,5 тис. номерів.

Розширено обласний вузол Інтернет, що значно збільшило швидкість передачі даних, відкрито Інтернет-кафе в обласному центрі і в районах. Нині надання послуг доступу до Інтернет забезпечується у всіх районах області. Рівень забезпечення населення мобільним зв'язком високий.

Основними операторами мобільного зв'язку в області є Київстар, Vodafone Україна та lifecell, які разом займають понад 97,5 % ринку мобільного зв'язку в Україні. Забезпеченість населення рухомим (мобільним) зв'язком станом на 01.01.2019 по Миколаївській області становила 140,1 одиниця у розрахунку на 100 жителів, що перевищує показник Кіровоградської та Дніпропетровської областей.

По Миколаївській області частка домогосподарств, які мають доступ до Інтернету вдома, у 2017 році зросла до 63,6 % (у 2016 році – 56,3 %), при чому найбільша кількість підключень спостерігається у міських домогосподарствах.

За 2016 - 2018 роки зросла кількість абонентів, які отримують послуги з фіксованого широкосмугового доступу до інтернету через волоконно-оптичне підключення будинку/оселі, при цьому кількість абонентів, що підключені через цифрові абонентські лінії зменшується.

Діюча мережа об'єктів поштового зв'язку Миколаївської дирекції складається з 7 центрів поштового зв'язку, до складу яких входить 14 цехів обслуговування споживачів, 340 об'єктів поштового зв'язку, в тому числі: 80 міських, 223 сільських, 3 сезонних, 34 пересувні відділення поштового зв'язку, а також Цех перевезення пошти.

2.7.5. Заклади освіти

Кількість закладів загальної середньої освіти області скорочено з 556 у 2014 році до 500 у 2018 році. Водночас, кількість здобувачів освіти у них зросла: 110 тис. учнів у 2014 році, 116,5 тис. – у 2018 році.

Одним з ефективних шляхів оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти стало створення опорних закладів (2016 - 2, 2017 - 7, 2018 - 19). Станом на вересень 2019 року у Миколаївській області створено 21 опорний заклад, з них 9 – перебувають у спільній власності громад районів, 12 – у власності об'єднаних територіальних громад. У складі опорних закладів діє 42 філії. В них навчається близько 10 000 дітей. Всі заклади загальної середньої освіти області 100 % підключені до мережі Інтернет.

В області реалізується проєкт «Новий освітній простір». В рамках проєкту у 2018 році конкурсний відбір пройшли 4 заклади (Вознесенська ЗОШ I-III ступенів № 8 Вознесенської міської ради, Снігурівська ЗОШ I-III ступенів № 4 Снігурівської районної ради, Веселинівська ЗОШ I-III ступенів Веселинівської селищної ради, Первомайська ЗОШ I-III ступенів Вітовської районної ради).

2018 рік було оголошено Роком освіти та інклюзивного навчання у Миколаївській області. У 2018/2019 навчальному році 100 закладів (30 дошкільної та 70 загальної середньої освіти) реалізували інклюзивну модель освіти. Інклюзивним навчанням охоплено 182 дитини з особливими потребами.

У 2017 році створено обласний ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти на базі Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Підготовку кваліфікованих робітників для потреб економіки регіону у Миколаївській області забезпечують 29 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, з них 2 професійно-технічних училища; 21 професійний лицей (та 2 філії); 4 вищих професійних училища; 2 навчальних центри при кримінально-виконавчих установах закритого типу.

Відповідно до галузевого спрямування 16 закладів професійної (професійно-технічної) освіти готують кваліфікованих робітників для сільського господарства, 7 – для промисловості, 2 – для сфери громадського харчування, 2 – для сфери послуг.

Мережа вищої освіти представлена 39 закладами вищої освіти. Станом на 01.04.2018 у закладах вищої освіти навчалось 36,0 тис. студентів.

Протягом 2014 - 2018 років спостерігається тенденція до зменшення загальної кількості студентів вищих начальних закладів, що зумовлено глобальним зниженням народжуваності в Україні, у тому числі і в області.

2.7.6. Охорона здоров'я

В ході реформ затверджено спроможну мережу надання первинної медичної допомоги у сільській місцевості, яка здатна надавати якісну, комплексну, безперервну та орієнтовану на пацієнта медичну допомогу. Всі заклади первинної мережі перетворені у комунальні некомерційні підприємства (далі – КНП) та розпочали роботу з Національною службою здоров'я України (далі – НСЗУ) з 01.01.2019.

Також в області сформовано та затверджено план спроможних мереж надавачів первинної медичної допомоги з урахуванням перспектив розвитку територій на 5-10 років, цим же планом передбачено будівництво 35 амбулаторій.

Завершено процес автономізації та здійснено перехід підприємств, що забезпечують вторинну (спеціалізовану) та третинну (високоспеціалізовану) медичну допомогу населенню на нову систему фінансування.

Швидка допомога розділена на екстрену, коли необхідна термінова госпіталізація, та невідкладну допомогу – коли немає небезпеки для життя людини, але є загроза для здоров'я (загострення хронічної хвороби, підвищення температури або тиску). Реформування екстреної медичної допомоги розраховане на 5 років (до 2022 року).

В області створено Миколаївський обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, до складу якого входить 5 станцій екстреної (швидкої) медичної допомоги, яким підпорядковані 4 відділення та 29 пунктів постійного базування бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги.

На території області введена в дію єдина оперативно-диспетчерська служба з автоматизованими робочими місцями, вузол оперативно-диспетчерської служби підключений до телекомунікаційної мережі загального користування, обробка даних проводиться в локально – обчислювальній мережі. Апаратно – програмний комплекс оперативно-диспетчерської служби включає автоматизовані робочі місця диспетчерів з приймання екстрених викликів «103» (7 робочих місць), диспетчерів - напрямків (11 робочих місць). Оснащеність оперативно-диспетчерської служби дає можливість обслуговувати до 1 500 викликів цілодобово.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 № 1074 «Деякі питання створення госпітальних округів» створено госпітальний округ у межах Миколаївської області. Прийнято розпорядження облдержадміністрації від 15.01.2020 № 6 «Про створення госпітальної ради та затвердження Положення про госпітальну раду Миколаївського госпітального округу».

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 січня 2020 року № 23-р «Про затвердження переліку опорних закладів охорони здоров'я у госпітальних округах на період до 2023 року» в області затверджено шість опорних закладів, а саме:

КП «Комунальне некомерційне підприємство Вознесенська багатопрофільна лікарня» Вознесенської міської ради (БЛІЛ І рівня);

КНП «Первомайська центральна міська багатопрофільна лікарня» Первомайської міської ради (БЛІЛ І рівня);

КНП «Миколаївська обласна клінічна лікарня» Миколаївської обласної ради (БЛІЛ ІІ рівня);

КНП Миколаївської міської ради «Міська лікарня швидкої медичної допомоги» (БЛІЛ ІІ рівня);

КНП Миколаївської міської ради «Міська лікарня №3» (БЛІЛ ІІ рівня);

КНП «Багатопрофільна лікарня Баштанського району» Баштанської районної ради Миколаївської області (БЛІЛ І рівня).

Забезпеченість лікарями в розрахунку на 10 тисяч населення становить 28,4, молодшими спеціалістами з медичною освітою – 64,3. (забезпеченість лікарями по Україні за 2019 рік – 37,0; молодшими спеціалістами з медичною освітою – 70,9).

За останні роки в цілому у мережі закладів охорони здоров'я України та області спостерігається дефіцит лікарів та середнього медичного персоналу, який не покривається щорічними випусками навчальних закладів медичного профілю.

В області проводиться робота з мінімізації негативних економічно-соціальних наслідків від гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом COVID-19, а саме:

розпорядженням голови облдержадміністрації від 23.04.2020 № 154-р «Про визначення тимчасових закладів охорони здоров'я (спеціальних шпиталів) та обсерваторів на випадки масового поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19» (зі змінами від 13.05.2020 № 200-р) затверджено перелік закладів охорони здоров'я для лікування хворих на COVID-19, який сформовано на підставі вимог розроблених НСЗУ. Серед них 5 закладів першої хвилі на 630 ліжок та 5 закладів другої хвилі на 242 ліжка;

визначено 4 заклади обсервації (ізоляції) пацієнтів на 210 ліжок. Визначено заклад який може бути перепрофільовано для тимчасового розміщення медичного персоналу для 56 осіб;

підприємствами/закладами охорони здоров'я області укладено договори з НСЗУ за 4 пакетами послуг з надання медичної допомоги пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19.

За даними офіційного сайту НСЗУ станом на 08.09.2020 37 закладами/КНП підписано 43 договори, з них:

33 – медична допомога, яка надається мобільними медичними бригадами, що утворені для реагування на гостру респіраторну хворобу COVID-19, спричинену коронавірусом SARS-CoV-2;

8 – стаціонарна допомога пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2;

1 – стаціонарна медична допомога пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, яка надається окремими закладами охорони здоров'я протягом квітня 2020 року;

1 – екстрена медична допомога пацієнтам з підозрою або встановленим захворюванням на гостру респіраторну хворобу COVID-19, спричинену коронавірусом SARS-CoV-2.

Наказом управління охорони здоров'я облдержадміністрації від 27.03.2020 № 272-Л «Про посилення заходів щодо запобігання занесенню і поширенню на території області випадків COVID-19 та організацію мобільних бригад» в області організовано роботу 67 мобільних бригад для проведення заборів зразків біологічних матеріалів для пацієнтів з підозрою на COVID-19.

Налагоджено інформування населення через засоби масової інформації щодо ситуації з поширенням на території Миколаївської області гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом COVID-19, заходів профілактики та безпечної поведінки.

На постійній основі працюють 2 «гарячі лінії».

2.7.7. Спорт і дозвілля

За станом на 01 січня 2019 року в області налічується 4,2 тис. спортивних споруд (у співвідношенні до загальної кількості населення області – 3 споруди на 1 тис. населення). Діє 36 стадіонів з трибунами на 1500 місць і 95 легкоатлетичних ядр, що не входять до складу стадіонів; 2761 площинна спортивна споруда, в тому числі 486 майданчиків з тренажерним обладнанням, 51 майданчик зі штучним покриттям, 33 тенісних корти, 451 футбольне поле; 608 спортивних залів площею не менше 162 м²; 15 плавальних басейнів, з яких 2 мають довжину 50 м, та 8 – довжину 25 м; 289 стрілецьких тири з дистанцією не менше 25 м; 1 кінноспортивна база; 9 веслувально-спортивних баз, 3 водноспортивних бази, 1 трамплін для фрістайлу.

Протягом 2017-2018 років на території області збудовано 14 футбольних поля зі штучним покриттям. Будівництво відбулося: в територіальних громадах (Баштанській, Коблевській, Галицинівській, Мостівській, Нечаянській, Чорноморській); збудовано 6 футбольних полів у 5 районах (Вітовському (увійшов до складу Миколаївського району), Кривоозерському (увійшов до складу Первомайського району), Братському (увійшов до складу Вознесенського району), Казанківському та Березнегуватському (увійшли до складу Баштанського району)), 2 футбольних поля у місті Вознесенськ. У 2018-2019 роках за цим же проектом на Миколаївщині розпочато будівництво 10 футбольних полів зі штучним покриттям на виконання бюджетної програми.

В Миколаївській області розвивається та культивуються 34 літніх олімпійських видів спорту, 1 зимовий олімпійський вид спорту та 55 неолімпійських видів спорту. Загалом у Миколаївській області безпосередньо професійним спортом за видами займається 25,8 тис. осіб.

Для задоволення потреб населення Миколаївської області у занятті фізичною культурою та спортом існує 48 клубів (в них займається понад 13,0 тис. осіб), з них: 12 - спортивної направленості, 18 – фізкультурно-оздоровчої направленості, 18 фізкультурно-оздоровчої та спортивної направленості. За місцем занять клуби розташовані так: за місцем навчання – 1, за місцем роботи громадян – 3, за місцем проживання – 44.

2.7.8. Туристична інфраструктура

Основу потужного туристично-рекреаційного та оздоровчо-лікувального комплексу області складають рекреаційні території населених пунктів Коблеве, Рибаківка, Чорноморка та Очаків.

Наявність в області морського узбережжя довжиною близько 140 км, джерел мінеральної води із затвердженими запасами до 1 тис. куб. м, покладів лікувальних грязей, особливо Тилігульського та Бейкушського лиманів з геологічними запасами понад 2 млн куб. м. створює умови для оголошення цих рекреаційно-туристичних зон кліматичними та бальнеологічними курортами місцевого та державного значення.

Протягом літнього туристичного сезону 2018 року Миколаївську область відвідали близько 250 тис. осіб.

Послуги з оздоровлення та відпочинку в області надає 271 заклад розміщення на майже 3,0 тис. місць, зосереджених, головним чином, в курортних зонах Миколаївського району (на території ліквідованих Березанського та Очаківського районів).

Серед туристів найбільш поширені екскурсійні поїздки (до 1 доби), тури вихідного дня (2-3 дні), відпочинок на узбережжі (до 10 днів) та дитяче оздоровлення, враховуючи специфіку регіону як дитячої оздоровниці (14-21 день).

Найбільш перспективними напрямками розвитку туризму є екологічний, сільський, історико-культурний, промисловий, індустріальний, молодіжний, активні види туризму (рафтинг, кайтинг, джампінг, пішохідний туризм, спортивне орієнтування тощо).

Миколаївську область найбільше відвідують гості з Київської, Львівської, Харківської, Закарпатської, Дніпропетровської та Кіровоградської областей. Серед закордонних туристів до Миколаївщини найбільше приїздять з Білорусі, Молдови, Грузії, Німеччини, Китаю, Польщі, США, Великобританії, Італії, Чорногорії.

Також розвитку мережі туристичних маршрутів та екскурсійних програм в області сприяє велика кількість археологічних, історико-культурних та туристично-рекреаційних об'єктів, таких як: найкращий в Україні Миколаївський зоопарк, найстаріший в Україні яхт-клуб, музей ракетних військ стратегічного призначення, яких є лише два у світі (один у Миколаївській області, другий – у США), найперша в Україні Миколаївська астрономічна обсерваторія, єдиний в Україні музей суднобудування і флоту, Миколаївський обласний краєзнавчий музей «Старофлотські казарми», національний історико-археологічний заповідник «Ольвія» та острів Березань

(залишки поселень стародавніх греків) та багато інших історичних пам'яток, які забезпечують постійний туристичний інтерес до нашого регіону.

Основні культурні послуги

На державному обліку в Миколаївській області перебуває 5880 нерухомих пам'яток культури, з них: 4490 пам'яток археології, 1183 – історії, 49 – монументального мистецтва, 145 – архітектури, 11 – садово-паркового мистецтва, 1 – ландшафтна, 1 – науки і техніки. 43 пам'ятки мають статус «національного значення», 33 об'єкти культурної спадщини занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (30 пам'яток національного значення та 3 пам'ятки місцевого значення). Разом з цим, під охороною держави перебуває 1164 щойно виявлених об'єкта культурної спадщини, внесених до відповідних переліків.

Всі театри Миколаївщини мають статус «академічний» та є одними з найкращих на Півдні України. Миколаївська обласна філармонія є провідним концертним закладом області, діяльність якого включає різноманітні форми популяризації кращих зразків музичного мистецтва.

Організацію дозвілля мешканців області забезпечує 1073 закладів, у т. ч. клубна мережа – 517 закладів (з них 465 у сільській місцевості), бібліотечна – 482 заклади (з них 384 у сільській місцевості), 45 мистецьких шкіл (з них 12 у сільській місцевості), 3 професійні театри та філармонія, 2 обласні (з 6 територіально виділеними відділами), 2 міські, 7 районних комунальних музеїв, 6 музейних закладів у сільській місцевості та інспекція по охороні пам'яток культури (заклад музейного типу), 2 навчальні заклади культури і мистецтв, 1 інший заклад системи освіти, комунальне підприємство «Миколаївські парки», Первомайський міський парк, дитяче містечко «Казка» та ін.

Щороку музеї відвідують 347,2 тис. осіб проводиться понад 7,0 тис. екскурсій. Обласний краєзнавчий музей та обласний художній музей ім. В.В. Верещагіна одні з найстаріших в Україні, нещодавно відзначили своє 105-річчя.

В Миколаївській області щороку проводяться близько 40 фестивалів, свят, конкурсів тощо з театрального, хореографічного, вокально-хорового, фольклорного, інструментального жанрів, серед яких 5 Всеукраїнських фестивалів: театрального мистецтва «Від Гіпаніса до Борисфена», гумору та сатири «Усмішки Глазового», пісенної творчості «Пісенний драйв», хореографічного мистецтва «Миколаївські зорі», джазовий «JUBILEE»; 4 відкритих конкурси: виконавців на народних інструментах ім. Григорія Манілова, хорових диригентів «Сонячний струм», молодих джазових виконавців «PERFORMANCE JAZZ» та Міжнародна мистецька акція – фестиваль гітарного мистецтва «VIVAT GUITARE!». З 2018 року статус Всеукраїнського набув відкритий фестиваль-конкурс виконавців на народних інструментах «Золота струна».

З 2017 року впевнено закріпився на Миколаївщині регіональний фестиваль театрів ляльок та студій лялькового мистецтва «Кришталева лялька».

Потребу у забезпеченні фахівцями закладів культури Півдня України задовольняють вищі навчальні заклади області, в яких навчається 609 студентів. Про високу професійну майстерність викладачів та студентів закладів вищої освіти сфери культури і мистецтв Миколаївської області свідчить ряд перемог на престижних всеукраїнських, міжнародних та європейських конкурсах і фестивалях України, Чехії, Болгарії, Польщі, Іспанії, Франції тощо.

2.8. Особливості економічного розвитку

2.8.1. Економічні показники

2.8.1.1 Валовий регіональний продукт (ВРП)

Обсяг ВРП Миколаївської області у період 2014 – 2018 років демонстрував стабільне зростання і за підсумками 2018 року (останні звітні дані) становить 79 916 млн грн, що більш ніж на 3 % перевищує показник 2017 року.

Внесок області за обсягом ВРП у національну економіку складає на рівні 2,2 % - 2,5 %, зокрема у 2018 році – 2,2 %.

Серед найбільш впливових на загальні тенденції формування макроекономічних показників Миколаївщини, у 2019 році виділяються результати діяльності галузей сільського господарства з індексом фізичного обсягу – 107 % (106 % - у 2018 році), переробної промисловості - 96,7 % (103,2 % - у 2018 році), постачання електроенергії - 102,5 % (107,5 % у 2018 році).

У структурі валової доданої вартості (далі – ВДВ) у 2018 році сільське господарство має частку 21,0 %, промисловість - 21,1 %, торгівля - 12,8 %, транспорт та зв'язок – 9,2 %. Однак більшу частку у структурі ВДВ займають види діяльності, які надають послуги, а меншу, що створюють товари.

На частку послуг значно впливають результати торгівлі та транспорту через послуги перевезень і перевалки вантажів. Протягом останніх років (2017-2018 роки) збільшилась частка державного управління та оборони до 11,2 % у 2018 році.

За обсягами ВРП на 1 особу Миколаївська область демонструє стабільне зростання, від 30,357 тис. грн у 2014-році до 70,336 тис. грн у 2018 році (останні звітні дані) з індексом 103,9 %.

Нажаль, у 2020 році через обмежувальні заходи, пов'язані з поширенням коронавірусної хвороби, економіка області зазнала значних змін. За статистичною інформацією відстежується падіння за основними прогнозними показниками розвитку регіону.

2.8.1.2 Доходи та витрати населення

Доходи населення

Останніми роками в області, як і в цілому по Україні, спостерігалася тенденція зростання доходів населення. Номінальні доходи населення

Миколаївської області у 2018 році порівняно з 2017 роком зросли на 20,6 % і склали 81 581 млн гривень.

Загалом по області наявний дохід у розрахунку на одну особу збільшився на 22,3 % і становив 55469 грн (у 2017 – 45355,7 грн). При цьому, середньомісячне його значення у 2018 році становило 4622,4 грн, що на 5,1 % менше від середнього показника по Україні (4870,3 грн), але на 24,2 % вище рівня мінімальної заробітної плати (3723 грн). За цим показником область посіла 9 місце серед інших регіонів України.

Заробітна плата у структурі доходів займає 46,6 % і є одним з головних джерел доходу більшості мешканців області. У 2018 році її номінальний обсяг склав 37991 млн гривень.

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника у 2018 році становила 8160 грн, що на 21,6 % більше, ніж у 2017 році, однак на 7,9 % менше за загальнодержавний (8865 грн).

Важливим індикатором рівня життя населення є показник реальної заробітної плати. У 2018 році, порівняно з попереднім роком вона збільшилась на 10,3 %. При цьому індекс споживчих зріс на 9,4 %

Серед чинників, що впливають на формування доходів населення та гальмують нарощення обсягів заробітної плати працівників, є заборгованість із її виплати та безробіття.

Витрати населення

У 2018 році витрати населення становили 78615 млн грн, що зумовлено позитивним приростом фінансових активів, така ситуація стала спостерігатись останніми роками (2017-2018).

Переважну частину витрат населення стабільно становлять витрати на придбання товарів та послуг (від 86 % до 92 %), 2018 року — 90,4 %. У 2018 році їх обсяг порівняно з 2017 роком збільшився на 20,5 % (у цілому по Україні — на 22,2 %). Такий високий рівень частки витрат на придбання товарів та послуг значно переважає даний показник у розвинених країнах.

Протягом 2012-2014 років в області, як і загалом по державі, спостерігається зменшення витрат і заощаджень, а починаючи з 2015 року намітилася тенденція до її зростання. Однак цей приріст відбувається за рахунок збільшення витрат, а не заощаджень.

2.8.1.3 Зовнішня торгівля

Миколаївська область – експортно-орієнтований регіон із позитивним сальдо зовнішньої торгівлі. За обсягами експорту товарів Миколаївщина посідає 5-8 місця в Україні, випереджаючи майже всі сусідні області, крім Дніпропетровської; експорту послуг – 3-4 місця, поступаючись лише незмінним в останні роки лідерам – м. Київ, Одещині та Львівщині.

Експорт, в середньому, перевищував імпорт в 2,2 – 2,9 рази. Порівняно з 2015 роком експорт товарів та послуг області збільшився на 27,3 % до 2,3 млрд дол. США у 2019 році. У 2019 році досягнуто рекордних показників зовнішньої торгівлі товарами та послугами – обсяги експорту та імпорту стали найбільшими за останні п'ять років.

Нарощенню обсягів експортної торгівлі сприяли збільшення фізичних обсягів відвантаження зернових і олійних культур завдяки будівництву нових та розширенню потужностей існуючих перевантажувальних терміналів (Bunge, Cofco, ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «СП «ПАЕК», ТОВ МСП «Ніка-Тера», ТОВ «СВТ Грейн»), а також сприятливій світовій кон'юктурі на основні товарні групи обласного експорту.

Поступово збільшується експорт товарів у розрахунку на одну особу населення: на 38,5 % з 1380,4 дол. США у 2015 році до 1912,5 дол. США у 2019 році, що на 60,5 % більше, ніж середнє значення по країні. За цим показником Миколаївщина значно випереджає сусідні Одеську, Кіровоградську та Херсонську області.

Агропромисловий комплекс, переробна промисловість і транзитний потенціал обумовлюють спеціалізацію регіону на торгівлі зерном, глиноземом та олійними культурами. Така сировинна спрямованість експорту створює загрози для стійкого розвитку економіки області внаслідок залежності від світової кон'юктури.

Загалом, суб'єкти господарювання Миколаївщини співпрацюють з партнерами із майже 150 країн світу, що свідчить про активну та диверсифіковану зовнішньоекономічну діяльність підприємств регіону.

Протягом 2015-2019 років питома вага експорту до країн ЄС в загальнообласному обсязі коливалася від 14,2 % (2017 рік) до 22,2 % (2018 рік). Абсолютні показники експорту до ЄС досягли рекордних поставок у 2018 році - 469,1 млн дол. США з приростом 174,2 % до попереднього року, що було найбільшим серед регіонів України.

В загальній структурі експорту сфера послуг складає 3- 12 %. Географія експортної торгівлі послугами протягом 2015- 2019 років залишилась без змін: понад 80 % припадає на Швейцарію та країни ЄС, при цьому за 5 років європейські країни сумарно досягли позначки у 90,5 %. Збільшення питомої ваги послуг у загальнообласному експорті сприятиме вдосконаленню його загальної структури та зменшенню залежності економіки регіону від коливань кон'юктури на світових товарних ринках.

Імпорт товарів є більш збалансованим та, за виключенням мінеральних руд, носить інвестиційний характер: продукція машинобудування, обладнання, транспортні засоби, сировина для виробництва соків та напоїв тощо.

Країни ЄС – найбільші постачальники товарів на ринок області. Автономні торговельні преференції ЄС для України, зона вільної торгівлі України з ЄС дозволили європейським компаніям за 5 років зміцнити свої позиції на ринку Миколаївщини: з 24 % до 34,3 % (2018 р.).

Імпорт послуг регіону має невеликі обсяги та складається з послуг, пов'язаних з подорожами; комп'ютерних та інформаційних послуг; роялті та транспортних послуг. Основними імпортерами є країни ЄС, Велика Британія та Російська Федерація.

2.8.1.4 Прямі іноземні інвестиції

У 2015 - 2019 роках іноземними інвесторами внесено майже 90 млн дол. США прямих іноземних інвестицій до економіки області. Однак, внаслідок перерахунку курсової різниці валют внесення, продажу іноземними інвесторами корпоративних прав резидентам та незначного вилучення іноземного капіталу протягом п'яти років відбувалося коливання обсягів прямих іноземних інвестицій.

За даними Національного банку України за станом на 31 грудня 2019 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в економіку області із 46 країн світу, становив 265,8 млн дол. США. До основних країн-інвесторів, на які припадає 90 % загального обсягу прямих інвестицій, входять Кіпр, Нідерланди, Сінгапур, Бельгія та Об'єднані Арабські Емірати.

Структура залученого іноземного капіталу протягом 2015 - 2019 років суттєвих змін не зазнала. Майже 90 % інвестицій формують складське господарство, промисловість та діяльність у сфері обслуговування.

Протягом 5 років міжнародними компаніями реалізовано проектів на суму майже 400 млн дол. США. Поряд із існуючими інвесторами, які продовжили інвестувати у розвиток бізнесу на території Миколаївщини (Bunge, PepsiCo), в області реалізують проекти нові інвестори – китайська Sofco та литовська VT Invest.

Для підвищення конкурентоспроможності та залучення бізнесу до кооперації із закордонними підприємствами в області Центром підтримки бізнесу проводяться консультації, тренінги та семінари; підприємці області беруть участь в Програмі GIZ for partnership with Germany.

За ініціативи облдержадміністрації в області реалізується проект «Інноваційний кластер «Регіональний інноваційний HUB» (RIInnoHUB)» з бюджетом 5,52 млн грн, що фінансується Програмою підтримки секторальної політики – Підтримка регіональної політики України. Результатами проекту стануть нові інноваційні підприємства з високотехнологічними місцями, модернізація існуючих підприємств до стандартів міжнародного рівня, розвиток інвестиційної привабливості та конкурентоздатності області, створення нових робочих місць та зростання надходжень до бюджету.

Реалізація проекту РТПП області «Інтенсифікація торгівлі і модернізація сектору бджільництва, а також пов'язаних з ним секторів економіки» (BEEKEEPING BSB PROJECT) Програми прикордонного співробітництва ЄІС «Басейн Чорного моря» 2014 - 2020 років сприятиме залученню для підтримки бджолярів області 115,4 тис. євро від Європейського Союзу.

Незважаючи на те, що переважна більшість проектів МТД надає технічну підтримку (семінари, консультації, навчання), участь в них підприємців сприяє розвитку власної підприємницької діяльності, а в подальшому й економічному розвитку області.

2.8.2. Галузева ефективність

2.8.2.1. Промисловість

Промисловість є однією з провідних галузей економіки області. Область забезпечує 2-2,5% загальнодержавного обсягу промислової продукції.

В області виробляється понад 80% загальнодержавного обсягу виробництва шкір, 80% апельсинового соку, близько 70% установок для кондиціонування повітря, понад 50% томатної пасты, понад 40% електродвигунів, понад 30% згущеного молока та вершків.

У структурі промислового виробництва протягом 2010-2019 років відбулася суттєва зміна, через зменшення частки виробництв з високою часткою доданої вартості (зокрема, частка галузі «машинобудування» зменшилася у 1,8 раза (з 14,5% до 7,9%), легкої промисловості – у 3 рази (з 3,3% до 1,1%)) та збільшення частки виробництва сировинних видів продукції (енергетики на 6,7 в.п. (з 24,5% до 31,2%), добувної промисловості - у 2,8 раза (з 0,6% до 1,7%)).

Протягом 2016-2018 років відстежувалося щорічне зростання обсягів промислового виробництва, однак з другої половини 2019 року, в області як і загалом по державі, відбувалося скорочення.

За підсумками 2019 року індекс промислової продукції становив 98,3% (по Україні – 99,5%). Найбільш складна ситуація склалася у галузі «Машинобудування», в якій скорочення виробництва спостерігалось протягом усього досліджуваного періоду, за винятком 2016 року. Такий стан справ у галузі викликаний, насамперед тим, що лєвова частка машинобудівної продукції поставлялася до Російської Федерації. Підприємства здійснюють пошук нових ринків збуту продукції, однак нові ринки збуту поки що не можуть забезпечити підприємства достатньою кількістю замовлень. Крім того, недостатньо завантажені виробничі потужності наступних суднобудівних підприємств: ДП «Миколаївський суднобудівний завод», ТОВ «Суднобудівний завод «Океан», Чорноморська суднобудівна верф, які переважно виконують роботи із судноремонту, за винятком суднобудівного заводу ТОВ СП «Нібулон». Суднобудування залишається важливим напрямом економічного розвитку регіону, що в подальшому сприятиме створенню морського кластеру на півдні України.

Зростання обсягів виробництва протягом майже усього періоду в енергетиці відбулося за рахунок активного розвитку альтернативної енергетики (вітро- та геліоенергетики).

Водночас протягом 2014-2019 років щороку збільшувався обсяг реалізованої промислової продукції з 25,7 млрд грн. до 62,1 млрд грн, або у 2,4 раза.

Промисловість є найвагомішою сферою економічної діяльності за чисельністю зайнятих, в якій працює понад чверть працівників області. Протягом останніх років в області, як і в цілому у державі, відстежувалося скорочення чисельності працюючих в промисловості, з майже 56 тис. осіб 2013 року до 47,9 тис. осіб 2019 року. Це викликано як скороченням

виробництва в окремих галузях промисловості, так і створенням нових високо-технологічних виробництв, що потребують мінімального втручання людини.

2.8.2.2. Сільське господарство

Питома вага агропромислового комплексу області в структурі валової доданої вартості становить 21 %, а в загальнодержавному обсязі – 4 відсотка.

У 2018 році обсяг виробництва продукції сільського господарства склав 9362,7 млн грн, що на 6 % більше, ніж у 2017 році.

У структурі продукції сільського господарства переважаючою є частка рослинницької продукції. Так, у 2018 році в аграрних підприємствах вона становила 95,4 %, у господарствах населення – 66,3 %, що свідчить про її пріоритетний розвиток в регіоні.

У 2018 році на одного мешканця регіону продукції сільського господарства вироблено на 7 % більше, ніж у попередньому році, та на 29,3 % більше, ніж у середньому по Україні.

Обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь у 2018 році, у порівнянні з показником попереднього року, збільшився на 6,2 % і склав 517,3 тис. гривень.

Для галузі тваринництва 2018 рік став продовженням тенденцій, що сформувалися протягом останніх років: поголів'я худоби і птиці скорочується, обсяги виробництва знижуються. Відбувається нерівномірний розвиток різних категорій аграрних формувань сектору, особливо господарств населення, які ще досі на ринку займають значну частину.

Динаміка скорочення чисельності поголів'я за 5 останніх років спостерігається майже по всіх видах худоби і птиці у всіх областях. Цьому сприяли кризові явища в цілому по галузі тваринництва. Однією з причин, що вплинули на скорочення поголів'я стали щорічні спалахи захворювання свиней на вірус африканської чуми.

Щорічне зростання рівня продуктивності корів спостерігається у більшості областей. У Миколаївській області відбувається особливо стрімке зростання продуктивності корів (до 10 % щорічно) в господарствах суспільного сектору.

Виробництво молока на 1 особу в рік по Миколаївській області є одним з найбільших показників і складає в середньому за 5 років майже 300 кілограмів.

2.8.2.3. Розвиток та відновлення зрошення

Зрошені землі Миколаївської області займають 190,3 тис. га, що складає 11 % від загальної площі зрошуваних угідь в Україні (1700,7 тис. га).

Для забезпечення зрошуваності земель в області налічується 519 км державної міжгосподарської зрошувальної мережі, з них магістральних трубопроводів – 174 км, міжгосподарських каналів (включаючи магістральні)

– 345,3 км, колекторно-дренажна мережа протяжністю 413 км, 538 гідротехнічних споруд на міжгосподарській мережі, 109 державних насосних станцій (98 зрошуваних, 7 дренажних та 4 на водопостачання), сумарною продуктивністю 188,8 куб.м/с та сумарною потужністю 146,6 тис. кВт/год. та інші об'єкти. Наявність дощувальних машин становить 223 одиниці (станом на кінець 2018 року).

Протягом останніх років в області впроваджуються сучасні методи та способи поливу сільгоспкультур, у тому числі краплинного зрошення, площі якого досягли 8,6 тис. га, що становить 27 % від загальної политої площі у 2018 році і порівняно з 2003 роком (184 га) зросли у 47 разів. Загалом протягом останніх 7 років спостерігається тенденція до зростання площ поливу зрошуваних угідь та як наслідок зростання виробництва сільськогосподарської продукції.

В цілому частка политих угідь в області за 2018 рік від загальної политої площі по Україні (511 тис. га) становить 6,3 %.

2.8.2.4. Капітальні інвестиції

У Миколаївській області впродовж 2013-2018 років поспіль спостерігалась позитивна, але нестабільна динаміка зростання капітальних інвестицій, її індекси коливались з 67,4 % у 2014 році (по Україні – 75,9 %) до 147,6 % у 2016 році (по Україні – 118 %). За цим показником Миколаївська область декілька років поспіль займала лідируючі позиції серед регіонів країни, випереджаючи Київську, Харківську, Львівську та Одеську області.

Аналіз структури капітальних інвестицій, залучених у розвиток економіки та на оновлення основних фондів підприємств за рахунок усіх джерел фінансування, свідчить, що основна частина капіталовкладень це власні кошти підприємств і організацій, які становлять у різні роки від 49,2 % до 76,4 % обсягу загальнообласних інвестицій.

За видами економічної діяльності їх концентрація спостерігається, в першу чергу, у промисловості, сільському господарстві та торгівлі і сфері послуг. Дещо нижча частина капітальних інвестицій у галузі транспорту та зв'язку, будівництва та соціальну сферу.

У розрахунку *на одну особу* постійного населення в області у період 2013-2018 років відстежувалося збільшення обсягу освоєних капітальних інвестицій з 4280,2 грн 2013 року до 8894,1 грн у 2018 році. Слід зазначити, що за цим показником Миколаївська область завжди займає лідируючі позиції серед інших регіонів країни.

2.8.2.5. Житлово-комунальне господарство

В структурі виробничої діяльності житлово-комунального господарства області задіяно 227 підприємств, у тому числі в комунальній теплоенергетиці – 25, в водопровідно-каналізаційному господарстві – 123, у сфері утримання, управління і експлуатації житлового фонду - 40, а також 1557 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (далі – ОСББ) та 56 ЖБК, у сфері поводження з побутовими відходами - 46.

За останні роки спостерігається стійке збільшення обсягів реалізації послуг у грошовому виразі і зокрема по відношенню до 2014 року, їх обсяг збільшився майже в три рази. За підсумками 2018 року населенню області реалізовано послуг на 2704,1 млн грн.

Миколаївська область в числі лідерів за кількістю оснащених житлових будівель вузлами комерційного обліку: питної води – 91,7 %, гарячої води – 89,4 % і займає перші місця серед областей України, теплової енергії – 97,9 % і займає друге місце серед областей України.

За станом на 01.01.2019 у 90 % житлових будинках по області встановлено побутові лічильники газу (311550 один.), в тому числі в 81,3 % квартир багатоповерхових житлових будинків (143118 один.), 97,4 % - в індивідуальних будинках (168432 один.).

Процеси децентралізації, які дозволили суттєво збільшити дохідні частини бюджетів органів місцевого самоврядування, створили умови для збільшення в рази обсягів фінансування галузі і зокрема видатки місцевих бюджетів на галузь житлово-комунального господарства становили в 2017 році -777 млн грн, а в 2018 році – 784 млн грн.

В той же час в галузі спостерігається постійна динаміка зростання дебіторської і кредиторської заборгованостей, в структурі якої основну частину займає заборгованість населення за спожиті послуги та заборгованість підприємств галузі за спожиті енергоносії, при невідшкодованій різниці в тарифах, сума якої сягає 0,5 млрд грн.

Водночас збільшення вартості енергоносіїв та відповідно тарифів на житлово-комунальні послуги не дозволило забезпечити стовідсоткові розрахунки населення за підсумками 2016-2018 років.

Основна питома вага у структурі кредиторської заборгованості підприємств житлово-комунального господарства відноситься до заборгованості за спожитий природний газ.

2.9. Стан сфери досліджень та інновацій

2.9.1. Дослідження, технології, інновації

На Миколаївщині науковими розробками та дослідженнями 2019 року займалося майже 1,5 тис. осіб, що удвічі менше ніж 2014 року. Слід відзначити, що така тенденція є типовою для усіх регіонів держави.

Протягом досліджуваного періоду вченими та науковцями Миколаївщини було отримано 544 патенти, з них майже 40% протягом 2014/2015 навчального року. Найменше патентів отримано 2016 року – лише 63, або 11,5% від загальної кількості за 2013-2018 роки.

Наукові розробки та дослідження миколаївських вчених знаходять практичне втілення на підприємствах не лише області, а і держави загалом. Так протягом 2013-2018 років було впроваджено на підприємствах майже 100 інноваційних проектів, за такими напрямками:

- аграрні науки;
- механічна та електрична інженерія;

- автоматизація і приладобудування тощо.

Найбільшу спроможність до науково-технічного прогресу виявляє промисловість, а саме підприємства харчової промисловості, машинобудування, енергетики та добувної промисловості. Протягом останніх декількох років було реалізовано низку інноваційно-інвестиційних проектів у переробній промисловості, завдяки чому збільшилася частка виробництва та експорту продукції з високою доданою вартістю: газових двигунів, томатної пасти, одягу, сирів, вина тощо.

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств, частка яких за останні п'ять років стабільно перевищує 90%, зокрема 2019 року становила 97,9%. У галузевому розрізі найбільше коштів на інноваційну діяльність спрямовують підприємства машинобудівної галузі та харчової промисловості.

Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої продукції області становила 2019 року 2,4% та збільшилася, порівняно з показником 2014 року у 1,7 раза. У структурі реалізованої інноваційної продукції за видами економічної діяльності протягом 2013-2019 років відбулися значні зміни. Так, якщо 2013 року левову частку інноваційної продукції було реалізовано підприємствами машинобудівної галузі (понад 70%), то вже 2019 року понад 90% припадало на інноваційну продукцію, що реалізовано підприємствами харчової промисловості.

2.10. Розвиток підприємницького середовища

2.10.1. Стан розвитку підприємництва

За станом на 01.01.2018 в області діяло 54190 суб'єктів підприємницької діяльності (10801 юридичних осіб та 43389 фізичних осіб-підприємців), що на 1,9 відсотків менше ніж у попередньому році. З 10801 підприємств – 8 великих, 334 середні, 10459 малих (з них 9352 - мікропідприємства). За кількістю підприємств Миколаївська область займає 8 місце в Україні.

Кількість фізичних осіб - підприємців у 2017 році становило 43389 одиниць, що на 7,6 % менше, ніж у 2016 році (область на 14 місці, Одеська – на 4, Херсонська – на 18, Кіровоградська - на 24 місці).

Обсяг реалізації продукції (товарів, послуг) малими та середніми підприємствами області у 2017 році становив 81429,8 млн грн (61,2 %), це на 9,1 % більше ніж у попередньому році. За цим показником Миколаївська область знаходиться на 12 місці по Україні.

За станом на 01.01.2019 в області здійснював діяльність 561 об'єкт інфраструктури підтримки малого підприємництва, у тому числі: 14 бізнес-центрів, 1 лізинговий центр, 396 небанківських фінансово-кредитних установ, в т.ч. 23 кредитні спілки, 8 фондів підтримки підприємництва, 14 інвестиційних та інноваційних фондів та компаній, у т.ч. філій, 62 інформаційно-консультативні установи, у т.ч. 50 юридичних фірми, 8 консалтингових компаній, 4 навчальні центри, 65 асоціацій, громадських

об'єднань суб'єктів підприємництва, 1 агенція місцевого розвитку. Також в області діє 2 бізнес-інкубатора та 24 пункти мережі дистанційних консультаційних центрів.

В рамках ініціативи ЄС EU4Business у Миколаївській області за результатами конкурсу з 2017 року функціонує Центр інформаційної підтримки бізнесу (далі – ЦіПБ) м. Миколаїв. Даний центр надає комплексну інформаційну підтримку бізнесу.

2.11. Розвиток сільських територій

2.11.1. Розвиток сільських територій

За станом на 01.01.2019 кількість постійного сільського населення становила 359,2 тис. осіб або 31,8 % населення області, наявного сільського населення – 357,0 тис. осіб (31,6 % населення області).

Кількість зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві за 2018 рік становила 142,5 тис. осіб, що на 3,9 % більше у порівнянні з 2017 роком.

В області здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції 3997 підприємств різних організаційно – правових форм господарювання, за ними закріплено 1020,2 тис. га сільськогосподарських угідь.

Левову частку (81,4 %) у кількісному складі сільськогосподарських підприємств області займають фермерські господарства – 3252. У їх власності та користуванні знаходиться 371,6 тис. га угідь (8 % від загальної площі сільгоспугідь фермерських господарств України).

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників підприємств сільського господарства у 2018 році становила 6251 грн., що на 21,6 % більше ніж у 2017 році, проте на 23,4 % нижче від середнього рівня, який склався в економіці області.

У 2018 році у розвиток сільського, лісового та рибного господарства спрямовано 2,4 млрд грн. капітальних інвестицій (23,6 % від загального обсягу інвестицій), що на 7,7 % менше, ніж у попередньому році та водночас у 3,3 раза більше, ніж у 2014 році.

У загальнодержавному обсязі інвестицій у аграрну галузь питома вага Миколаївської області становила 3,6 %.

2.11.2 Водопостачання та водовідведення сільських населених пунктів

Водопостачання сільських населених пунктів області базується на підземних водах, які обмежені та не відповідають вимогам за показниками якості ДСанПіН 2.2.4-171-10, так 12 районів з 19 забезпечені водопостачанням менше ніж на 50 %, 236 сільських населених пунктів користуються привізною питною водою. Експлуатаційні запаси води на одного мешканця в області становлять 0,054 м³/добу (в порівнянні: Одещина – 0,131 м³/добу, Херсонщина – 0,77 м³/добу).

Протяжність існуючих водопровідних мереж в сільських населених пунктах становить 4019,5 км, з яких 1501,2 км знаходяться у аварійному стані.

Найбільш складний стан з водопостачанням сільського населення у зоні недобудованого Казанківського водопроводу. На цей час використовується лише 13 % від передбаченої проектом потужності; фактично споживають воду 11 населених пунктів, в решту – питна вода не подається через відсутність розвідних мереж та руйнацію існуючих.

2.11.3. Підвищення рівня пожежної та техногенної безпеки

Щороку понад 60 % усіх пожеж виникає в районах сільської місцевості, де однією з найгостріших проблем є організація пожежогасіння. Так, 2018 року в сільській місцевості виникло 1755 пожеж, на яких загинуло 44 людини; 2019 року – 1815, загинуло 41 людина. На території області функціонує 17 підрозділів місцевої пожежної охорони, які фінансуються за рахунок місцевих бюджетів. Відповідно до розрахунку необхідно створити 39 підрозділів.

Миколаївська область має значне техногенне навантаження, яке обумовлено великою кількістю потенційно небезпечних та хімічно небезпечних об'єктів (1100 об'єктів). Радіаційна безпека обумовлена наявністю розташування на території Вознесенського району ВП «Южно-Українська АЕС» та підприємств, що використовують джерела іонізуючого випромінювання (в основному це підприємства охорони здоров'я і промислові підприємства). У зоні можливого радіаційного забруднення мешкає 145,7 тис. населення (13 % від населення області).

Хімічна безпека визначається наявністю в області 18 хімічно небезпечних об'єктів, з яких найбільшу небезпеку несе аміакопровід Тольятті-Одеса протяжністю 166 км, до зони можливого хімічного забруднення якого потрапляє 223 населених пункти області з населенням 248,1 тис. осіб. Оцінка ступеня хімічної безпеки показала, що 15 адміністративно-територіальних одиниць області є хімічно небезпечними.

Крім цього в області існує тенденція до зростання пожеж на об'єктах різних форм власності та різних напрямків діяльності – від торговельних та виробничих об'єктів до об'єктів з масовим перебуванням людей (лікарні, школи, культурно-видовищні заклади тощо).

З початку поточного року на водних об'єктах Миколаївської області зафіксовано загибель 10 осіб, у 2019 – 45 осіб, 2018 році – 46 осіб, у 2017 році – 41 особа.

Однією з основних причин виникнення надзвичайних подій на воді є недостатнє облаштування місць масового відпочинку людей на водних об'єктах необхідною кількістю рятувальних постів, з організацією чергування підготовлених плавців-рятувальників, забезпечених необхідним рятувальним спорядженням та обладнанням.

Внаслідок бойових дій під час минулих війн деякі місцевості Миколаївської області, у тому числі і акваторія Чорного моря у межах області засмічені великою кількістю артилерійських снарядів, авіабомб та інших боєприпасів. Так, за останні три роки з 2017 по 2019 рік у режимі оперативного реагування та при проведенні планових робіт з обстеження та

очищення території та акваторії водних об'єктів Миколаївської області Головним управлінням ДСНС України у Миколаївській області виконано 488 заявок та вилучено та знищено 4157 одиниць вибухонебезпечних предметів (різних боєприпасів).

На території області розташовано 959 захисних споруд цивільного захисту, з яких 256 сховищ і 703 протирадіаційних укриттів.

Враховуючі, що на території області розташований та функціонує об'єкт I категорії радіаційної небезпеки ВП «Южно-Українська АЕС», а у зоні можливого радіаційного забруднення мешкає 145,7 тис. населення (13 % від населення області) питання забезпечення укриття населення у протирадіаційних укриттях є актуальним.

Обласна система централізованого оповіщення цивільного захисту створена у 80-х роках минулого століття, знаходиться в експлуатації понад 30 років, апаратура оповіщення відпрацювала свій технічний ресурс експлуатації, ремонтні комплекти повністю використані, обладнання системи оповіщення морально та фізично застаріле, на теперішній час не пристосоване для взаємодії з новітнім обладнанням телекомунікації, потребує заміни на сучасне.

2.12. Екологічна ситуація

2.12.1. Стан атмосферного повітря

У Миколаївській області відсутні підприємства хімічної та вугільної промисловості, тому область не увійшла до переліку регіонів з високим забрудненням атмосфери.

Загальний обсяг викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел протягом 2014 - 2018 років зменшився на 18 %.

Слід зазначити, що рівень техногенного навантаження на навколишнє природне середовище області нижчий, порівняно з середнім показником по Україні.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу в Миколаївській області значно менші, порівняно з Київською, Львівською, Харківською, Одеською областями та в цілому по Україні.

2.12.2. Поводження з відходами

Обсяг утворених відходів Миколаївської області за 2017 рік (останні звітні дані) становив 2327,9 тис. т, що на 1,6 % менше порівняно з 2016 роком.

Із загальної кількості утворених відходів протягом 2017 року утилізовано, оброблено (перероблено) 61,3 тис. т, що на 19,7 тис. т менше ніж у 2016 році. Частка відходів, які були утилізовані, оброблені (перероблені), у загальному обсязі утворених відходів 2017 року склала 2,6 % (2016 року їх частка склала 3,4 %).

Упродовж 2017 року, підприємствами регіону утилізовано, оброблено (перероблено) 5,97 тис. тонн відходів I-III класів небезпеки. Відходи I класу небезпеки не оброблялися, а в кількості 29,1 тонн передано спеціалізованим підприємствам на утилізацію. Відходів II класу небезпеки утилізовано, оброблено – 55,6 тонн, передано для утилізації – 530,3 тонн. Відходів III класу небезпеки утилізовано, оброблено – 5914,6 тонн, переданих на утилізацію – 17,4 тис. тонн.

Для збільшення показника, в першу чергу, необхідне кардинальне оновлення законодавчої бази у сфері поводження з відходами.

Зміна законодавства в Україні розпочата ще у листопаді 2017 року. Кабінетом Міністрів України затверджено Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року. Відповідно до Стратегії, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 117-р затверджено Національний план управління відходами до 2030 року.

2.12.2.1 Поводження з твердими побутовими відходами

95 % населення Миколаївської області охоплено послугами зі збирання твердих побутових відходів (далі – ТПВ), по Україні – 78 %.

Середня наповненість сміттєзвалищ 53 %, в тому числі по містах обласного значення понад 85 %.

Кількість перевантажених полігонів по області становить 3 од. (1,1 %) загальною площею 19,8 га - це міські полігони Вознесенська, Первомайська, Южноукраїнська, а 69 сміттєзвалищ загальною площею 225,3 га (25,8 %) не відповідають нормам екологічної безпеки.

В населених пунктах Миколаївської області відсутні технології сміттєпереробки та сміттєсортування (застосовуються лише в містах Києві та Харкові), що також впливає на можливість скорочення обсягів вивезення ТПВ на сміттєзвалища.

Одним із напрямів підвищення рівня екологічної безпеки полігонів ТПВ, розвитку альтернативних джерел енергії в області є реалізація спільного інвестиційного проєкту КП "Миколаївкомунтранс" та ТОВ «ЛНК» «Виробництво електроенергії з біогазу Миколаївського полігону твердих побутових відходів в с. В. Корениха».

09.10.2015 відбулося відкриття біогазової когенераційної установки на Миколаївському міському полігоні твердих побутових відходів в с. Велика Корениха (біогазова електростанція на базі електрогенеруючого модуля С 320 GS-L.L).

Результатом впровадження проєкту є дегазація полігону ТПВ, підвищення рівня пожежної безпеки, а також зменшення викидів парникових газів за рахунок спалення метану, який накопичився в процесі захоронення викидів та виробництва на когенераційних установках електричної енергії (потужність біогазової когенераційної установки – 1 МВт, кількість свердловин для дегазації полігону твердих побутових відходів – 91 од., сумарна глибина свердловин – 1100 п. м, річне виробництво електричної енергії - 9 млн кВт/год.).

2.12.3. Відведення та очищення стічних вод

2.12.3.1 Водозабір

Загальний забір води по області протягом 5 років зменшився на 48,4 млн м³ (16,7 %) і складає 241,1 млн м³.

2018 року для споживання населенням та господарських потреб з поверхневих водних об'єктів забрано 227,84 млн м³ води, що на 48,16 млн м³ (17,5 %) менше у порівнянні з 2014 роком.

Місцеві водні ресурси області залежать, головним чином, від притоку з інших регіонів.

Підземні води, які добуваються на території Миколаївської області, переважно йдуть на задоволення господарсько-побутових та питних потреб населення.

Найбільш водоспоживча галузь в області – це промисловість (в тому числі енергетика), 46 % від загального обсягу використання вод по області йде на задоволення промислових потреб.

Територія області характеризується складними гідрогеологічними умовами формування підземних вод, що обумовлено геолого-структурними особливостями, природно-кліматичними та техногенними факторами.

На одну особу населення області прогнозовані ресурси підземних вод розподіляються: найменший - 0,28, найбільший - 0,36 м³/добу, а по адміністративних районах цей показник змінюється: найменший від 0,04 до 1,3 і найбільший від 0,06 до 1,5 м³/добу.

Частка міського населення, яке має доступ до якісної питної води становить – 98 %, або близько 760 тис. осіб, а сільського населення – 66 %, або близько 236 тис. осіб.

В області поступово збільшується кількість населених пунктів, забезпечених централізованим водопостачанням: від 398 населених пунктів – у 2007 році, до 538 - у 2018 році з охопленням 88 % чисельності населення області.

2.12.3.2. Скиди зворотніх вод

За період 2014 - 2018 років загальний обсяг скидів зворотніх вод на території області зменшився на 63,5 млн м³ (49,5 %).

Загальна потужність водоочисних споруд області становить 312,0 тис. м³/добу.

В області налічується 44 населених пункти забезпечених системою водовідведення, 98 каналізаційних насосних станцій, загальна протяжність каналізаційних мереж 1677,4 км, з яких у зношеному та аварійному стані 382,2 км (23 %).

Найбільший обсяг скиду нормативно чистих без очищення зворотніх вод в області здійснюється ВП «Южно-Українська АЕС» - 30,9 млн м³, що становить 47,6 % від загального обсягу скидів зворотніх вод по області.

Починаючи з 2010 року на території Миколаївської області не зафіксовано скиди зворотніх вод без очистки (аварійні скиди стічних вод).

Об'єми скидів недостатньо очищених стічних вод щороку зменшуються. Так, протягом 2018 року недостатньо очищених стоків скинуто 21,22 млн.м³, що на 3,68 млн.м³ (14,7 %) менше, ніж об'єми скиду згаданих стоків у 2014 році.

З перевищенням встановлених нормативів скиди зворотних вод здійснюють шість підприємств комунальної сфери: МКП «Миколаївводоканал», КП «Первомайський міський водоканал», КП «Міський водоканал» (м. Баштанка), КП «Очаківводоканал» (отримано майно від БГКП «Сирена»), КП «Ольшанське» (отримано майно від ТОВ «Сталвит») та КП «Прибузьке» (м. Нова Одеса).

Найбільшим забруднювачем водних ресурсів в області є МКП «Миколаївводоканал», об'єм скинутих стоків якого складає понад 90 % від загального обсягу скиду недостатньо очищених вод по області.

Обсяги скидів забруднених зворотних вод у розрахунку на 1 особу по Миколаївській області знаходяться на рівні з Львівською і Одеською областями та не перевищують середніх показників в цілому по країні.

2.12.4. Екзогенні геологічні процеси

Природне розташування та кліматичні умови визначили широкий спектр екзогенних геологічних процесів області: зсувів, ерозії, абразії та підтоплення.

В зоні ризику знаходяться бази відпочинку Чорноморського узбережжя в с. Чорноморка Миколаївського району. У західній частині м. Очаків існує загроза пошкодження та подальшого руйнування житлової забудови.

У Миколаївському районі в зоні ризику також знаходиться ділянка морського узбережжя від «Лагерної коси» до мису «Очаківський». Абразійно-зсувна діяльність спостерігається в с. Рибаківка на мисі Аджияск, у с. Лугове.

Особливу увагу необхідно приділити проблемам зменшення ризику природно-техногенних зсувів на забудованих територіях. Ризик руйнівних (аварійних) проявів зсувів на схилах урбанізованих територій існує через неповне врахування всіх особливостей будови схилу, властивостей порід, наявності або виникнення в присхилових масивах ослаблених поверхонь і зон, дії на схили важкопрогнозованих стихійних процесів та явищ (землетрусів, ураганів, повеней, штормів). Значну роль в цьому відіграють техногенні впливи, виходи з ладу або неправильна експлуатація систем інженерного захисту.

2.12.5. Біорізноманіття

На території Миколаївської області зареєстровано 54 види судинних рослин, занесених до Червоної книги України, 24 види – до Європейського Червоного списку та 18 видів – до Світового Червоного списку. Всього на території області під загрозою зникнення знаходяться 143 види флори та фауни.

Основними центрами збереження біологічного різноманіття на території області є об'єкти природно-заповідного фонду – національні природні парки «Бузький Гард» та «Білобережжя Святослава», регіональні ландшафтні парки

– «Тилігульський» та «Приінгульський», «Кінбурнська коса», «Гранітно-степове Побужжя», єдиний на правобережній Україні степовий заповідник «Сланецький степ» та інші – на їх території зберігаються не лише рідкісні та зникаючі види, але й значна кількість типових видів, що не є рідкісними, але важливими для збереження природного біологічного різноманіття.

2.12.6 Лісосмуги

Загальна лісистість Миколаївської області становить 4,17 %, або 124,57 тис га, з них лісосмуги займають 29 тис. га.

Переважає більшість полезахисних лісосмуг являють собою штучні насадження. За видовим складом в лісосмугах переважають робінія звичайна, гледичія колюча, клен звичайний, софора японська.

Більшість лісосмуг знаходяться у незадовільному стані або майже винищені незаконними рубками.

2.13. Фінансово-бюджетна ситуація

2.13.1. Бюджет області та бюджети адміністративно-територіальних одиниць

Аналіз виконання місцевих бюджетів у 2014 - 2018 роках показав, що реалізація реформи міжбюджетних відносин надала позитивних результатів. Фактичні надходження податків і зборів до загального та спеціального фондів (без власних надходжень бюджетних установ) місцевих бюджетів області стало зростають від 2204,3 млн грн – у 2014 році до 6025,3 млн грн - у 2018 році.

У структурі надходжень лівову частку і далі займає податок на доходи фізичних осіб, який складає 62 %, іншими за величиною джерелами податків у 2018 році був єдиний податок, який становив 12,2 % та плата за землю - 11,7 %, акцизний податок 6 % та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними та фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової та нежитлової нерухомості (близько 1 відсотку).

З обсягів доходів бюджетів міст (міст обласного значення) та зведених бюджетів районів найнижчий показник на одного мешканця отримали бюджети ліквідованих Доманівського, Врадіївського та Новобузького районів. Найвищий обсяг доходів на одну особу припадає на бюджет м. Южноукраїнська, ліквідованого Казанківського району та м. Миколаєва.

Серед територіальних громад найвищі показники отримали бюджети Галицинівської, Бузької, Коблівської громад.

Серед об'єднаних територіальних громад найвищі показники отримали бюджети Галицинівської, Бузької, Коблівської громад.

У 2018 році до бюджету розвитку місцевих бюджетів Миколаївської області надійшло 34,4 млн грн доходів (без передачі коштів із загального фонду бюджету та міжбюджетних трансфертів). Найбільші надходження отримали бюджети розвитку м. Миколаєва, Бузької територіальної громади та м. Первомайська джерелами формування яких залишаються кошти від

продажу землі та пайової участі забудовників у розвитку інфраструктури населеного пункту.

Зазначені джерела за рахунок яких формуються бюджети розвитку місцевих рад не мають стабільної динаміки, тобто досить відчутний брак коштів для реалізації регіональних інфраструктурних проєктів.

Так, у зв'язку із відсутністю постійних (стабільних) джерел надходжень відслідковується нерівномірна диференціація надходжень на одного жителя.

Найбільше доходів в розрахунку на одного жителя отримали бюджети м. Очакова, зведеного бюджету Вітовського району та м. Первомайська, найменші – Березанського, Баштанського та Березнегуватського районів.

Аналіз динаміки видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на 1 особу населення свідчить про щорічне їх зростання за останні п'ять років, з 5133,3 грн у 2014 році до 13065,3 грн у 2018 році.

Найбільше видатків у 2018 році в розрахунку на одного жителя мали бюджети м. Миколаїв (4103,1 грн), Снігурівського (348,1 грн), Новоодеського (340,8 грн) та Вітовського (311,2 грн) районів та міській бюджет Баштанської міської територіальної громади (141,1 грн).

Бюджетна децентралізація демонструє позитивну тенденцію зростання і капітальних видатків на одну особу. Так, у 2014 році обсяг капітальних видатків становив 167,1 грн на одну особу. У 2018 році показник становив 1281,4 гривні.

2.13.2. Податкова база

Позитивні зміни у податково-бюджетній сфері забезпечили стабільне наповнення дохідної частини зведеного бюджету області протягом останніх п'яти років. У 2018 році порівняно з показниками 2014 року до бюджетів усіх рівнів фіскальними органами області додатково забезпечено 7 068 млн грн, темп росту склав 328,9 відсотка (2014 рік – 3 089 млн грн, 2018 рік – 10 157 млн гривень).

Аналіз стану надходжень платежів у розрізі видів бюджетів у 2014-2018 роках засвідчив позитивну динаміку росту платежів, як до державного бюджету, так і до місцевих бюджетів області.

У 2018 році забезпечено збір платежів до державного бюджету на 3 586 млн грн, або у 4,9 раза більше, ніж у 2014 році (2014 рік – 921 млн грн., 2018 рік – 4 507 млн гривень).

Найбільшу питому вагу в структурі доходів державного бюджету складає податок на додану вартість, частка надходжень якого у 2018 році становить 44,4 %. При цьому, збір ПДВ у порівнянні з 2014 роком зріс на 1 472 млн грн, або у 3,8 раза (2014 рік – 529 млн грн, 2018 рік – 2 001 млн гривень).

У зв'язку з законодавчими змінами в оподаткуванні, починаючи з січня 2015 до державного бюджету зараховується 25 % податку на доходи фізичних осіб та військовий збір (з серпня 2014 року), питома вага цих надходжень у 2018 році склала 36,2 відсотка. У порівнянні з 2015 роком

надходження ПДФО та військового збору зросли на 892 млн грн, або у 2,2 раза (2015 рік – 741 млн грн, 2018 рік – 1 633 млн гривень).

Майже 60% збору до бюджетів усіх рівнів надходять до місцевих бюджетів. У 2018 році порівняно з 2014 роком збільшено надходження до місцевих бюджетів у 2,6 % раза, або на 3 483 млн гривень.

Динаміка надходжень податку на доходи фізичних осіб свідчить про його щорічне зростання. Надходження цього податку у 2018 році склали 3 782 млн грн проти 1 505 млн грн у 2015 році та збільшились на 2 277 млн грн, або у 2,5 раза.

У 2015 році запроваджено акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, який 100-відсоткового зараховується до місцевих бюджетів.

Місцеві органи самоврядування у 2015 році додатково отримали акцизного податку з реалізації підакцизних товарів у сумі 197 млн грн, у 2016 році – 295 млн грн, що складає 7,8 % в загальній сумі надходжень місцевих бюджетів. Проте, у 2017-2018 роках питома вага цього податку складала 3,7 % (178 млн грн) та 2,9 % (166 млн грн) відповідно. Зменшення надходжень обумовлено законодавчими змінами з 01.01.2017, згідно яких скасовано акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю паливом.

Також змінено склад місцевих податків і зборів, до яких зараховано єдиний податок, збір за місця для паркування, туристичний збір та податок на майно, який складається з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку та плати за землю.

У складі місцевих податків і зборів значну частку складає єдиний податок – 47,8 % у 2018 році (723 млн грн) проти 44,1 % (305 млн грн) у 2015 році та плата за землю – 45,8 % у 2018 році (692 млн грн) проти 51,3 % у 2015 році (354 млн гривень).

В тому числі, надходження єдиного податку з юридичних осіб (III група) у 2018 році порівняно з 2014 роком зросли майже на 44 млн грн, або на 88,2 %, з фізичних осіб (I-III групи) – на 264 млн грн, або у 3 рази. При цьому, кількість платників єдиного податку з числа юридичних осіб зросла на 127 СГД, фізичних осіб – на 5 942 СГД.

РОЗДІЛ 3. ГОЛОВНІ ЧИННИКИ І СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ

3.1. SWOT - аналіз для Миколаївської області

На основі проведеного соціально-економічного аналізу розвитку Миколаївської області за 2014-2018 роки визначено такі сильні й слабкі чинники (сторони) та можливі зовнішні впливи (можливості і загрози), які обумовляють подальший соціальний та економічний розвиток регіону.

Сильні сторони	Слабкі сторони
Вихід до Чорного моря і приналежність до найбільших річкових басейнів країни (басейни р. Південний Буг, р. Дніпро та	Значний знос існуючої інфраструктури області

річок Причорномор'я)	
Наявність різногалузевої транспортної мережі (автомобільні, залізничні, водні, авіаційні шляхи)	Високий рівень фізичного зносу основних фондів у реальному секторі економіки області (насамперед у суднобудуванні), застарілість технологій
Наявність потужностей з обробки різних видів вантажів	Низька щільність автомобільних та залізничних шляхів
Сприятливі умови для подальшого розвитку вітро- та геліоенергетики	Незначна частка виробництв з високою часткою доданої вартості (переробна промисловість) та збільшення частки виробництва сировинних видів продукції
Природно-кліматичні умови для вирощування широкого кола сільськогосподарських культур	Міграція працездатного населення за кордон, від'ємний природний приріст населення та депопуляція сільського населення
Наявний потенціал високваліфікованих спеціалістів	Застаріла науково-дослідна база багатьох установ та організацій
Наявність значних покладів нерудних будівельних корисних копалин (пісків, глин, суглинків, вапняків, гранітів)	Постійне зростання вартості матеріально-технічних ресурсів та енергоносіїв, високі ставки за банківськими кредитами
Зростаюча роль підприємництва у виробництві продукції, зайнятості та наповненні бюджетів	Низька купівельна спроможність переважної частини населення
Унікальність окремої продукції, що виробляється, зокрема газових турбін та яхт «преміум» класу	Низька зайнятість населення у сільській місцевості, відсутність робочих місць у невеликих містах і селищах
Наявність морського узбережжя, природно рекреаційних ресурсів (морські піщані пляжі, мальовничі ландшафти берегів річки Південний Буг), об'єктів природно-заповідного фонду	Низька забезпеченість медичними та педагогічними кадрами
	Технологічно і морально застаріла система поводження з твердими побутовими відходами, недостатній рівень утилізації відходів
	Зношеність потужностей комунальних очисних споруд та каналізаційних мереж
	Високий рівень тіньової зайнятості
	Скорочення обсягів будівництва, у т.ч. житла
	Високий рівень утворення відходів та низькі показники їх використання як вторинної сировини
Можливості	Загрози
Міжнародна підтримка проєктів розвитку, у тому числі запровадження енергозберігаючих та високопродуктивних технологій	Руйнування автошляхів внаслідок використання великовагової техніки
Виведення регіональної продукції на ринки ЄС через впровадження європейських стандартів якості	Економічна нестабільність (інфляція, нестабільність курсу національної валюти, підвищення цін на енергоносії, паливно-

	мастильні матеріали тощо)
Державна підтримка агропромислового комплексу	Загострення воєнного конфлікту та продовження тимчасової окупації території України
Розвиток європейської транспортної мережі TEN-10 по території України та інтеграція транспортно-логістичної інфраструктури регіону	Втрата кваліфікованих і висококваліфікованих кадрів
Запровадження режиму «митного бізнесу» з ЄС, нових ринків, у т.ч. в рамках зон вільної торгівлі	Зниження привабливості бізнесу в регіоні для інвесторів
Впровадження реформ децентралізації підвищення фінансової самодостатності	Деградація та зниження родючості ґрунтів, погіршення екологічної ситуації
Зростання попиту на внутрішній туризм, в тому числі оздоровчий, сільський та зелений	Повний занепад вітчизняного суднобудування через відсутність державної підтримки
Підвищення інвестиційної привабливості	Недостатність бюджетної підтримки науково-технічної та інноваційної діяльності
Впровадження державних програм підтримки прикладних наукових досліджень та інновацій	Високі ставки банківських відсотків за кредитні ресурси
	Техногенні катастрофи через наявність на території області об'єктів підвищеної небезпеки: магістрального аміакопроводу «Тольятті-Одеса» (166 км), ДП НАЕК «Енергоатом» ВП «Южно-Українська АЕС»
	Поширення небезпечних інфекційних захворювань, погіршення стану здоров'я населення
	Демографічна криза

3.2. SWOT – матриця для Миколаївської області

SWOT-матриця є методом визначення конкурентних переваг, викликів, захищеності та ризиків області, яка дозволяє виявити взаємозв'язки між внутрішніми чинниками – сильними та слабкими сторонами об'єкта аналізу та зовнішніми впливами – можливостями та загрозами.

Далі подаються варіанти кореляцій між внутрішніми чинниками та зовнішніми впливами, які дозволяють у подальшому визначити стратегію дій для реалізації можливостей у використанні сильних сторін та зменшення ризиків впливу на слабкі сторони об'єкта аналізу. Такі варіанти називаються стратегіями, а саме:

Стратегія 1 – «Порівняльні (конкурентні) переваги». За допомогою матриці зв'язків між внутрішніми чинниками, зокрема сильними сторонами об'єкта, та зовнішніми впливами – можливостями, визначаються найбільш перспективні сторони, які краще за інших сприймають вплив зовнішніх факторів і дають більш сильний поштовх соціально-економічному розвитку області.

Стратегія 2 – «Виклики». У цьому випадку матриця зв'язків будується між слабкими сторонами об'єкта та зовнішніми позитивними можливостями, які дозволяють зменшити вразливість об'єкта.

Стратегія 3 – «Ризики». Матриця зв'язків між слабкими сторонами та загрозами дозволяє визначити найбільш слабкі місця (внутрішні чинники) об'єкта аналізу під час впливу негативних зовнішніх факторів – загроз, тобто найбільш імовірні ризики при подальшій реалізації планів розвитку області.

Саме вказані зв'язки дозволяють визначити конкурентні переваги, виклики, захищеність та ризики під час розробки Стратегії розвитку області, а також стають основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку Миколаївської області на довгострокову перспективу.

ПОРІВНЯЛЬНІ ПЕРЕВАГИ

Сильні сторони	підтримують	Можливості
Вихід до Чорного моря і приналежність до найбільших річкових басейнів країни (басейни р. Південний Буг, р. Дніпро та річок Причорномор'я)		Міжнародна підтримка проєктів розвитку, у тому числі запровадження енергозберігаючих та високопродуктивних технологій
Наявність різногалузевої транспортної мережі (автомобільні, залізничні, водні, авіаційні шляхи)		Виведення регіональної продукції на ринки ЄС через впровадження європейських стандартів якості
Наявність потужностей з обробки різних видів вантажів		Державна підтримка агропромислового комплексу
Сприятливі умови для подальшого розвитку вітро- та геліоенергетики		Розвиток європейської транспортної мережі TEN-10 по території України та інтеграція транспортно-логістичної інфраструктури регіону
Природно-кліматичні умови для вирощування широкого кола сільськогосподарських культур		Запровадження режиму «митного бізнесу» з ЄС, нових ринків, у т.ч. в рамках зон вільної торгівлі
Наявний потенціал високваліфікованих спеціалістів		Впровадження реформ децентралізації, підвищення фінансової самодостатності
Наявність значних покладів нерудних будівельних корисних копалин (пісків, глин, суглинків, вапняків, гранітів)		Зростання попиту на внутрішній туризм в тому числі оздоровчий (у т. ч. медичний), сільський та зелений
Зростаюча роль підприємництва у виробництві продукції, зайнятості та наповненні бюджетів		Підвищення інвестиційної привабливості
Унікальність окремої продукції, що виробляється, зокрема газових турбін та яхт «преміум» класу		Впровадження державних програм підтримки прикладних наукових досліджень та інновацій
Наявність морського узбережжя, природно рекреаційних ресурсів (морські піщані пляжі, мальовничі ландшафти берегів річки Південний Буг), об'єктів природно-заповідного фонду		

ВИКЛИКИ

Слабкі сторони	зменшують	Можливості
Значний знос існуючої інфраструктури області	→	Міжнародна підтримка проектів розвитку, у т. ч. запровадження енергозберігаючих та високопродуктивних технологій
Високий рівень фізичного зносу основних фондів у реальному секторі економіки області (насамперед у суднобудуванні), застарілість технологій	→	Виведення регіональної продукції на ринки ЄС через впровадження європейських стандартів якості
Низька щільність автомобільних та залізничних шляхів	→	Державна підтримка агропромислового комплексу
Незначна частка виробництв з високою часткою доданої вартості (переробна промисловість) та збільшення частки виробництва сировинних видів продукції	→	Розвиток європейської транспортної мережі TEN-10 по території України та інтеграція транспортно-логістичної інфраструктури регіону
Міграція працездатного населення за кордон, від'ємний природний приріст населення та депопуляція сільського населення	→	Запровадження режиму «митного бізнесу» з ЄС, нових ринків, у т.ч. в рамках зон вільної торгівлі
Застаріла науково-дослідна база багатьох установ та організацій	→	Впровадження реформ децентралізації, підвищення фінансової самодостатності
Постійне зростання вартості матеріально-технічних ресурсів та енергоносіїв, високі ставки за банківськими кредитами	→	Зростання попиту на внутрішній туризм в тому числі оздоровчий (у т.ч. медичний), сільський та зелений
Низька купівельна спроможність переважної частини населення	→	Підвищення інвестиційної привабливості
Низька зайнятість населення у сільській місцевості, відсутність робочих місць у невеликих містах і селищах	→	Впровадження державних програм підтримки прикладних наукових досліджень та інновацій
Низька забезпеченість медичними та педагогічними кадрами	→	
Технологічно і морально застаріла система поводження з твердими побутовими відходами, низький рівень утилізації відходів	→	
Зношеність потужностей комунальних очисних споруд та каналізаційних мереж	→	
Високий рівень тіньової зайнятості	→	
Скорочення обсягів будівництва, у т.ч. житла	→	
Високий рівень утворення відходів та низькі показники їх використання як вторинної сировини	→	

РИЗИКИ

Слабкі сторони	посилюють	Загрози
Значний знос існуючої інфраструктури області		Руйнування автошляхів внаслідок використання великовагової техніки
Високий рівень фізичного зносу основних фондів у реальному секторі економіки області (насамперед у суднобудуванні), застарілість технологій		Економічна нестабільність (інфляція, нестабільність курсу національної валюти, підвищення цін на енергоносії, паливно-мастильні матеріали тощо)
Низька щільність автомобільних та залізничних шляхів		Загострення воєнного конфлікту та продовження тимчасової окупації території України
Незначна частка виробництв з високою часткою доданої вартості (переробна промисловість) та збільшення частки виробництва сировинних видів продукції		Втрата кваліфікованих і висококваліфікованих кадрів
Міграція працездатного населення за кордон, від'ємний природний приріст населення та депопуляція сільського населення		Зниження привабливості бізнесу в Україні для інвесторів
Застаріла науково-дослідна база багатьох установ та організацій		Деградація та зниження родючості ґрунтів, погіршення екологічної ситуації
Постійне зростання вартості матеріально-технічних ресурсів та енергоносіїв, високі ставки за банківськими кредитами		Повний занепад вітчизняного суднобудування через відсутність державної підтримки
Низька забезпеченість медичними та педагогічними кадрами		Недостатність бюджетної підтримки науково-технічної та інноваційної діяльності
Низька купівельна спроможність переважної частини населення		Високі ставки банківських відсотків за кредитні ресурси
Низька зайнятість населення у сільській місцевості, відсутність робочих місць у невеликих містах і селищах		Техногенні катастрофи через наявність на території області об'єктів підвищеної небезпеки: магістрального аміакопроводу «Тольятті-Одеса» (166 км), ДП НАЕК «Енергоатом» ВП «Южно-Українська АЕС»
Скорочення обсягів будівництва, у т.ч. житла		Поширення небезпечних інфекційних захворювань, погіршення стану здоров'я населення
Технологічно і морально застаріла система поводження з твердими побутовими відходами, низький рівень утилізації відходів		Демографічна криза
Зношеність потужностей комунальних очисних споруд та каналізаційних мереж		
Високий рівень тіньової зайнятості		
Високий рівень утворення відходів та низькі показники їх використання як вторинної сировини		

3.2.1. Порівняльні переваги, виклики та ризики Миколаївської області

3.2.1.1. Порівняльні переваги

В результаті побудови SWOT-матриці зв'язків між сильними сторонами та можливостями найбільшу підтримку через реалізацію сприятливих можливостей мають такі сторони:

Наявний потенціал висококваліфікованих спеціалістів

Незважаючи на загальнодержавні тенденції щодо зменшення чисельності (з різних причин) наявного населення, частка людей працездатного віку в області складає 61,6 %.

За рівнем зайнятості населення Миколаївщина (58,1 %) випереджає майже всі сусідні регіони: Херсонську - 57,5 %, Кіровоградську - 54,5 %, Одеську - 57,2 %, окрім Дніпропетровської - 58,6 %.

Серед областей Причорноморського економічного району Миколаївська область посідає друге місце за рівнем вищої освіти у її мешканців (39,6 % населення відповідного віку). Найвища частка таких осіб на Одещині (41,2 %), найменша – у Херсонській області – 38,1 %.

Питома вага населення із професійною (професійно-технічною) освітою на Миколаївщині є вищою (23,9 %), ніж в Одеській (14,5 %) та Херсонській (21,2 %) областях.

Забезпечення регіону кваліфікованими кадрами здійснює мережа закладів вищої освіти, яка представлена 39 закладами, у т.ч. 4 – національні.

Крім того, підготовку кваліфікованих робітників для потреб економіки регіону у Миколаївській області забезпечують 29 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, з них 16 закладів готують кваліфікованих робітників для сільського господарства, 7 – для промисловості, 2 – для сфери громадського харчування, 2 – для сфери послуг.

Серед важливих зовнішніх чинників ефективного використання потенціалу вищої і професійно освіти є доступ закладів до міжнародних проєктів та програм, успішне впровадження національної освітньої реформи, налагодження більш тісної взаємодії з підприємствами для підвищення якості підготовки спеціалістів, затребуваних на ринку праці.

Вищими навчальними закладами Миколаївщини здійснюється активна робота, як з підготовки унікальних спеціалістів, так і науково- винахідницька робота, що також істотно може підтримати цю сильну сторону.

Наявність сприятливих умов для подальшого розвитку вітро- і геліоенергетики

На сучасному етапі розвитку нетрадиційна енергетика вважається найперспективнішим способом заміщення традиційних джерел енергії за рахунок своїх чисельних переваг. Основними перевагами є: загальнодоступність, поновлюваність, екологічність та довговічність установок.

Миколаївщина має невичерпні ресурси для розвитку альтернативної енергетики завдяки своєму географічному розташуванню. Наявність

300 сонячних днів на рік та вітропотенціалу у районах Чорноморського узбережжя області, який є одним з найвищих в Україні, поступаючись лише гірським районам Карпат та Криму, забезпечують належні умови для розвитку альтернативної енергетики.

Зважаючи на це, останніми роками в області спостерігається динамічний розвиток цього напрямку діяльності.

Вітроенергетика

В області введено в експлуатацію 25 вітроустановок загальною потужністю 70,1 МВт, зокрема у 2019 році: ТОВ «Вітряний парк Причорноморський» побудовано три пускові комплекси Ольвійської ВЕС (с. Рівне Чорноморська сільська рада), ТОВ «Вітряний парк Південний» побудовано I пусковий комплекс ВЕС «Ольвія-2» на території Чорноморської сільської ради.

Крім того, планується початок будівництва вітроелектростанції ТОВ «Тилігульська ВЕС» потужністю понад 500 МВт. Інвестиційними компаніями надано перспективні пропозиції щодо будівництва 349 вітроустановок загальною потужністю 1169 МВт.

Геліоенергетика

В області діють дві потужні геліоелектростанції: ТОВ «Нептун Солар» та ТОВ «Восход Солар».

Крім того, у 2019 році введено в дію низку об'єктів різної потужності у всіх чотирьох районах області (у ліквідованих Баштанському, Вітовському, Веселинівському, Вознесенському, Врадіївському, Єланецькому, Казанківському, Кривоозерському, Миколаївському, Новобузькому, Новоодеському та Снігурівському районах).

Збудованими сонячними електростанціями у 2018 році вироблено 78,1 млн кВт год електроенергії, що на 40,9 млн кВт год більше ніж у 2017 році.

Перспективні пропозиції інвестиційних компаній передбачають будівництво 16 сонячних електростанцій загальною потужністю 360 МВт.

Унікальність окремої продукції що виробляється, зокрема газових турбін та яхт «преміум» класу

В області сформовано достатньо стабільну структуру промисловості, яка базується на виробництві харчової продукції, енергетиці, машинобудуванні та металургії. Значна кількість підприємств цих галузей експортують свою продукцію за межі держави, зокрема: ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» (металургія), ТОВ «Сандора», ФГ «Органік Системс», ПрАТ «Лакталіс Миколаїв», ТДВ «Баштанський сирзавод», ПАТ «Коблево», ПАТ «Первомайський молочноконсервний комбінат» (харчова промисловість), ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект», АТ «Завод «Екватор», ПрАТ «Завод «Фрегат» (машинобудування), ТОВ «Возко», ТОВ «В-Центр» (виробництво шкіри та виробів з неї), ПрАТ «Санта Україна», ПП «Вікторія 8» (виробництво одягу) та іншими.

За обсягами виробництва окремих видів продукції Миколаївщина займає лідируючі позиції в Україні.

Конкурентною перевагою Миколаївщини у контексті смарт-спеціалізації (на відміну від інших регіонів) є наявність науково-технічної та виробничої бази для будівництва на експорт яхт «преміум» класу, малотоннажних суден, надання послуг з судноремонту. Суднобудування області представлено такими підприємствами, як ВП «Суднобудівно–судноремонтний завод ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «Чорноморська яхтенна верф», ТОВ «Артіль ЛТД» та іншими. Основна продукція цих підприємств – буксири, баржі, моторні та вітрильні яхти, судна на повітряних подушках.

Серед чинників наявного потенціалу є забезпечення ключових секторів економіки спеціалістами з високим рівнем професійної підготовки вищими навчальними закладами області.

Природно-кліматичні умови для вирощування широкого кола сільськогосподарської продукції

Природно-кліматичні умови області є оптимальними для життя людини і господарської діяльності. Миколаївщина володіє вагомим природно-ресурсним потенціалом – має 2 млн га сільськогосподарських угідь, з яких 1,7 млн га ріллі, що становить 5 відсотків орної землі в Україні, і виробляє конкурентоспроможну, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, сільськогосподарську продукцію.

Клімат Миколаївщини - жарке літо та м'яка і малосніжна зима, дозволяє вирощувати на території області значні врожаї зернових і технічних культур та широкий спектр плодовоовочевих культур.

Миколаївська область вирощує: до 3 млн тонн зернових культур, до 900 тис. тонн насіння соняшнику, понад 500 тис. тонн овочів відкритого та закритого ґрунту, крім того область входить до регіонів «томатного поясу» і є одним з лідерів зі збору винограду.

Вирощування та переробки сільськогосподарської продукції в області здійснюють такі потужні підприємства: ТОВ «С-Росток», ТОВ «Зоря Інгулу», ФГ «Владам», ТОВ «Бандурський олійноекстракційний завод», ФГ «Органік Системс», ТОВ «Сандора», ТОВ СП «Нібулон» та інші. Виноградні плантації Миколаївщини дали поштовх для розвитку потужних виноробних підприємств - ПАТ «Коблево», ТОВ «Миколаївський коньячний завод».

Пріоритетними напрямками для подальшого розвитку вирощування сільгосппродукції є впровадження систем крапельного зрошення, розвиток органічного агровиробництва. впровадження у виробництво високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур.

Природні та кліматичні умови області дозволяють вести інтенсивне сільське господарство.

Також суттєвих можливостей надає забезпеченість агросектору висококваліфікованими спеціалістами, підготовленими на базі Миколаївського національного аграрного університету.

Вихід до Чорного моря і приналежність до найбільших річкових басейнів країни (басейни р. Південний Буг, р. Дніпро та річок Причорномор'я)

Особливістю розташування Миколаївської області є значна протяжність берегової лінії Чорного моря та його лиманів.

З одного боку - наявність водних артерій та приморське розташування області визначили розвиток регіону, як Бузько-Дніпровського транспортного вузла на північному узбережжі Чорного моря. В області є морські та річковий порти, приватні термінали, які здатні обробляти 40 млн. тонн вантажів на рік.

Крім того, лоцманські проводки, послуги служб регулювання руху суден надає філія «Дельта - лоцман» ДП «Адміністрація морських портів України».

З іншого боку – Миколаївщина справжня скарбниця туристичних ресурсів Північного Причорномор'я. Це каньйони Південного Бугу та його приток, національні природні парки та рекреаційні зони, території, які відомі своїми мінеральними водами, рапою Бейкушського та Тилігульського лиманів. Широкі піщані пляжі протяжністю понад 70 км зумовили виникнення на Чорноморському узбережжі трьох розвинутих зон відпочинку - Коблеве, Рибаківка, Очаків.

Приналежність до найбільших річкових басейнів країни надає можливість області розглядати в перспективі розвиток аквакультури (розведення, вирощування, вилов та переробку риби і молюсків).

Також наявність водних артерій сприяє розвитку рафтингу, яхтингу та інших видів спорту. Щовесни проводяться яхтові регати, у т.ч. екологічна регата «Кубок Кінбурської коси», що збирає найбільше число яхт на Чорному морі.

3.2.1.2. Виклики

В результаті побудови SWOT-матриці зв'язків між слабкими сторонами та можливостями останні спроможні компенсувати перші, а саме:

Запровадження енергозберігаючих та високопродуктивних технологій може сприяти вирішенню проблем зношеності інфраструктури та основних фондів в реальному секторі економіки (насамперед у суднобудуванні), збільшенню частки виробництва з високою доданою вартістю. Впровадження енергозберігаючих технологій забезпечить зниження енергоємного виробництва.

Виведення регіональної продукції на ринки ЄС через впровадження європейських стандартів якості зменшить вплив низки слабких моментів, а саме: застарілості науково-дослідних, технологічних та виробничих баз підприємств машинобудування. У соціальному блоці, сприятиме збільшенню зайнятості населення, у тому числі у сільській місцевості. Зменшуватимуться стрімкі темпи міграції населення, у тому числі висококваліфікованих кадрів.

Державна підтримка агропромислового комплексу дозволить вирішити проблему низької зайнятості населення у сільській місцевості та у районах, віддалених від Миколаєва, як наслідок – зупинити скорочення

населення, насамперед у сільській місцевості, зменшить рівень тіньової зайнятості. Також забезпечиться відновлення та розвиток існуючої інфраструктури.

Впровадження реформ децентралізації, підвищення фінансової самодостатності також сприятиме вирішенню демографічних проблем та створенню нових робочих місць, наповненню місцевих бюджетів. Крім того, збільшуватиметься купівельна спроможність, як громадян так і самих громад. Забезпечуватиметься зростання доданої вартості виробництв та зменшення частки сировинних видів продукції, що в свою чергу сприятиме оновленню основних фондів та існуючої інфраструктури області.

3.2.1.3. Ризики

В результаті побудови SWOT- матриці зв'язків між загрозами та слабкими сторонами можна з'ясувати на які слабкі сторони об'єкта аналізу можуть найбільше вплинути негативні зовнішні фактори (загрози):

Економічна нестабільність (інфляція, нестабільність курсу національної валюти, підвищення цін на енергоносії, паливно-мастильні матеріали тощо) посилює такі слабкі сторони, як: низька купівельна спроможність населення, висока вартість кредитних ресурсів та недостатність власних коштів на технічне переоснащення та модернізацію виробництва, що в свою чергу, блокує збільшення виробництв з високою часткою доданої вартості.

Недостатність бюджетної підтримки науково-технічної та інноваційної діяльності призведе до поглиблення проблеми застарілості основних фондів підприємств та збільшення частки сировинних видів продукції та уповільнить розвиток нових конкурентоспроможних виробництв.

Повний занепад вітчизняного суднобудування через відсутність державної підтримки також значно посилить і без того катастрофічний знос існуючої інфраструктури та основних фондів підприємств суднобудування. Розвиток суднобудування для регіону є історично ключовим і унікальним, а його втрата значно послаблює позиції країни в цьому виді діяльності, а для регіону загрожує втратою унікальних технологій і фахівців через їх міграцію за кордон.

Зниження показників привабливості бізнесу для інвесторів є ймовірним ризиком, враховуючи незадовільний транспортно-експлуатаційний стан автомобільних доріг, зношеність існуючої інфраструктури, а також постійне зростання вартості енергоносіїв та ставок банківських кредитів.

3.3. Сценарії розвитку Миколаївської області на 2021 - 2027 роки

Побудова та застосування сценаріїв є інструментом забезпечення альтернативного бачення майбутнього.

Під сценарієм розвитку Миколаївської області розуміється послідовність подій, які можуть відбутися в майбутньому із значною долею ймовірності за певних умов.

В залежності від впливу тих чи інших чинників (зовнішніх або внутрішніх) можуть відбуватись різноманітні структурні зрушення, які формуватимуть розвиток окремих секторів економіки, видів діяльності та сфер на регіональному рівні.

У зв'язку із цим можуть виникати наступні основні сценарії економічного розвитку регіону.

Інерційний (базовий) сценарій розвитку Миколаївської області формувався за комплексу припущень, що баланс зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на стан регіону залишається незмінним, тобто «справи йдуть, як зазвичай» і область рухається по інерції, оскільки суспільно-економічний стан країни не сприяє розвитку її регіонів.

Базові припущення (зовнішні фактори) глобального та національного рівня:

1. Несприятливий інвестиційний клімат в Україні та низький рівень привабливості регіону;
2. Низька ефективність державної політики щодо підтримки малого та середнього підприємництва та надмірне оподаткування;
3. Продовження воєнного конфлікту на сході країни;
4. Зростання конкуренції на міжнародному рівні та повільні темпи оновлення основних засобів промислових підприємств;
5. Економічна нестабільність (залежність курсу національної валюти від необхідності виплати зовнішнього боргу, підвищення цін на енергоносії, високий рівень інфляції тощо);
6. Складна епідеміологічна ситуація у світі, пов'язана із поширенням коронавірусної інфекції COVID-19 або інших небезпечних інфекцій, загроза виникнення епідеміологічних ускладнень на території області.

Базові припущення (внутрішні фактори) регіонального рівня:

1. Структура економіки області та структура промисловості залишається без змін (переважає виробництво сировинних видів продукції);
2. Зберігаються демографічні тенденції (зменшення чисельності наявного населення та його «старіння»);
3. Рівень зношеності основних засобів виробництва залишається на тому ж рівні, спостерігається їх технічна та технологічна відсталість;
4. Відсутність інноваційного високотехнологічного розвитку підприємств області;
5. Структура земель сільгоспугідь залишається без змін, а саме існують у наявності значні площі непродуктивних угідь з достатньо родючими ґрунтами;
6. Зберігається незадовільний стан інфраструктури області;
7. Обмеженість матеріальних, фінансових ресурсів для розвитку підприємництва;

8. Спостерігаються значні диспропорції у розвитку територіальних одиниць області, у доходах сільського та міського населення, рівнях забезпеченості об'єктами інфраструктури.

Результат інерційного сценарію

Впродовж наступних років чисельність населення області зменшується, особливо в сільській місцевості. Продовжується еміграція кваліфікованих спеціалістів та працездатного населення до європейських країн. Залишаються без змін рівень народжуваності та рівень смертності, зберігається тенденція переважної частки жінок у загальній кількості населення. Натомість частка осіб старше працездатного віку збільшується, що призводить до зростання демографічного навантаження на працюючих.

Завдяки поступовому збільшенню обсягів надання послуг юридичними та фізичними особами, змінюється тип економіки регіону з індустріально-аграрного на економіку з домінуванням сфери послуг (за рахунок торгівлі).

Миколаївська область є утримувати позиції промислово-сільськогосподарського регіону за рахунок значних обсягів у структурі ВДВ цих галузей, однак через поступове збільшення обсягів у сферах надання послуг юридичним та фізичним особам змінюється і тип економіки регіону з індустріально-аграрного типу до економіки з домінуванням сфери послуг (за рахунок торгівлі).

Несприятливий підприємницький клімат та низька інвестиційна привабливість в подальшому призведуть до зменшення частки реального сектора економіки. Внаслідок скорочення робочих місць в реальному секторі більшість населення житиме за рахунок торгівлі, бюджетних, пенсійних та соціальних виплат.

Зміни у промисловій політиці практично не відбуваються, продовжується повільне реформування, спрямоване на поступову адаптацію до нових ринків, а також повільний процес структурних трансформацій промислового виробництва. Вплив держави на економічні процеси обмежений лише рекомендаційними програмами, відносно невеликою кількістю державних замовлень, незначною фінансовою підтримкою за рахунок державних інвестицій, деякими змінами податкового законодавства.

Повільне науково-технічне та інноваційне супроводження базових галузей промисловості області, таких як, машинобудування, суднобудування, а також альтернативна енергетика.

Пріоритети в розвитку галузей будуть надаватися підприємствам, що не потребують значних капіталовкладень в організацію та підготовку виробництва, або мають швидку економічну віддачу, а саме - у низько- чи середньотехнологічні, ненаукоємні галузі харчової промисловості, електроенергетики, виробництва будівельних матеріалів та ін. При цьому динамічні показники розвитку виробництва будуть залишатися малорухомими.

Результати роботи агропромислового сектору без відчутних інвестицій продовжують характеризуватися високою мінливістю та залежністю від природних факторів. Оскільки Миколаївська область розташована у зоні недостатнього зволоження і є територією ризикованого землеробства, то

залежність результатів роботи галузі рослинництва (частка якої у структурі валової продукції сільського господарства - 83,3 %) прямо пов'язана з кліматичними умовами. Основні обсяги продукції тваринництва виробляються господарствами населення. Значний диспаритет закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію та продукцію промислових підприємств, а також нерівновигідні відносини на ринку тваринницької продукції ускладнюють рентабельне ведення галузі.

Значні площі земель контролюються великими агрохолдингами. Відсутність умов для ведення фермерства та дрібнотоварного виробництва спричиняє суттєве скорочення частки населення, зайнятого у сільському господарстві.

Продовжують спостерігатися значні диспропорції у розвитку територіальних одиниць області, у доходах сільського та міського населення, рівнях заробітної плати, зайнятості, забезпеченості об'єктами інфраструктури.

Незважаючи на наявність потенціалу повільно розвиваються наукоємні галузі (машинобудування, суднобудування, ІТ-технології). Існуючі природно-рекреаційні та оздоровчо-лікувальні ресурси області використовуються обмежено. В структурі зовнішньої торгівлі, зокрема в експорті, переважають сировинні та низько технологічні товари.

Соціальні показники залишаються майже без змін:

рівень зайнятості зростатиме незначними темпами (на 0,3-0,5 %);

рівень безробіття відповідно зменшуватиметься на 0,3-0,5 %;

середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника по області і далі залишається на рівні близько 92-95 % заробітної плати по Україні;

рівень розвитку освіти та охорони здоров'я залишиться на тому самому рівні.

Соціально-економічна ситуація, як в країні в цілому, так і в області зокрема, не буде покращуватись, що вплине на умови життя та здоров'я населення.

Значні обсяги накопичених відходів та відсутність ефективних заходів, спрямованих на запобігання їх утворенню, утилізації, знешкодження та видалення, поглиблюють екологічну кризу та створюють несприятливі умови для життя людей та розвитку економіки. Зберігається високе антропогенне навантаження на природне середовище, що також ставить під загрозу забезпечення економічного зростання, розвиток туристично-рекреаційної сфери та покращення демографічних показників.

Поширення коронавірусної інфекції COVID-19 або інших небезпечних інфекцій, що матимуть вплив на процеси уповільнення розвитку світової економіки, падіння світових цін на основні товари українського експорту, девальвацію валют, стрес на фінансових ринках, загрозу виникнення епідеміологічних ускладнень на території області.

Оптимістичний сценарій розвитку Миколаївської області ґрунтується на таких припущеннях:

Національний рівень:

1. Національне законодавство поступово синхронізується із законодавством ЄС;

2. Успішно впроваджується державна політика щодо підтримки підприємництва;
3. Успішно впроваджуються реформи;
4. Бойові дії на сході країни припиняються, зменшуються видатки на їх ведення;
5. Поступово зростає ВВП країни;
6. Стабілізується курс національної валюти, зменшується зовнішній борг, ціни на енергоносії поступово зменшуються;
7. Зростає інвестиційна привабливість України;
8. Запускається ринок земель сільськогосподарського призначення;
9. Впроваджується державна програма підтримки малих і середніх виробників сільськогосподарської продукції;
10. Ефективно діє Державний Фонд регіонального розвитку;
11. Пандемія коронавірусу успішно подолана.

Регіональний рівень:

1. Миколаївщина активно реалізовує Стратегію та забезпечує розвиток «точок зростання» економіки;
2. Підприємства ведуть активну роботу над впровадженням нових технологій;
3. Підтримуються та впроваджуються інновації в перспективних галузях економіки регіону;
4. Регіон впроваджує активну інвестиційну політику, формуючи привабливі інвестиційні пропозиції та просуваючи їх на інвестиційні ринки;
5. Регіон активно сприяє виходу підприємств на нові зовнішні ринки збуту;
6. Регіон формує ефективну систему підготовки та перепідготовки кадрів на запит ринку праці.
7. Недопущено епідеміологічних ускладнень на території області.

Результат оптимістичного сценарію

Впродовж наступних років реалізується інноваційний сценарій розвитку економіки області, який характеризується готовністю суб'єктів господарювання до конкуренції, пошуку та освоєння нових ринків.

Проведено комплексне оновлення виробництва промисловості на сучасній науково-технологічній основі, технічну модернізацію матеріально-технічної бази, впроваджено сучасні та безпечні технологічні процеси, здійснено перехід на енергозберігаючі та ресурсозберігаючі технології, насамперед у машинобудуванні, електроенергетиці, харчовій промисловості, на транспорті, які є найбільшими споживачами енергоресурсів, підвищено конкурентоспроможність виробництва і, відповідно, покращено структуру експорту області.

В енергетиці ведуться роботи щодо забезпечення стабільної роботи АЕС та реалізуються проекти щодо розвитку Южно-Українського енергокомплексу.

Розвиваються види діяльності неvirобничого сектору економіки (ринкової інфраструктури, інформаційного, інжинірингового та

консалтингового обслуговування, науково-дослідної та проектно-конструкторської діяльності), які є не тільки чинниками зростання ефективності виробничої сфери регіону, а й запорукою його постіндустріального розвитку. Створюються нові робочі місця.

Створено сучасну виробничу, транспортну та фінансову інфраструктуру як основу перспективного розвитку економіки області.

В агропромисловому секторі за умови вільного ринку земель сільськогосподарського призначення, сприятливого фінансового клімату (державної фінансової підтримки, залучення інвестицій), впровадження інноваційних технологій, запровадження енергозберігаючих і високопродуктивних технологій вирощування, відбуваються позитивні зрушення в напрямку розвитку багатокладного сільського господарства, коли поряд з великими господарствами діють малі та середні, формується кластерна система від вирощування до переробки та випуску готової продукції, у тому числі набуває розвитку вирощування та виготовлення екопродукції. Функціонують фермерські господарства сімейного типу з подальшим їх об'єднанням в сільськогосподарські кооперативи, які є основою для підвищення зайнятості в сільській місцевості. Важливим впливом має стати інтенсивний розвиток великотоварного виробництва продукції тваринництва.

Також розвиваються позааграрні види діяльності - сільський зелений туризм, народні промисли.

Експорт товарів і послуг області послідовно зростає, що свідчить про динамічний розвиток економіки регіону. Збільшується частка експорту продукції та послуг з високою доданою вартістю. Нарощенню експортних поставок сприятиме поглиблення торговельного співробітництва з європейськими країнами, розширення географії збуту продукції в Індо-Тихоокеанському регіоні, підписання та ратифікація угод про зону вільної торгівлі з Туреччиною та Ізраїлем.

Імпорт має, здебільшого, інвестиційний характер та складається із продукції, необхідної для реалізації інвестиційних проектів та налагодження промислового виробництва.

Максимально використовується сприятливе транспортно-географічне положення області та її високий транзитний потенціал.

Продовження процесів децентралізації забезпечує можливість більш ефективно залучати кошти державного і місцевих бюджетів у розвиток виробничої і невиробничої інфраструктури, зокрема житлово-комунального, готельного, дорожнього господарства, транспортних та інформаційних комунікацій.

Миколаївська область поступово формує «точки зростання» в галузях смарт-спеціалізації. Конкурентною перевагою Миколаївщини (на відміну від інших регіонів) є наявність науково-технічної та виробничої бази для будівництва на експорт яхт «преміум» класу.

Враховуючи наявність фактично сформованого в м. Миколаєві унікального суднобудівного кластеру, в середньостроковій перспективі, за умови залучення потужних інвестицій - як приватних так і державних, ймовірний розвиток малотоннажного суднобудування та судноремонту.

Вигідне економіко-географічне положення, значний рекреаційний потенціал, наявність історико-культурних пам'яток, природно-заповідних територій та об'єктів сприяє формуванню на території області сучасного високоприбуткового туристично-рекреаційного комплексу.

Потреба у висококваліфікованих кадрах, яка виникає внаслідок технологічної модернізації у промисловості, задовольнятиметься місцевими фахівцями (підготовка та перепідготовка відповідних кадрів, розвиток та удосконалення професійної освіти). Особливого значення набудуть провідні вищі навчальні заклади регіону, які стануть затребувані в інноваційних складових економіки регіону.

Активні структурні зміни в економіці області сприяють позитивним тенденціям щодо підвищення рівня середньомісячної заробітної плати штатних працівників. Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника по області буде перевищувати загальнодержавні значення. Рівень безробіття знизиться з 9,6 до 8,2.

Завдяки поліпшенню соціально-економічної ситуації в країні та області, вдалому впровадженню реформ соціальна сфера зазнає значних позитивних змін:

заклади охорони здоров'я будуть оснащені необхідною сучасною високотехнологічною апаратурою;

буде підвищена якість надання медичної допомоги, всі заклади забезпечені лікарями та середнім медичним персоналом;

збільшиться народжуваність;

значно покращиться матеріальна та навчальна база закладів освіти;

всі заклади освіти будуть забезпечені необхідним обладнанням, комп'ютерною технікою та матимуть доступ до Інтернету;

поліпшаться умови життя та здоров'я населення, зніметься соціальна напруга, покращиться криміногенна ситуація, зменшиться диспропорція у розвитку територіальних одиниць області.

Миколаївщина стане екологічно-безпечним регіоном зі сприятливими, комфортними та безпечними умовами для життєдіяльності людини.

Реалістичний сценарій побудований на тлі повільних процесів модернізації виробництва, поступового впровадження реформ і трансформації правового поля та неготовності населення країни до різких змін. Також можуть виникати додаткові фактори, що будуть ускладнювати умови реалізації оптимістичного сценарію.

За цим сценарієм впровадження реформ на Миколаївщині зустрічається з певними труднощами правового, фінансового, організаційного характеру, що сповільнює темпи їх проведення.

Наслідком таких умов стане вкладення фінансових та інших ресурсів у підприємства та території, які мають найбільшу готовність. Інвестиції будуть вкладатись здебільшого у середньотехнологічні (харчову, переробну) галузі і лише у окремих випадках у високоотехнологічні (машинобудування, суднобудування, приладобудування та ін.), які і будуть формувати окремі «точки зростання». На цих територіях та у цих сферах спостерігається активізація інноваційно-інвестиційної діяльності. Розвиваються існуючі та

відкриваються нові середньо- та високотехнологічні підприємства, поступово формується нова модель інноваційного розвитку. Поступово виходить з «тіні» малий і середній бізнес, але державна підтримка для його розвитку є недостатньою.

В енергетиці ведуться роботи щодо забезпечення стабільної роботи Южно-Української АЕС, введено в дослідну експлуатацію гідроагрегату № 3 Ташлицької ГАЕС. В енергетичному комплексі, завдяки реалізації інвестиційних проєктів, вводяться нові об'єкти альтернативної енергетики, що забезпечує більшу енергетичну незалежність держави та умови для стабільної роботи енергоємних виробництв.

Активно розвивається транспортна та логістична мережі. Реалізовано найбільші інфраструктурні проєкти: забезпечена стабільна робота міжнародного аеропорту «Миколаїв», проводиться активна робота з електрифікації залізничної ділянки Знам'янка - Долинська – Миколаїв, для забезпечення великих транзитних потоків великотоннажного транспорту в обхід м. Миколаєва здійснюється підготовка до будівництва мостового переходу через р. Південий Буг, будуються, реконструюються та ремонтуються відповідно до європейських стандартів автошляхи області, створюються логістичні центри, технопарки, що позитивно впливає на укріплення транзитного потенціалу регіону і збільшує частку транспортних послуг у загальному обсязі ВДВ.

У сільському господарстві розвиваються високопродуктивні та інноваційні технології вирощування сільськогосподарських культур та тварин. При цьому зростає поголів'я худоби і птиці, зменшується залежність галузі від кліматичних умов. Створюються обслуговуючі кооперативи та сімейні ферми. Продовжується робота щодо поліпшення генетичного потенціалу великої рогатої худоби. Сільське господарство стає більш продуктивним і забезпечує активну роботу харчової і переробної промисловості.

Обсяг експорту області зростає і його структура змінюється на користь готової продукції, а не сировини.

Покращується загальна соціально-економічна ситуація в країні в цілому та в регіоні зокрема, що впливає на умови життя та здоров'я населення, зменшується податкове навантаження.

Завдяки втіленим заходам, виходу з «тіні» бізнесу, інноваціям, вкладеним інвестиціям розвиваються галузі економіки, забезпечується збільшення рівня зайнятості та зростання середньомісячної заробітної плати. «Заробітчани» повільно повертаються додому, що надає передумови для зупинення від'ємного міграційного руху населення області.

Продовжується втілення реформ у галузі освіти та охорони здоров'я, вирішуються їх проблеми.

Екологічна ситуація в області суттєво не змінюється. Зберігається високе антропогенне навантаження на навколишнє природне середовище, однак втілюються заходи з утилізації та знешкодження накопичених відходів, загальний обсяг викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел скорочується, створюються об'єкти природно-заповідного фонду. Зберігається загроза виникнення епідеміологічних ускладнень на території області.

3.4. Стратегічне бачення та місія Миколаївської області

Стратегічне бачення Миколаївської області – перетворення Миколаївщини на регіон, де є всі умови для комфортного та безпечного проживання і всебічного розвитку людини, досягнення сталого економічного зростання на основі інноваційної промисловості, розвинутого транспортно-логістичного комплексу, високоефективного сільського господарства, туристично-оздоровчого, продовольчого потенціалу.

Місія Миколаївської області – забезпечення економічного зростання та високої якості життя населення, формування конкурентоспроможного, соціально справедливого регіону з безпечним довкіллям.

**РОЗДІЛ 4. СТРАТЕГІЧНІ, ОПЕРАТИВНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Стратегічні цілі	Оперативні цілі	Завдання
1. Стійке економічне зростання багатогалузевої економіки	1.1. Створення нових та модернізація існуючих підприємств реального сектору економіки	1.1.1. Розвиток транзитного та логістично-транспортного потенціалу; 1.1.2. Впровадження інвестиційних проектів в пріоритетних галузях економіки; 1.1.3. Розвиток сільськогосподарського виробництва та переробки сільськогосподарської продукції
	1.2. Розвиток міжнародного співробітництва	1.2.1. Міжнародна промоція регіону 1.2.2. Підтримка експорту
	1.3. Створення умов для пріоритетного розвитку малого та середнього підприємництва	1.3.1. Розвиток інфраструктури підприємництва та сприяння впровадженню ініціатив малого та середнього бізнесу
	1.4. Розвиток туристичної та курортної індустрії	1.4.1. Створення і популяризація туристичних продуктів; 1.4.2. Розвиток туристичної та курортної інфраструктури
2. Висока якість життя людини	2.1. Підготовка населення до життя та діяльності в умовах економіки, що змінюється	2.1.1. Якісна освіта для всіх; 2.1.2. Розвиток лідерських та підприємницьких якостей жінок та чоловіків 2.1.3. Сприяння всебічному розвитку молодого покоління
	2.2. Підвищення тривалості життя людини	2.2.1. Розвиток системи первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медицини; 2.2.2. Сприяння здоровому способу життя; 2.2.3. Соціальна реабілітація та соціальна допомога; 2.2.4. Запобігання виникненню епідеміологічних ускладнень на території області
	2.3. Забезпечення населення якісними послугами	2.3.1. Розвиток системи питного водопостачання та водовідведення; 2.3.2. Підвищення енергоефективності у комунальній сфері та житловому фонді;

		<p>2.3.3. Підвищення рівня комфорту середовища проживання;</p> <p>2.3.4. Досягнення позитивних результатів фінансово-господарської діяльності підприємств комунального господарства;</p>
	2.4. Розвиток культурного і духовного середовища	<p>2.4.1. Розвиток культурно-мистецьких закладів та створення умов для творчого самовираження;</p> <p>2.4.2. Збереження і розвиток історико-культурної та духовної спадщини, етнічної, культурної та мовної самобутності національних меншин;</p> <p>2.4.3. Формування єдиного інформаційного і культурного простору</p>
3. Збереження та розвиток територій	3.1. Підсилення регіональної згуртованості та просторовий розвиток	<p>3.1.1. Підтримка співробітництва територіальних громад;</p> <p>3.1.2. Вдосконалення просторового планування та розробка містобудівної документації</p>
	3.2. Збереження навколишнього природного середовища	<p>3.2.1. Збереження особливо цінних природних територій та біорізноманіття;</p> <p>3.2.2. Здійснення заходів щодо відновлення водності водних об'єктів та охорони і захисту лісів у лісовому фонді;</p> <p>3.2.3. Впровадження сучасних технологій поводження з відходами</p>
	3.3. Підвищення рівня громадської безпеки	3.3.1. Розвиток інфраструктури та підтримка громадських ініціатив у сфері безпеки
4. Конкурентоспроможна економіка на основі інноваційного та високотехнологічного розвитку, зокрема у сферах, визначених смарт-спеціалізацією	4.1. Інноваційний розвиток економіки, зокрема у сферах визначених смарт-спеціалізацією	<p>4.1.1. Підтримка інноваційних досліджень та технологій на стадіях «ідея – дослідний зразок - виробництво»;</p> <p>4.1.2. Розвиток інноваційної інфраструктури</p>
	4.2. Створення нових наукоємних виробництв та продуктів	4.2.1. Розвиток високотехнологічного виробництва продукції у сферах, визначених смарт-спеціалізацією
	4.3. Забезпечення потреби у висококваліфікованих кадрах для розвитку інноваційних виробництв	4.3.1. Сприяння розвитку висококваліфікованого кадрового потенціалу у сферах смарт-спеціалізації

4.1. СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. СТІЙКЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ БАГАТОГАЛУЗЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Обсяг валового регіонального продукту області демонструє стабільне зростання і за підсумками 2018 року становив 79,916 млрд гривень. Внесок області у національну економіку складає від 2,0 до 2,5 %.

Миколаївщина є регіоном з багатогалузевою економікою і ключову роль у структурі ВДВ мають: сільське господарство (21,0 %) та промисловість (21,1 %). Однак тип економіки регіону змінюється у напрямку збільшення у структурі ВДВ частки сфери послуг. Експортні поставки регіону є більш сировинно-спрямованими, що створює загрозу для розвитку економіки, а імпорт навпаки має інвестиційний характер та складається з продукції, необхідної для реалізації інвестиційних проектів та організації промислового виробництва.

Сьогодні промисловість Миколаївської області - це багатогалузевий комплекс, що об'єднує понад 1000 підприємств, які виробляють понад 2 % загальнодержавного обсягу промислової продукції. Однак, у виробництві переважають застарілі технології і відносно невелика частка продукції випускається з доданою вартістю.

У структурі промисловості традиційно домінує переробна промисловість, проте її частка протягом останніх п'яти років зменшилась з 71,4 % до 66,8 %, а частка добувної промисловості зросла з 1,7 % до 3,8 %.

Для зменшення ризиків економіка області потребує нових інвестицій та підтримки сектору малого і середнього бізнесу, спроможного швидко пристосовуватися до змін. Розвиток підприємництва відстає від потреб через несприятливе ділове середовище, низький рівень підприємницьких навичок населення, високі ставки кредитних ресурсів, нестабільну економічну ситуацію та законодавство.

Додаткові можливості щодо розвитку економіки регіону та створення нових робочих місць пов'язані з розвитком малого та середнього бізнесу, а також зі значним потенціалом внутрішнього туризму.

Стратегічна ціль 1. Стійке економічне зростання багатогалузевої економіки			
Оперативна ціль 1.1.	Оперативна ціль 1.2.	Оперативна ціль 1.3.	Оперативна ціль 1.4.
Створення нових та модернізація існуючих підприємств реального сектору економіки	Розвиток міжнародного співробітництва	Створення умов для пріоритетного розвитку малого та середнього підприємництва	Розвиток туристичної та курортної індустрії

Оперативна ціль 1.1. Створення нових та модернізація існуючих підприємств реального сектору економіки

Сприятливі умови розташування Миколаївської області зумовили формування на її території потужної багатогалузевої промисловості, розвиненого агропромислового комплексу, розгалуженої транспортної мережі, портового господарства.

Миколаївщина має потужний промисловий потенціал, розвинуту технічну базу та достатні людські ресурси для подальшого розвитку. Слід відзначити, що протягом останніх 5 років Миколаївщина мала одні з найвищих значень індексів промислового виробництва серед регіонів схожої типології та вищі ніж в середньому по державі (за винятком 2019 року).

Також протягом 2014-2019 років відстежувалося щорічне зростання обсягу реалізації промислової продукції. За цей період загальнообласний обсяг реалізації промислової продукції зріс (у фактичних цінах) у 2,4 раза – з 25,7 млрд грн до 62,1 млрд грн.

Промисловість є найвагомішою сферою економічної діяльності і за чисельністю штатних працівників, адже у промисловості області працює понад 25 % працюючих в області.

Наявний природно-ресурсний потенціал регіону дозволяє значно збільшити ефективність та конкурентоздатність виробництва продукції сільського господарства. Для зменшення залежності результатів сільськогосподарської діяльності від погодних умов інтенсифікація сільськогосподарського виробництва повинна відбуватися шляхом ефективного використання виробничих ресурсів та технічного і технологічного переоснащення галузі.

Транспортний комплекс області також є важливою складовою у структурі економіки Миколаївської області. Він забезпечує потреби народного господарства та населення і є важливим фактором реалізації значного і вигідного геостратегічного потенціалу області.

Миколаївський транспортний вузол є потенційно потужним кластерним промислово – портовим комплексом, тому з подальшим розвитком інфраструктури неминуче буде розвиватися експортноорієнтована промисловість. В свою чергу, це сприятиме розвитку логістичних центрів, автомобільного, залізничного, водного та авіаційного транспорту.

Ще одним фактором формування ефективного промислового комплексу регіону є логістично-транспортне забезпечення збуту промислової продукції, а також доправлення до виробничих майданчиків сировини, комплектуючих та ін. Під цим слід розуміти створення сучасних комп'ютеризованих логістичних комплексів, що діють за принципом «від дверей до дверей».

Для досягнення визначеної оперативної цілі необхідно продовження роботи щодо поліпшення інвестиційної привабливості Миколаївщини з метою залучення інвестицій для технологічної модернізації реального сектору економіки області. Важливою складовою є залучення вітчизняного капіталу до розвитку підприємництва, малого та середнього бізнесу, а також забезпечення самозайнятості населення.

Очевидно, що залучення стратегічних для регіону інвестицій не може відбутися без ефективного маркетингу регіону, головним завданням якого є просування інвестиційного потенціалу області на інвестиційні ринки. Тут необхідне створення ефективних перевірених маркетингових інструментів.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
1.1.1. Розвиток транзитного та логістично-транспортного потенціалу	1.1.1.1. Будівництво, реконструкція, ремонт, утримання та передача в концесію дорожньої інфраструктури області; 1.1.1.2. Проєктування, будівництво, утримання, ремонт, реконструкція мостів та інших штучних споруд; 1.1.1.3. Сприяння розвитку авіаційного, залізничного, річкового, автобусного та іншого транспорту; 1.1.1.4. Розвиток об'єктів портової інфраструктури: елеваторів, перевантажувальних баз, мультимодальних логістичних центрів тощо; 1.1.1.5. Розширення мережі майданчиків для відстою великовагових транспортних засобів із об'єктами сервісу
1.1.2. Впровадження інвестиційних проєктів в пріоритетних галузях економіки	1.1.2.1. Сприяння створенню та розбудові інфраструктури індустріальних парків та промислових зон; 1.1.2.2. Модернізація та розширення виробничих потужностей у промисловому комплексі області, в тому числі суднобудування та турбінобудування; 1.1.2.3. Реалізація проєктів державно-приватного партнерства з метою залучення приватного капіталу; 1.1.2.4. Розвиток Южноукраїнського енергокомплексу; 1.1.2.5. Підтримка розвитку альтернативної енергетики із збільшенням частки альтернативної енергії в енергетичному балансі області
1.1.3. Розвиток сільсько-господарського виробництва та переробки сільськогосподарської продукції	1.1.3.1. Будівництво, реконструкція, технічне та технологічне оновлення тваринницьких, птахівничих, комплексів і заводів (цехів) з переробки продукції; 1.1.3.2. Розбудова інфраструктури овоче-, плодосховищ та цехів з переробки овочів і фруктів шляхом замороження, сушіння (в'ялення), консервування та інше; 1.1.3.3. Запровадження ресурсозберігаючих і високопродуктивних технологій у галузях рослинництва та тваринництва; 1.1.3.4. Сприяння будівництву, реконструкції та модернізації систем зрошення Миколаївщини; 1.1.3.5. Сприяння створенню та розвитку сімейних

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
	фермерських господарств, агрокластерів і сільськогосподарських кооперативів; 1.1.3.6. Сприяння розвитку галузі бджільництва регіону; 1.1.3.7. Розвиток виноградарства Миколаївської області 1.1.3.8. Розвиток сільськогосподарського дорадництва; 1.1.3.9. Створення ефективного механізму регулювання земельних відносин та державного управління земельними ресурсами, раціонального використання та охорони земель, розвитку ринку землі, підвищення родючості ґрунтів; 1.1.3.10. Розвиток органічного виробництва; 1.1.3.11. Сприяння розвитку харчової та переробної промисловості; 1.1.3.12. Заходи з популяризації галузі

Очікувані результати:

поліпшення логістично-транспортного забезпечення;
 проведення технологічного переоснащення виробничих потужностей промислових та сільськогосподарських підприємств для збільшення виробництва продукції з високою доданою вартістю;
 використання сучасних технологій вирощування та переробки сільськогосподарської продукції;
 збільшення площ поливу та забезпечення отримання підвищених урожаїв сільгоспкультур;
 підвищення якості продукції.

Індикатори:

Індекс промислової продукції, %
 Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу
 Індекс сільськогосподарської продукції, %
 Обсяги виробництва:
 зернових та зернобобових культур, тис. тонн
 соняшнику, тис. тонн
 овочів, тис. тонн
 плодово-ягідних культур, тис. тонн
 винограду, тис. тонн
 Будівництво та реконструкція ферм та тваринницьких комплексів, од.
 Продуктивність корів в сільськогосподарських підприємствах, кг
 Розширення площ поливу сільськогосподарських культур, тис. га
 Збільшення кількості підприємств – виробників сертифікованої органічної продукції, од.
 Створення сімейних фермерських господарств та кооперативів, од.
 Обсяг залучених капітальних інвестицій на одну особу, грн
 Індекс капітальних інвестицій, %
 Відновлення автомобільних доріг, з яких:

будівництво, капітальний та поточний середній ремонт, км експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, тис. м²

Збільшення обсягу вантажних перевезень підприємствами транспорту, млн. тонн

Оперативна ціль 1.2. Розвиток міжнародного співробітництва

Сучасний етап розвитку світової економіки супроводжується глобалізацією, посиленням ролі транснаціональних корпорацій, процесами інтернаціоналізації капіталу, технологій і робочої сили. В цих умовах експорт товарів та послуг стає важливою характеристикою конкурентоспроможності економіки.

Область має всі передумови для розвитку експортного потенціалу: інститути, науково-дослідні установи, кваліфіковані трудові ресурси, промислові підприємства, потужності яких задіяні, в кращому випадку, наполовину, майданчики для організації нового виробництва.

Миколаївщина – експортоорієнтований регіон. На відміну від загальнодержавної тенденції, регіон має позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, а експорт в 2 – 2,5 раза перевищує імпорт. В області працюють майже чотири сотні експортерів, а продукція підприємств експортується до 150 країн світу. В контексті поступового зміщення центру світової торгівлі до Індо-Тихоокеанського регіону вагомішою є роль ринків Китаю та Індонезії, Індії та Бангладеш, які наразі сумарно перевищують обсяги поставок товарів регіону до 28 країн ЄС.

Однак наразі, в умовах обмеженості доступу до «дешевих» кредитних ресурсів, складного фінансового стану, що практично унеможливує здійснення підприємствами інвестування в експортоорієнтовані проекти за рахунок внутрішніх ресурсів, в економіці області переважають застарілі технології, а в експорті – низькотехнологічна продукція.

Серйозною перешкодою також є нестача кваліфікованих кадрів і досвіду роботи у сфері експорту на підприємствах, інформації про торговельні можливості за кордоном. За сучасних умов розвитку міжнародної торгівлі знання та інформація – головний капітал успішного бізнесу. Опановуючи нові знання, отримуючи корисні поради для ведення господарської діяльності від фахівців у питаннях експорту, підприємці готують бізнес та продукт до виходу на нові ринки. Цю проблему можна вирішити проведенням комплексу системних та цілеспрямованих заходів, направлених на інформаційну та освітню підтримку суб'єктів господарювання, налагодження коопераційних зв'язків із іноземними партнерами, просування економічних інтересів області за кордоном.

Практичною гарантією конкурентоспроможності продукції підприємств області на світовому ринку є її відповідність вимогам міжнародних стандартів. Виконання обов'язкових та рекомендованих вимог стає ринковим стимулом, змушуючи враховувати світові досягнення і тенденції. Крім того, міжнародна стандартизація дозволяє експортерам товарів долати технічні бар'єри, що виникають через особливості національних стандартів інших країн.

Для збільшення конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародному ринках економіка регіону потребує інвестицій - капітальних та іноземних, які є невід'ємною складовою розвитку експортного потенціалу.

Однією з важливих складових процесу залучення іноземних інвестицій є створення сприятливого міжнародного іміджу Миколаївщини через розвиток співробітництва з іноземними країнами, сприяння виходу суб'єктів господарювання області на зовнішні ринки.

Налагодження контактів із міжнародними партнерами, інформування їх щодо експортних та інвестиційних пропозицій є необхідними умовами для поліпшення процесу залучення інвестицій в економіку Миколаївщини та пріоритетними в діяльності обласної державної адміністрації.

З метою формування позитивного іміджу області, розповсюдження експортних, інвестиційних пропозицій серед потенційних партнерів та інвесторів, та активізації цього напряму діяльності передбачено здійснення заходів із промоції економічного, інвестиційного та експортного потенціалу регіону: проведення презентацій під час міжнародних заходів в області та за кордоном, організація ділових місій та B2B-зустрічей, випуск інформаційно-презентаційних матеріалів (друкованих та електронних) тощо.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
1.2.1. Міжнародна промоція регіону	1.2.1.1. Міжнародна промоція економічного, експортного та інвестиційного потенціалу регіону; 1.2.1.2. Активізація співробітництва з регіонами іноземних країн
1.2.2. Підтримка експорту	1.2.2.1. Сприяння налагодженню ділових контактів та комерційних зв'язків із суб'єктами підприємництва зарубіжних країн та міжнародними інституціями; 1.2.2.2. Інформаційна підтримка підприємств області щодо торговельних можливостей за кордоном

Очікувані результати:

диверсифікація структури експорту в частині збільшення частки продукції із доданою вартістю;

вихід на нові зовнішні ринки збуту;

укладення нових угод про співробітництво з регіонами іноземних країн;

збільшення поінформованості іноземних партнерів щодо економічного та інвестиційного потенціалу області.

Індикатори:

Темп зростання експорту товарів та послуг, %

Збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій, %

Оперативна ціль 1.3. Створення умов для пріоритетного розвитку малого та середнього підприємництва

Розвиток малого і середнього підприємництва (дали – МСП) залишається одним із пріоритетних напрямів загальнодержавної та регіональної економічної політики України. За станом на 01.01.2020 в області діяло 54882 суб'єкта господарювання. За кількістю підприємств на 10 тис. осіб наявного населення Миколаївська область займає 3 місце по Україні (109 одиниць). Підтримку малого та середнього підприємництва у 2019 році в області здійснювало 549 об'єктів інфраструктури.

Незважаючи на велику кількість об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва, їх мережа нерівномірно розміщена. Тому необхідно поліпшити доступ малого і середнього підприємництва до об'єктів їх підтримки.

Миколаївська область має потужний експортний потенціал, а тому політика розвитку підприємництва регіону повинна бути спрямована, у тому числі, і на сприяння виходу суб'єктів МСП на міжнародні ринки.

Отже, основне завдання – створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу, зростання його інвестиційної та інноваційної активності, підвищення рівня конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції та збільшення внеску в соціально-економічний розвиток регіону шляхом об'єднання зусиль місцевих органів влади, суб'єктів господарювання, громадських організацій підприємців та їх об'єднань.

Велике значення для розвитку МСП в області також має приватизація об'єктів спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Миколаївської області.

Головною метою приватизаційних процесів є підвищення економічного зростання області та її конкурентоспроможності, залучення іноземних та внутрішніх інвестицій, збільшення надходжень до бюджету області коштів, одержаних від приватизації, шляхом продажу об'єктів приватизації ефективному приватному власнику.

З цією метою реалізується Програма проведення приватизації майна спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Миколаївської області на 2019-2021 роки.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
1.3.1. Розвиток інфраструктури підприємництва та сприяння впровадженню ініціатив малого та середнього бізнесу	1.3.1.1. Діджиталізація інформаційних, комунікаційних та інших систем для сфери підприємництва; 1.3.1.2. Розвиток мережі центрів розвитку підприємництва, бізнес-інкубаторів, агенцій розвитку, тощо; 1.3.1.3. Створення умов для підтримки розвитку підприємництва Миколаївщини; 1.3.1.4. Фінансова підтримка суб'єктів малого та середнього бізнесу шляхом компенсації відшкодування відсоткових ставок за кредитами;

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
	1.3.1.5. Сприяння у відкритті та розвитку власної справи демобілізованим учасникам бойових дій в зоні проведення АТО/ООС

Очікувані результати:

збільшення кількості суб'єктів малого і середнього підприємництва;
 підвищення ефективності функціонування інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;
 розширення ефективного діалогу між бізнесом та владою;
 збільшення кількості найманих працівників на малих та середніх підприємствах шляхом створення нових робочих місць;
 збільшення обсягів податкових надходжень від діяльності суб'єктів МСП до бюджетів усіх рівнів;
 підвищення частки малих і середніх підприємств у загальному обсязі реалізації продукції (товарів, послуг) регіону;
 залучення коштів для розвитку та структурної перебудови економіки регіону;
 сприятливих умов для ведення бізнесу та забезпечення МСП матеріально-технічною базою, що в свою чергу підвищить ефективність їх діяльності;
 сприяння розвитку інфраструктури регіону шляхом збільшення частки приватних власників, які мають довгострокові інтереси щодо розвитку об'єкта, який приватизувався та здійснюють ефективне управління ними.

Індикатори:

Кількість малих і середніх підприємств, од.

Кількість об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва, од.

Кількість найманих працівників на малих і середніх підприємствах шляхом створення нових робочих місць, осіб

Загальна сума надходжень до бюджетів усіх рівнів, одержаних від діяльності малого та середнього підприємництва, тис. грн

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малими і середніми підприємствами, млн грн

Оперативна ціль 1.4. Розвиток туристичної та курортної індустрії

Миколаївська область володіє потужним рекреаційно-туристичним потенціалом, вигідним географічним розташуванням, протяжною береговою лінією Чорного моря, історико-культурними пам'ятками, неповторними краєвидами, багатою спадщиною, безцінними рекреаційними ресурсами та має всі умови для успішного розвитку туризму і відпочинку.

Наявність в області морського узбережжя довжиною близько 140 км, джерел мінеральної води із затвердженими запасами до 1 тис. м³, покладів лікувальних грязей, особливо Тилігульського та Бейкушського лиманів з геологічними запасами понад 2 млн м³ створює умови для оголошення даних рекреаційно-туристичних зон кліматичними та бальнеологічними курортами місцевого та державного значення.

За даними головного управління статистики у Миколаївській області послуги оздоровлення та відпочинку надає 271 колективний засіб розміщення на 29229 місць, з них: готелів та аналогічних засобів розміщення – 79 одиниць (3332 місць); спеціалізованих засобів розміщення (в тому числі санаторії, пансіонати) - 192 одиниці і, баз відпочинку – 167 (19357).

Протягом літнього оздоровчо-туристичного сезону на території зон відпочинку області щороку відпочивають близько 200 тис. осіб.

За 2018 рік до місцевих бюджетів Миколаївщини надійшло 1,8 млн грн туристичного збору, що на 22 % більше ніж показники 2017 року (1,4 млн грн). Найбільші показники щодо справляння туристичного збору в Коблівській територіальній громаді (1 млн грн), місті Миколаїв (498 тис. грн), Чорноморській територіальній громаді (103 тис. грн).

Серед туристів найбільш поширені екскурсійні поїздки, тури вихідного дня, відпочинок на узбережжі та оздоровлення дітей.

Миколаївську область найбільше відвідують гості з Київської, Львівської, Харківської, Закарпатської, Дніпропетровської та Кіровоградської областей. Серед закордонних туристів до Миколаївщини найбільше приїждять з Білорусі, Молдови, Грузії, Німеччини, Китаю, Польщі, США, Великобританії, Італії, Чорногорії.

Найбільш перспективними напрямками розвитку туризму є екологічний, сільський, історико-культурний, промисловий, індустріальний, молодіжний, активні види туризму (рафтинг, кайтинг, джампінг, пішохідний туризм, спортивне орієнтування тощо).

Такі славнозвісні історико-культурні об'єкти і установи Миколаївщини, як музей ракетних військ стратегічного призначення, музей суднобудування і флоту, обласний краєзнавчий музей «Старофлотські казарми», національний історико-археологічний заповідник «Ольвія», острів Березань та багато інших історичних пам'яток забезпечують постійний туристичний інтерес до нашого регіону.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
1.4.1. Створення і популяризація туристичних продуктів	1.4.1.1. Створення інституцій підтримки розвитку туризму та популяризація туристичного потенціалу; 1.4.1.2. Туристичні магніти Миколаївщини; 1.4.1.3. Підтримка розвитку сільського (зеленого) туризму
1.4.2. Розвиток туристичної та курортної інфраструктури	1.4.2.1. Розвиток туристичної інфраструктури та сфер послуг вздовж туристичних маршрутів і шляхів активного туризму; 1.4.2.2. Розбудова курортних та розвиток рекреаційно-туристичних територій області з використанням природних лікувальних ресурсів

Очікувані результати:

популяризація туристичного потенціалу області;
 активізація сталого розвитку туристичної сфери області;
 зростання кількості об'єктів інфраструктури у сфері туризму;
 створення нових туристичних продуктів;
 збільшення туристичних потоків та кількості відвідувачів туристичних об'єктів області;
 збільшення надходжень до місцевих бюджетів області від надання туристичних послуг.

Індикатори:

Кількість відвідувачів туристичних об'єктів, млн осіб

Сума надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів області, млн грн

Кількість спеціалізованих виставкових та ярмаркових заходах, од.

Проведення масових фестивальних та інформаційних заходів (семінарів, круглих столів, конференцій та інше), од.

Кількість туристичних інформаційних центрів, од.

4.2. СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. ВИСОКА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Пріоритетним напрямом майбутнього розвитку регіону в соціальному вимірі буде розвиток людського капіталу та підвищення якості життя мешканців області.

Людський капітал Миколаївщини може стати у сучасних умовах драйвером розбудови економіки. Але низька якість життя через нерозвиненість суспільних інститутів створюватиме умови з поглиблення таких проблем, як зниження індексу людського розвитку і, відповідно, подальшого послаблення конкурентоспроможності регіону, погіршення вікової структури населення внаслідок зростання кількості населення похилого віку, погіршення співвідношення між працездатним і непрацездатним населенням, зростання трудової міграції, погіршення здоров'я громадян та зниження якості освіти, що призведе до браку кваліфікованого людського капіталу у всіх сферах економіки регіону.

Саме тому система цілей і завдань у цій сфері охоплює діяльність у різних сферах соціально-економічного життя мешканців області, серед яких: забезпечення доступності та якості послуг охорони здоров'я, якісної освіти, соціальних послуг, популяризація здорового способу життя, розбудова комунальної інфраструктури та забезпечення екологічної безпеки.

Визначальним чинником розвитку регіону у перспективі стане інтегрованість мешканців у процеси прийняття рішень щодо розвитку їх територіальних громад та регіону загалом. Перенесення акцентування цілей стратегічного планування на розвиток людського потенціалу має привернути увагу до якості життя як індикатора конкурентоспроможності регіону і стане поштовхом до стимулювання ділової активності та залучення інвестицій.

Досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію таких оперативних цілей:

Стратегічна ціль 2. Висока якість життя людини			
Оперативна ціль 2.1.	Оперативна ціль 2.2.	Оперативна ціль 2.3.	Оперативна ціль 2.4.
Підготовка населення до життя та діяльності в умовах економіки, що змінюється	Підвищення тривалості життя людини	Забезпечення населення якісними послугами	Розвиток культурного і духовного середовища

Оперативна ціль 2.1. Підготовка населення до життя та діяльності в умовах економіки, що змінюється

Сьогодні освіта посідає провідне місце у стратегії державної політики країни, вона була і надалі залишається найвищим національним пріоритетом і основою для розвитку особистості, суспільства та держави.

Пріоритетними напрямками діяльності системи освіти Миколаївської області є реформування галузі, надання всім громадянам рівних можливостей для здобуття якісної освіти, постійне підвищення якості освітніх послуг, оновлення змісту та форм організації освітнього процесу, розвиток системи безперервної освіти та навчання впродовж життя, громадянське, патріотичне та моральне виховання дітей та молоді, формування соціально активної, відповідальної та толерантної особистості, сприяння появі генерації нових лідерів, які мають сучасне бачення розвитку демократичної, правової та незалежної держави.

Всі заклади загальної середньої освіти області 100 % підключені до мережі Інтернет, водночас широкосмугове підключення: 30 мбіт/с і більше мають 35 % закладів освіти, менше 30 Мбіт/с - 65 %.

Основні завдання освітньої системи в напрямі цифровізації є:

оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти та забезпечення їх сучасним комп'ютерним і мультимедійним обладнанням;

використання та створення електронних освітніх ресурсів і цифрових платформ з підтримкою інтерактивного й мультимедійного контенту для здобувачів освіти та педагогічних працівників;

розроблення та впровадження інноваційних комп'ютерних, мультимедійних засобів навчання, створення цифрового освітнього середовища (мультимедійні класи, STEM-лабораторії);

забезпечення широкосмугового доступу до Інтернету учнів та студентів закладів освіти;

розвиток дистанційної освіти з використанням мультимедійних технологій.

У системі освіти регіону вживаються заходи щодо забезпечення доступу до здобуття професійної освіти впродовж усього життя працюючому та незайнятому населенню, цілеспрямованого розвитку творчого потенціалу

особистості та формування і підвищення професійних компетентностей; створюються умови для формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих, модернізується система надання освітніх послуг та оновлюється зміст професійної освіти.

Підготовку кваліфікованих робітників для потреб економіки регіону у Миколаївській області забезпечують 29 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, з них 2 професійно-технічних училища; 21 професійний ліцей (та 2 філії); 4 вищих професійних училища; 2 навчальних центри при кримінально-виконавчих установах закритого типу.

Відповідно до галузевого спрямування 16 закладів професійної (професійно-технічної) освіти готують кваліфікованих робітників для сільського господарства, 7 – для промисловості, 2 – для сфери громадського харчування, 2 – для сфери послуг.

Підприємливість також відноситься до ключових компетентностей, визначених концептуальними засадами реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», та до оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя, які схвалено Європейським Союзом у 2018 році. Формуючи цю компетентність в освітньому процесі у здобувачів освіти формується вміння планувати й управляти проектами, вирішувати проблеми та співпрацювати з іншими, розвиваємо навички творчості, критичного мислення, ініціативність та наполегливість. Підприємливість потребує розуміння економічних та соціальних можливостей і викликів, які постають перед роботодавцем, організацією чи суспільством. Підприємницькі навички засновані на креативності, що включає уяву, стратегічне мислення, критичний аналіз процесів та інновацій. Розвиток підприємливості в учнів та студентів закладів освіти – передумова того, що в майбутньому вони будуть конкурентоспроможними фахівцями на ринку праці.

Однією з гострих проблем для України є відтік молоді за кордон, на яку впливає низка чинників, серед них: стан розвитку промисловості в містах та районах, рівень оплати праці, небажання роботодавців брати на роботу осіб, які не мають досвіду практичної діяльності.

Для механізму заохочення молоді щодо навчання та працевлаштування в регіоні необхідно: створення умов для професійного розвитку та кар'єрного зростання молодого покоління, популяризація робітничих професій, відновлення професійної (професійно-технічної) освіти (модернізація матеріально-технічної бази), розвиток громадських ініціатив в сільській місцевості шляхом підтримки сільської молоді та інше.

Забезпечення ефективної молодіжної політики в умовах децентралізації має базуватися на належному кадровому забезпеченні. Цьому сприятиме підвищення рівня компетентностей фахівців молодіжної сфери щодо формування та реалізації державної політики.

Пріоритетом молодіжної політики в області є розвиток мережі молодіжних центрів та просторів європейського зразка, які по своїй суті є осередками практичної роботи з молоддю. Робота цих центрів буде спрямована на забезпечення змістовного та якісного дозвілля молоді, громадянській освіті, популяризації здорового способу життя, волонтерства,

молодіжному підприємництву, підвищенню рівня мобільності молоді тощо. Їх напрями роботи формуються відповідно до потреб та інтересів молодих людей конкретного населеного пункту.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
2.1.1. Якісна освіта для всіх	2.1.1.1. Ремонт, реконструкція, капітальний ремонт закладів освіти в Миколаївській області; 2.1.1.2. Оптимізація та формування мережі закладів дошкільної, загальної середньої, професійно (професійно-технічної) освіти в умовах реформування та децентралізації. Створення опорних шкіл та мережі старшої профільної школи; 2.1.1.3. Модернізація та розвиток єдиного інформаційного освітнього середовища в закладах освіти; 2.1.1.4. Розвиток інклюзивного освітнього середовища; 2.1.1.5. Професійно-практична підготовка педагогічних працівників та залучення фахівців для роботи в сільській місцевості (у т.ч. молодих спеціалістів); 2.1.1.6 Створення Військового ліцею в Миколаївській області
2.1.2. Розвиток лідерських та підприємницьких якостей жінок та чоловіків	2.1.2.1. Сприяння формуванню підприємницького мислення та ініціатив у молоді; 2.1.2.2. Проведення профорієнтаційних заходів з учнівською молоддю закладів професійної (професійно-технічної) освіти, підвищення авторитету професійної майстерності; 2.1.2.3. Підтримка талановитих учнів, студентів та молодих науковців; 2.1.2.4. Підтримка проєктів стартапів, у тому числі проведення конкурсів
2.1.3. Сприяння всебічному розвитку молодого покоління	2.1.3.1. Створення молодіжних центрів; 2.1.3.2. Підготовка і підвищення кваліфікації фахівців у молодіжній сфері

Очікувані результати:

формування оптимальної та спроможної мережі закладів загальної середньої освіти, зокрема опорних шкіл, у тому числі в об'єднаних територіальних громадах; підвищення якості освіти у сільській місцевості; будівництво нових шкіл;

розширення мережі інклюзивних закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів в об'єднаних територіальних громадах; продовження трансформації мережі закладів інституційного догляду та реінтеграції дітей із цих закладів;

створення системи професійного навчання, що включає професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації працюючих;

створення для населення області умов та забезпечення можливостей для навчання упродовж життя, конкурентоспроможність населення зрілого віку на ринку праці;

зростання показників якості навчання в загальноосвітніх навчальних закладах;

розвиток інформаційно-цифрового простору системи освіти Миколаївської області; використання інноваційних мультимедійних засобів навчання;

підвищення громадянської освіти молоді через участь у суспільній діяльності;

розвиток волонтерства та мобільності молоді;

реалізація творчого потенціалу молодих осіб;

сприяння зайнятості молоді у вільний час та молодіжному підприємництву;

об'єднання представників державного та громадського секторів навколо розвитку якісної молодіжної роботи та підвищення їх кваліфікації;

зростання показників кількості фахівців, які працюють з молоддю.

Індикатори:

Охоплення дітей дошкільними закладами освіти, % від загальної кількості дітей відповідного віку

Охоплення освітніми послугами дітей з особливими освітніми потребами, %

Кількість профільних шкіл, од.

Кількість опорних закладів освіти, од.

Кількість створених центрів освіти дорослих/ навчально-практичних центрів, од.

Кількість створених молодіжних центрів, од.

Кількість фахівців, які пройшли навчання за програмою «Молодіжний працівник», осіб

Оперативна ціль 2.2. Підвищення тривалості життя людини

Серцево-судинні і судинно-мозкові захворювання істотно впливають на тривалість життя населення, зумовлюючи третину причин інвалідності та дві третини всіх випадків смерті.

Запорукою зменшення смертності від інфаркту міокарда та інсультів є ефективно впровадження новітніх технологій, що дає можливість у 2 рази знизити летальність від гострого інфаркту міокарда, зменшити практично в 4 рази терміни перебування пацієнта на лікуванні за листком непрацездатності, забезпечити повернення до працездатності близько 70% хворих з атеросклеротичними проблемами коронарних судин.

Важливим фактором, який впливає на погіршення демографічної ситуації, є збільшення частки населення похилого віку, зменшення загальної кількості пологів та зростання віку породіль.

Показники за останні роки свідчать про незадовільний стан здоров'я населення, що проявляється у низькій народжуваності порівняно з високим рівнем смертності.

У структурі захворюваності дітей, патологія органів травлення знаходиться на другому місті, за останні двадцять років показник поширеності цієї патології збільшився майже удвічі. Спостерігається значне зростання кількості дітей із залізодефіцитною анемією, чому, головним чином, сприяє дефіцит у раціоні продуктів, що містять білок та вітаміни, особливо вітамін С. Загрозлива ситуація потребує негайного вирішення, шляхом повноцінного та збалансованого харчування для нормального росту та розвитку дітей.

Первинну медичну допомогу населенню надають 35 центрів первинної медико-санітарної допомоги (далі – ЦПМСД), з них в ОТГ – 6, та 1 амбулаторія з надання первинної медико-санітарної допомоги Михайлівської сільської ради, як юридична особа.

До структури ЦПМСД відносяться: 191 амбулаторія ЗПСМ, 128 ФАПів та 131 пункт здоров'я.

Разом з тим, гострою проблемою є укомплектування кадрами медичних закладів. Забезпеченість лікарями в розрахунку на 10 тисяч населення становить 28,4, молодшими спеціалістами з медичною освітою – 64,3.

Нинішній стан утримання і використання матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я потребує покращення. Гострою проблемою на сьогодні залишається оснащення закладів охорони здоров'я сучасним обладнанням.

Отже, необхідно продовжити роботу щодо забезпечення надання безперервної, доступної та якісної медичної допомоги, профілактики та раннього виявлення захворювань, зміцнення матеріально-технічної бази для забезпечення сучасного якісного медичного обслуговування.

Збільшення активного періоду життя громадян шляхом забезпечення умов для повноцінного фізичного розвитку, популяризації фізичної культури та спорту і здорового способу життя забезпечить зменшення захворюваності серед населення.

В області налічується 4,2 тис. спортивних споруди, діє 36 стадіонів; 2761 площинна спортивна споруда; 608 спортивних залів; 15 плавальних басейнів; 289 стрілецьких тири; 1 кінноспортивна база; 9 веслувально-спортивних баз. Для задоволення потреби населення Миколаївської області існує 49 клубів, в яких фізичною культурою та спортом займається 13064 осіб.

Протягом 2017 - 2019 років у Миколаївській області значно активізувалось будівництво спортивних майданчиків зі штучним покриттям. На території області збудовано 14 футбольних поля та триває будівництво ще 10.

Незважаючи на це, мало уваги приділяється фізичному вихованню в сім'ях, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах. Не задовольняється природна біологічна потреба дітей, учнівської і студентської молоді в руховій активності, що негативно позначається на їхньому здоров'ї.

Одним із основних заходів, що запобігає захворюванням, є пропагування серед широких верств населення здорового способу життя.

Для досягнення поставлених цілей буде активно проводитися: групова та індивідуальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю на предмет пропаганди здорового способу життя, формування стійкого неприйняття громадою

паління, вживання наркотиків та алкоголю; залучення людей, що страждають від залежностей, до корекційних та лікувальних заходів. Основним заходом, що сприяє зміцненню та збереженню здоров'я є формування у населення свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих.

На Миколаївщині, як у в інших регіонах держави існують установи з надання соціальних послуг, однак недосконалий механізм та порядок фінансування соціальних послуг; нерозвинена мережа неприбуткових організацій, що задовольняють потреби соціально незахищених верств населення у наданні соціальних послуг не дають можливості запроваджувати високі соціальні стандарти.

З метою належного функціонування системи соціального захисту населення в області планується вжити заходів щодо реформування системи надання соціальних послуг з урахуванням здійснюваних в регіоні заходів щодо децентралізації влади, координації роботи новостворених об'єднаних територіальних громад щодо організації з надання населенню соціальних послуг; подальше удосконалення мережі комунальних установ і закладів, що надають соціальні послуги, залучення недержавних суб'єктів до надання соціальних послуг та підвищення їх якості; поліпшення матеріальної бази інтернатних закладів. Також необхідно продовжити роботу у напрямку впровадження в інтернатних установах інноваційних форм та методів організації надання соціальних послуг підопічним, а саме: інтенсивного догляду, соціально-медичної корекції, соціальної реабілітації, підтриманого проживання, паліативного/хоспісного догляду, комплексу реабілітаційних послуг та заходів.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
2.2.1. Розвиток системи первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медицини	2.2.1.1 Забезпечення та створення умов для надання якісних медичних послуг, в тому числі шляхом розвитку телемедицини; 2.2.1.2. Профілактика та забезпечення раннього виявлення захворювань серед населення; 2.2.1.3 Розвиток мережі та вдосконалення матеріально-технічної бази екстреної (швидкої) медичної допомоги; 2.2.1.4 Будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт закладів охорони здоров'я Миколаївської області; 2.2.1.5. Розвиток паліативної допомоги; 2.2.1.6. Поліпшення кадрового забезпечення галузі охорони здоров'я, в тому числі в сільській місцевості із залученням молодих спеціалістів
2.2.2. Сприяння здоровому способу життя	2.2.2.1. Будівництво, реконструкція, модернізація, капітальний ремонт палаців спорту, стадіонів, басейнів Миколаївської області; 2.2.2.2. Проведення інформаційних кампаній щодо пропаганди здорового способу життя та спортивних

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
	заходів «Спорт для всіх»; 2.2.2.3. Забезпечення дітей закладів освіти безпечним, повноцінним харчуванням
2.2.3. Соціальна реабілітація та соціальна допомога	2.2.3.1. Реформування установ соціального захисту населення в умовах децентралізації; 2.2.3.2. Розвиток соціальної інфраструктури. Забезпечення громадян якісними, доступними соціальними послугами; 2.2.3.3. Створення умов для соціальної адаптації осіб, які опинилися у скрутних життєвих умовах; 2.2.3.4. Реалізація сімейної політики. Запобігання та протидія домашньому та гендерно зумовленому насильству. Забезпечення підтримки сім'ї, що опинилася в складних життєвих обставинах; 2.2.3.5. Створення безбар'єрного середовища для осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення; 2.2.3.6. Посилення соціально захищеності ветеранів війни та членів їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших соціально незахищених категорій населення
2.2.4. Запобігання виникненню епідеміологічних ускладнень на території області	2.2.4.1. Запобігання виникненню епідеміологічних ускладнень на території області

Очікувані результати:

припинення природного скорочення чисельності населення;
запровадження високих стандартів безпечного та якісного харчування в освітніх закладах;
зниження рівня захворюваності населення за найбільш поширеними хворобами;
зниження показників захворюваності на "соціальні хвороби" – туберкульоз, наркотичної та алкогольної залежності;
кадрове забезпечення галузей охорони здоров'я та освіти фахівцями, у тому числі молодими спеціалістами;
систематичне проведення просвітницьких та роз'яснювальних заходів з метою пропаганди здорового способу життя молоді;
задоволення індивідуальних та суспільних потреб громадян у спортивній та фізкультурній підготовці;
соціальна адаптація молоді, яка опинилась в складних життєвих обставинах;
зменшення кількості постраждалих від домашнього та гендерного насильства;

збільшення обсягів бюджетного фінансування для вирішення соціальних проблем, підвищення адресності та масовості надання соціальних послуг, справедливого перерозподілу соціальної відповідальності між владою та громадою.

Індикатори:

Впровадження системи НАССР на харчоблоках закладів освіти

Наявність медичного контролю за організацією харчування в закладах освіти.

Кількість дітей 1 групи здоров'я в закладах освіти

Не допущення спалахів інфекційних захворювань, пов'язаних з харчуванням, харчових отруєнь

Показники народжуваності / смертності на 1 тис наявного населення

Забезпеченість населення лікарями / вузькоспеціалізованими фахівцями на 10 тис наявного населення

Рівень смертності від туберкульозу на 100 тис наявного населення

Малюкова смертність на 1 тис народжених живими

Надання первинної медичної допомоги населенню в межах пакету медичних гарантій, укладання декларації з сімейними лікарями (охоплено населення, %)

Онкологічних хворих, які перебувають на обліку з часу встановлення діагнозу 5 років та більше, %

Загальна сума коштів з обласного та місцевих бюджетів на заходи соціальної підтримки вразливих категорій населення області, млн грн

Рівень охоплення соціальними послугами населення області, що потребує надання соціальних послуг, %

Кількість ОТГ, які взяли на себе обов'язки з надання соціальних послуг, %

Оперативна ціль 2.3. Забезпечення населення якісними послугами

Для забезпечення добробуту населення, його всебічного розвитку необхідно створити належні умови. Це одна з вимог принципу соціальної справедливості. Забезпечення населення якісними житлово-комунальними послугами є одним з визначальних показників соціальної характеристики населених пунктів. Якісна вода є одним з найголовніших чинників впливу на здоров'я людини. Тому першочергова увага має бути зосереджена на створенні можливостей для ефективного водопостачання та водовідведення.

Миколаївська область має досить диференційоване забезпечення питною водою населення. Особливе занепокоєння викликають сільські водопроводи, які мають слабо розвинену вуличну мережу, низький рівень технічного та профілактичного обслуговування. Протяжність існуючих водопровідних мереж в сільських населених пунктах становить 4019,5 км, з яких більше 37 % знаходяться в аварійному стані.

В області постійно вживаються заходи з підвищення енергоефективності, так за рахунок кредитних ресурсів Міжнародного банку у реконструкції та розвитку здійснено реконструкцію зовнішньої ізоляції 25,6 км теплових мереж, будівництво 16 ділянок теплових мереж, модернізацію 4-х центральних теплових пунктів та заходи з встановлення 103 індивідуальних теплових пунктів. Всі підприємства водопровідного та

теплого господарства 100 % обладнані приладами технологічного обліку відпуску води та теплової енергії.

Для реалізації оперативної цілі необхідно продовжити роботу щодо створення умов для прискореного впровадження реформ у житлово-комунальному господарстві з метою забезпечення ефективно діючого механізму функціонування житлово-комунальних систем життєзабезпечення населення області, задоволення потреб усіх споживачів економічно доступними житлово-комунальними послугами належного рівня та якості, що відповідають вимогам державних стандартів, а також поліпшення фінансового стану підприємств галузі.

Покращення якості та забезпечення доступу до необхідних громадянам і бізнесу послуг і сервісів в одному місці, у комфортних та прозорих умовах, або в електронному вигляді, усунення корупційних ризиків є вагомими факторами, які визначають рівень створення державою належних умов життя громадян.

Разом з цим, перелік послуг, які можуть надаватися на місцях, постійно розширюється. Мешканці територіальних громад очікують від місцевої влади зручних та якісних адміністративних послуг. Саме тому важливо, щоб кожна територіальна громада якнайшвидше вирішила, в який спосіб швидко та доступно надавати ці послуги мешканцям.

Взаємодія Уряду, місцевих органів влади і міжнародних партнерів надає можливість утворити сучасні центри надання адміністративних послуг, які є одним із символів реформ, що здійснюються та запровадити надання більшості адміністративних послуг в електронному вигляді.

Житлова сфера є важливою складовою частиною економіки України, яка суттєво впливає на всі галузі господарства. В Миколаївській області, як і по всій Україні, більшість громадян не мають можливості отримати доступ до ринку житла без підтримки держави та місцевої влади. Найбільш незахищеними категоріями, які потребують підтримки на сьогодні є багатодітні родини, працівники бюджетної сфери, учасники АТО та члени їх сімей, внутрішньо переміщенні особи. Недостатній рівень доходів та незадовільні житлові умови призводять до міграційних процесів і відтоку із регіонів України висококваліфікованих фахівців та обмежують можливість народження дітей у сім'ях, які потребують поліпшення житлових умов, що у свою чергу негативно позначається на соціально-економічному розвитку регіону в цілому.

Вирішення житлового питання громадян шляхом підвищення рівня доступності житла є важливою соціально-економічною передумовою стабілізації життя суспільства.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
2.3.1. Розвиток системи питного водопостачання та водовідведення	2.3.1.1. Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт артсвердловин, очисних споруд та інженерних мереж водопостачання і водовідведення; 2.3.1.2. Будівництво, реконструкція, капітальний

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
	ремонт колективних установок доочищення питної води; 2.3.1.3. Оновлення рухомого складу спеціалізованої техніки та обладнання
2.3.2. Підвищення енергоефективності у комунальній сфері та житловому фонді	2.3.2.1. Стимулювання заходів підвищення енергоефективності та енергозбереження в комунальній теплоенергетиці та на об'єктах енергетики; 2.3.2.2. Реалізація проєктів з енергоефективності в бюджетній сфері; 2.3.2.3. Підтримка проєктів з енергоефективності у житловому фонді, в тому числі за рахунок часткового відшкодування кредитів на заходи з енергозбереження, які залучені ОСББ, ЖБК
2.3.3. Підвищення рівня комфорту середовища проживання	2.3.3.1. Розширення мережі центрів з надання адміністративних послуг із використанням електронних технологій; 2.3.3.2. Підвищення рівня забезпечення житлом громадян Миколаївської області; 2.3.3.3 Розвиток системи зовнішнього освітлення та об'єктів благоустрою населених пунктів
2.3.4. Досягнення позитивних результатів фінансово-господарської діяльності підприємств комунального господарства	2.3.4.1. Відшкодування з місцевих бюджетів та державного бюджету(у разі включення видатків до державного бюджету на відповідний рік) різниці в тарифах з постачання теплової енергії та централізованого водопостачання і водовідведення населенню, бюджетним установам; 2.3.4.2. Забезпечення системного спрямування видатків місцевих бюджетів на утримання і розвиток житлово-комунального господарства, фінансову підтримку підприємств комунального господарства для реалізації заходів з енергомодернізації та оновлення основних фондів, забезпечення своєчасної виплати заробітної плати, погашення заборгованості за енергоносії, по кредитах та за покупні послуги інших суб'єктів господарювання

Очікувані результати:

підвищення якості води із джерел питного водопостачання;
покращення санітарно-технічного стану водозабірних споруд і водопроводів;

розширення сфери охоплення населення та територій централізованим водовідведенням;

забезпечення сучасними системами водовідведення;

зменшення обсягу скидання неочищених стічних вод;

стабілізація фінансово-економічної діяльності підприємств комунального господарства, зменшення обсягу кредиторської заборгованості за спожиті енергоносії та покупну електроенергію, послуги водопровідно-каналізаційного господарства.

заміщення природного газу місцевими альтернативними видами палива;

зменшення енергоспоживання житлового і бюджетного фондів;

збільшення створення кількості створених ОСББ;

збільшення кількості населених пунктів з розвиненими системами зовнішнього освітлення та кількості енергозберігаючих джерел освітлення;

запровадження нових проєктів у сфері надання адміністративних послуг спрямованих на максимальне наближення сервісу держави до жителів;

покращення житлових умов населення шляхом надання іпотечних кредитів на будівництво (придбання) доступного житла;

реалізація заходів обласних цільових програм, що передбачають будівництво (придбання) доступного житла.

Індикатори:

Питомі видатки місцевих бюджетів на утримання житлово-комунального господарства в розрахунку на 1 особу, грн/1 особу

Охоплення систем централізованого водопостачання виробничим контролем

Охоплення закладів освіти (шкільних, дошкільних) питною водою гарантованої якості

Частка міського населення, яке має доступ до централізованих систем водопостачання, % до загальної кількості

Частка сільського населення, яке має доступ до централізованих систем водопостачання, % до загальної кількості

Збільшення потужності «зелених» електростанцій, в тому числі в домогосподарствах, МВт/год

Кількість впроваджених проєктів із заміщенням викопних видів палива альтернативними джерелами енергії в бюджетній сфері та житлово-комунальному господарстві, од.

Частка багатоквартирних будинків в яких впроваджено нові форми утримання та управління житловим фондом, % до загальної кількості/ до загальної площі

Термомодернізація будівель до загальної кількості багатоквартирних будинків, об'єктів соціальної сфери та будівель установ бюджетної сфери, які потребують термомодернізації, % до загальної кількості будівель

Частка населених пунктів, охоплених системами зовнішнього освітлення, % до загальної кількості

Питома вага сучасних енергозберігаючих джерел зовнішнього освітлення, % до загальної кількості

Загальна кількість послуг, що надаються через центри надання адміністративних послуг (далі - ЦНАП)

Кількість послуг, наданих в ЦНАП з початку року, тис
 Підвищення рівня забезпечення житлом громадян шляхом надання пільгових довгострокових кредитів та державної підтримки громадянам, тис грн/ кількість громадян
 Темп зростання (зменшення) обсягу прийнятого в експлуатацію житла, % до відповідного періоду минулого року
 Загальна сума коштів з бюджетів всіх рівнів, витрачених на забезпечення житлом учасників АТО/ООС та членів їх сімей області, внутрішньо переміщених осіб та інших категорій населення, млн грн

Оперативна ціль 2.4 Розвиток культурного і духовного середовища

Культура заохочує до найрізноманітніших форм творчого самовираження і водночас вивчення та оновлення традицій, сприяє розвитку творчої економіки, інноваційної політики та активній участі громадськості в побудові сучасної та демократичної держави.

На Миколаївщині функціонує розгалужена мережа закладів культури, які мають потужний потенціал для консолідації суспільства, спрямування його на дотримання європейських цінностей, інтеграцію України в європейське співтовариство, підвищення якості життя мешканців області, забезпечення рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання.

Організацію дозвілля забезпечує 1073 закладів, зокрема 517 закладів клубної мережі, 480 бібліотечних закладів, 46 мистецьких шкіл, 3 професійні театри та філармонія, 17 музейних закладів, 2 навчальні заклади культури і мистецтв.

В області щороку проводиться близько 40 фестивалів, свят, конкурсів тощо з театрального, хореографічного, вокально-хорового, фольклорного, інструментального жанрів.

Разом з тим, відсутність стабільної системи фінансування закладів культури в обсягах, достатніх для ефективної діяльності і розвитку, є основною проблемою сфери культури.

Прагнення позиціонувати Миколаївську область, як регіон високої культури, що інтегрований в міжнародний культурний та інформаційний процес, потребує здійснення комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію умов функціонування установ і закладів культури, збільшення їх фінансової і матеріально-технічної спроможності, модернізацію матеріально-технічної бази закладів культури.

Бібліотеки області, зберігаючи свій потенціал інформаційних і культурно-просвітницьких закладів, сьогодні вкрай потребують підтримки для створення сучасної матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури відповідно до міжнародних стандартів.

Не зважаючи, що область знаходиться на 2-му місці в Україні, після м. Києва, за показником «відсоток бібліотек, що мають доступ до мережі Інтернет», лише 240 бібліотек (50,0 %) надають своїм відвідувачам доступ до мережі Інтернет (з них 148 - сільські бібліотеки). Водночас, через недофінансування потреб бібліотек з місцевих бюджетів в області тривалий

час спостерігається надзвичайно низький відсоток оновлення бібліотечних фондів - лише 3,9 %

Мережа початкових спеціалізованих навчальних закладів (шкіл естетичного виховання) в цілому задовольняє потреби дітей. Але, відповідно до нових стандартів освіти та запропонованого Урядом України моделювання мереж надання публічних сервісів та послуг, необхідне розширення мережі закладів початкової мистецької освіти Миколаївщини та модернізація змісту культурно-мистецької освіти.

На державному обліку в Миколаївській області перебуває 5877 нерухомих пам'яток культурної спадщини і їх кількість щороку збільшується у ході досліджень та виявлених нових об'єктів, однак лише 43 пам'ятки мають статус національного значення. Більшість пам'ятників архітектури потребують термінового проведення протиаварійних, консерваційних робіт та рятувальних досліджень, також під дією природних та антропогенних факторів руйнуються пам'ятки археології.

Для Миколаївщини питання дослідження, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини (народних традицій, звичаїв, фольклору) набувають особливого значення, насамперед у зв'язку з могутнім духовно-творчим потенціалом української традиційної культури, яка є головним чинником морально-естетичного самооздоровлення, збереження і розвитку української мови, відродження національної свідомості, духовності народу, підґрунтям розвитку професійного мистецтва. Загрозою збереженню нематеріальної культури стало прискорення темпів урбанізації, старіння і зменшення кількості сільського населення, яке є основним носієм і зберігачем народних традицій.

Миколаївська область є одним із багатоетнічних регіонів України, повноправним членом міжнародного співтовариства, що створила і продовжує розвивати сприятливе і комфортне для громадян усіх національностей середовище, в якому гідний розвиток і захист їх прав забезпечується з дотриманням принципів демократії, рівності, миру, соціальної справедливості та з урахуванням моральних засад і традиційних цінностей українського суспільства.

Утвердження в громаді загальнонаціональних цінностей, забезпечення міжетнічної злагоди, виховання толерантності, задоволення культурних потреб населення є на сьогодні одними з пріоритетних напрямів державної політики в Україні і в області зокрема.

В Миколаївській області динамічно розвивається видавнича та інформаційна сфери. Проводиться активна робота спрямовано на розвиток культурного і духовного середовища інституцій громадянського суспільства.

З метою сприяння розвитку культурного і духовного середовища, місцевого книговидання в області запроваджено системну роботу з надання фінансової підтримки місцевим авторам у виданні книг. Всього за кошти обласного бюджету видано 110 місцевих авторів загальним накладом 96 336 примірників. З метою популяризації видавничої сфери області проводяться конкурси, виставки із залучення населення області.

Реалізуються заходи спрямовані на відродження національної свідомості, духовності народу шляхом видання суспільно-важливих книг, увічнення пам'яті учасників АТО/ООС, репресованих осіб тощо. У даному напрямку активно працює обласний центр пошукових досліджень та редакційно-видавничої діяльності.

Розвиток інформаційної сфери має особливе значення для становлення демократичного інформаційного суспільства. Мас-медіа виступають одним із головних чинників формування громадянського суспільства, утвердження його основних засад та принципів існування.

Органи публічної влади, здійснюючи свою діяльність на принципах відкритості і прозорості, активно співпрацюють із засобами масової інформації - основним джерелом інформування громадськості про важливі питання суспільно-політичного і соціально-економічного розвитку держави та області, завдяки чому представники громадянського суспільства мають можливість долучитися до реалізації державної політики.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
2.4.1 Розвиток культурно-мистецьких закладів та створення умов для творчого самовираження	2.4.1.1. Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт та модернізація культурно-мистецьких закладів Миколаївської області; 2.4.1.2. Розвиток бібліотек з якісно новим рівнем послуг; 2.4.1.3. Популяризація та розвиток традиційної культури, запровадження нових моделей діяльності закладів культури 2.4.1.2. Створення умов для задоволення культурних та естетичних потреб мешканців області
2.4.2. Збереження і розвиток історико-культурної та духовної спадщини, етнічної, культурної та мовної самобутності національних меншин	2.4.2.1. Промоція історико-культурних цінностей. Використання об'єктів культурної спадщини в туристичній діяльності; 2.4.2.2. Створення умов для збереження культурної спадщини 2.4.2.3. Розвиток системи національно - патріотичного виховання. 2.4.2.4. Сприяння діяльності громадським об'єднанням національних меншин, підтримка розвитку їх національно-культурних традицій
2.4.3. Формування єдиного інформаційного і культурного простору	2.4.3.1. Створення умов для розвитку інформаційної, видавничої сфер, залучення інститутів громадянського суспільства до прийняття управлінських рішень

Очікувані результати:

розвиток культурно-мистецьких та культурно-просвітницьких закладів, розширення переліку їх послуг;

збільшення кількості, підвищення якості та доступності культурних послуг для розвитку людського капіталу через стимулювання створення та споживання культурних послуг, розширення доступу до культурно-мистецьких надбань;

формування іміджу Миколаївщини шляхом організації культурно-мистецьких заходів, презентації творчих проєктів на всеукраїнському та міжнародному рівнях;

створення умов для виявлення, розширення та використання культурно-просвітницького, туристичного, економічного та іншого потенціалу об'єктів культурної спадщини;

створення ефективної системи охорони культурної спадщини;

збереження унікальних, рідкісних практик і технік народної творчості;

запровадження інновацій, креативних індустрій, в культурно-мистецькому процесі, що відповідають викликам XXI століття;

підтримка та розвиток обдарованих дітей і молоді;

збереження міжнаціонального миру та злагоди в регіоні.

налагодження системної комунікації «суспільство - влада»;

задоволення інформаційних потреб усіх соціальних груп населення незалежно від віку, статі, статусу, рівня освіти, релігійних, етнокультурних уподобань та інших особливостей;

розширення випуску місцевої книжкової продукції, зокрема, краєзнавчого, освітнього, патріотично-громадянського спрямування тощо.

Індикатори:

Кількість закладів культури, од.

Кількість культурно-мистецьких заходів, од.

Кількість відвідувань музеїв, бібліотек, інших закладів культури

Кількість учасників аматорських формувань

Кількість гастролей театральних та музичних колективів, од.

Кількість об'єктів культурної спадщини, що занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, од.

Кількість відреставрованих пам'яток культурної спадщини, од.

Кількість виданих книг, од.

Кількість підготовлених інформаційних матеріалів, од.

4.3. СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ

Реалізація реформи децентралізації вимагає нових підходів до вирішення існуючих проблем, побудови такої територіальної основи місцевого самоврядування, яка була б оптимальною і доцільною для формування самодостатніх громад, забезпечення їх сталого соціально-економічного розвитку, а просторове планування є одним із ефективних механізмів його забезпечення.

Серед основних механізмів, які визначають такий розвиток, є містобудівна, та земельпорядна документації. Ці документи регулюватимуть

планування забудови, а також інше використання територій. Послідовна діяльність у цьому напрямі може стати каталізатором розвитку громад.

Забезпечення сталого розвитку громад через залучення грантових коштів на проекти місцевого розвитку та міжмуніципальне співробітництво для реалізації спільних проєктів сприятиме збалансованому розвитку виробничої і соціальної сфер, задоволенню інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності, покращення усіх видів інфраструктури, підвищення рівня громадської безпеки.

Досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію таких оперативних цілей:

Стратегічна ціль 3. Збереження та розвиток територій		
Оперативна ціль 3.1.	Оперативна ціль 3.2.	Оперативна ціль 3.3.
Підсилення регіональної згуртованості та просторовий розвиток	Збереження навколишнього природного середовища	Підвищення рівня громадської безпеки

Оперативна ціль 3.1. Підсилення регіональної згуртованості та просторовий розвиток

З 2014 року в Україні розпочався процес децентралізації. Миколаївська область активно залучилась до цього процесу з 2015 року.

За 2015-2019 роки у Миколаївській області було створено 43 об'єднані територіальні громади, які об'єднали 150 місцевих рад.

Площа, охоплена громадами Миколаївської області, становила 13,2 тис.км² або 54 % від загальної площі області (24,6 тис.км²).

За час проведення реформи децентралізації у Миколаївській області створено 43 об'єднані територіальні громади, які об'єднали 150 місцевих рад.

Площа, охоплена громадами Миколаївської області, становить 13,2 тис.км² або 54,5 % від загальної площі області (24,2 тис.км²).

Головним завданням нового етапу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації є створення громад, спроможних самостійно вирішувати питання місцевого значення та забезпечувати доступні і якісні послуги для населення на рівні громади, а також уникнення дублювання повноважень районних органів і органів самоврядування новостворених громад на одній території.

У 2020 році в Миколаївській області ліквідовано 19 старих та утворено 4 нових райони (Баштанський, Вознесенський, Миколаївський, Первомайський) у складі 52 спроможних територіальних громад, якими охоплено територію всієї області.

Утворені територіальні громади можуть користуватися перевагами переходу на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом.

Забезпечення адміністративно-територіальних одиниць області містобудівною документацією створює потенційні можливості для їх розвитку з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів під час

забудови та іншого використання території. Розподіл земель для цільового призначення містобудівних потреб, забезпечення раціонального розселення і визначення напрямів сталого розвитку населених пунктів, в свою чергу, залучить інвестиції та збільшить надходження до місцевих бюджетів.

Усі міста обласного значення забезпечені генеральними планами. Розробляються генеральні плани для міст Снігурівка, Нова Одеса. Розпочато виконання робіт з розроблення генеральних планів міста Новий Буг, смт Криве Озеро, смт Доманівка. Завершено роботу з оновлення генерального плану міста Баштанка. Завершено виготовлення містобудівної документації для Коблівської територіальної громади.

В процесі розроблення знаходяться проєкти генеральних планів для 16 населених пунктів області.

Сучасні міжнародні відносини України характеризуються досить інтенсивними інтеграційними процесами, серед яких важливу роль відіграє міжрегіональне та транскордонне співробітництво, до якого залучена і Миколаївська область.

З метою розвитку міжрегіональної співпраці облдержадміністрацією укладено угоди про співробітництво з адміністративно-територіальними одиницями 6 регіонів іноземних країн: Плевенська область Республіки Болгарія, Західнопоморське воєводство Республіки Польща, Карловацька жупанія Республіки Хорватія, Аджарська Автономна Республіка Грузії, провінція Шаньсі Китайської Народної Республіки та Мінська область Республіки Білорусь.

Активну роботу щодо розвитку побратимських відносин здійснюють органи місцевого самоврядування області. Миколаївською міською радою укладено 14 угод про співпрацю з містами та регіонами Білорусі, Болгарії, Греції, Грузії, Італії, Китаю, Румунії та Туреччини. Місто Вознесенськ має 6 міст-побратимів в Грузії, Литві, Південно-Африканській Республіці, Польщі та Угорщині. Первомайською міською радою підписано Договір про дружбу та співпрацю з містом Добрич (Болгарія).

Для територіальних громад в області реалізуються 3 проєкти з децентралізації, які надають організаційну, консультативну та інформаційну допомогу, юридичний та методичний супровід, організують навчання громад проєктному менеджменту тощо:

«Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні (Пульс)». Реципієнт - Миколаївське регіональне відділення Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України»;

«Децентралізація приносить кращі результати та ефективність (DOBRE)». Реципієнт – громади області;

«U-Lead з Європою». Реципієнт – Миколаївський Центр розвитку місцевого самоврядування.

Сталий та гармонійний розвиток місцевих громад можливо забезпечити шляхом розроблення і впровадження дієвого механізму, який врегулює та визначить основні засади планування та розвитку територіальних громад. Це допоможе знайти максимально ефективні шляхи використання як внутрішнього, так і зовнішнього ресурсного потенціалу, що сприятиме

покращенню інвестиційного клімату і стане потужним стимулом для розвитку кожної територіальної громади області.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
3.1.1. Підтримка співробітництва територіальних громад	3.1.1.1. Розвиток територіальних громад шляхом співробітництва та налагодження партнерства для реалізації спільних проєктів у вирішенні проблем відповідних територій; 3.1.1.2. Моделювання перспективної мережі надання публічних сервісів та послуг в територіальних громадах та інтерактивної мапи децентралізації в Миколаївській області; 3.1.1.3. Підтримка індивідуального житлового будівництва на селі
3.1.2. Вдосконалення просторового планування та розробка містобудівної документації	3.1.2.1. Створення інтегрованої геоінформаційної системи ведення містобудівного кадастру області; 3.1.2.2. Розробка генеральних планів населених пунктів та удосконалення планувальної організації територій; 3.1.2.3. Розробка схем планування територіальних громад

Очікувані результати:

забезпечення області містобудівною документацією регіонального рівня – схемами планування територій;

забезпечення населених пунктів області містобудівною документацією (генеральними планами);

створення геоінформаційної системи ведення містобудівного кадастру та містобудівного моніторингу Миколаївської області;

розвиток нових форм співробітництва – галузевих кластерів, партнерств тощо;

розширення державно-приватного партнерства, залучення коштів міжнародних грантів та державного бюджету на умовах співфінансування, об'єднання ресурсів громад для вирішення питань інфраструктурних проєктів;

розв'язання спільних проблем та здійснення євроінтеграційних заходів; сприяння встановленню і поглибленню економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами області, України та інших держав.

Індикатори:

Кількість проєктів схем планування району, територій громад

Кількість проєктів генеральних планів населених пунктів

Оперативна ціль 3.2. Збереження навколишнього природного середовища

Сучасний вплив людини на природні екосистеми незрівнянно більший ніж раніше. Охорона довкілля та раціональне використання природних ресурсів є виключною передумовою сталого суспільного розвитку.

Миколаївська область за рівнем забрудненості довкілля на сьогодні може відноситись до областей з комфортними умовами для проживання населення, оскільки в області відсутні підприємства хімічної та вугільної промисловості.

Як і в більшості регіонів України в області гостро постає питання забруднення території побутовими та виробничими відходами. На тлі загальнодержавного показника утилізації відходів, у Миколаївській області досить високою та негативною є тенденція до зменшення кількості утилізованих відходів. Ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ та приведення існуючих до нормативного стану дозволить зменшити антропогенне навантаження на ґрунти.

Також, через відсутність цілісної системи вирішення проблеми утилізації відходів, де головним критерієм успішності було б постійне зменшення кількості «кінцевих» відходів (тобто тих, що розміщуються на звалищах і не використовуються, як вторинні ресурси), в області спостерігається високий рівень утворення відходів та низькі показники їх використання.

Ще одним з життєво-важливих компонентів та необхідною частиною соціально-економічного розвитку, задоволення основних потреб людей, виробничої діяльності підприємств, збереження екосистем є водні ресурси. Миколаївська область територіально належить до басейнів р. Південний Буг (59,5 %), р. Дніпро (23,5 %) і річок Причорномор'я (17 %). На території області налічується 121 річка та балки (довжиною більше 10 км) загальною довжиною 3619,84 км, з яких одна велика річка Південний Буг та шість середніх річок.

Через прогресуючий техногенез природне середовище зазнає посиленого тиску. Особливо значних змін зазнали басейни малих річок та їх поверхневий стан.

Здійснення заходів з екологічного оздоровлення та підтримки сприятливого гідрологічно - санітарного стану річок (розчищення), заліснення узбережжя водних об'єктів дозволить відновити водність поверхневих водних об'єктів.

Показником збереження природного навколишнього середовища служить показник площі територій, якої відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Саме в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду знаходяться і зберігаються найбільші осередки біорізноманіття, природна рослинність та популяції тварин.

На території Миколаївської області створено 147 об'єкт природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ), в тому числі 8 об'єкти загальнодержавного значення (природний заповідник, 2 національних природних парку, зоопарк, лісовий заказник, 3 пам'ятки природи), 139 – місцевого значення (5 регіональних ландшафтних парків, ландшафтні, лісові, гідрологічні

заказники, пам'ятки природи, парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва). Фактична площа ПЗФ становить 76,1 тис. га, або 3,14 % від площі області. Проте, Миколаївщина входить у п'ятірку областей з найнижчим показником заповідності.

Заповідання земель є державним механізмом припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу.

Створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів потребують постійної уваги та фінансових ресурсів для створення візит-центрів, облаштування та благоустрою місць відпочинку, центрів спостереження за тваринним світом тощо. В той же час, оскільки природні ресурси є основою життєдіяльності населення та економіки держави, їх збереження, відтворення та невиснажливе використання має здійснюватися як з боку держави, так і з боку громадськості.

Визначальну роль у створенні екологічно збалансованого середовища агроландшафтів, збереженні та підтримці біорізноманіття, підвищенні продуктивності та стійкості природних екосистем відведено лісам. Сучасними завданнями степового лісівництва є його екологізація, заощадження та збільшення площі лісів і лісонасаджень степової зони країни, удосконалення рівня проєктування та здійснення в них усіх необхідних заходів для поліпшення стану наявних насаджень, оптимізації просторової системи й підвищення їхніх функцій: захисно-меліоративних, природоохоронних, агроекологічних, ландшафтно-екологічних, санітарно-гігієнічних, рекреаційних та інші.

Моніторинг якості атмосферного повітря в області здійснюється Миколаївським обласним центром з гідрометеорології лише на 4-х постах спостереження в місті Миколаєві. В сучасних умовах, коли якість атмосферного повітря є вагомим фактором здоров'я населення існує нагальна потреба в отриманні інформації щодо стану повітря з інших куточків області.

У зв'язку із цим планується розширити мережу станцій на території області, з метою отримання достовірної картини щодо якості атмосферного повітря в області, з метою подальшої координації зусиль щодо його покращення.

Оперативна ціль передбачає поліпшення стану навколишнього природного середовища через забезпечення здійснення заходів, спрямованих на формування екологічного світогляду усіх верств населення, зменшення забруднення водного басейну, впорядкування поводження з твердими побутовими відходами, а також завершення утилізації непридатних та заборонених до використання пестицидів, забезпечення стабільного розвитку лісового господарства, спрямованого на посилення екологічних, соціальних, економічних та інших функцій лісів Миколаївської області.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
3.2.1. Збереження особливо цінних	3.2.1.1. Створення природоохоронних об'єктів, розвиток та збереження природно-заповідних

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
природних територій та біорізноманіття	територій та об'єктів, у тому числі регіональних ландшафтних парків; 3.2.1.2. Збереження, відновлення та картування видової різноманітності флори та фауни регіону; 3.2.1.3. Розбудова мережі еколого-освітних центрів; 3.2.1.4. Розвиток мережі сучасних станцій з моніторингу довкілля
3.2.2. Здійснення заходів щодо відновлення водності водних об'єктів та охорони і захисту лісів у лісовому фонді	3.2.2.1. Розчищення та врегулювання русел річок; 3.2.2.2. Здійснення рубок формування і оздоровлення лісів; 3.2.2.3. Здійснення заходів з відтворення, охорони і захисту лісів
3.2.3. Впровадження сучасних технологій поводження з відходами	3.2.3.1. Впровадження сучасних технологій у сфері збору, сортування, транспортування та переробки ТПВ; 3.2.3.2. Впровадження інноваційних розробок та впровадження новітніх технологій у галузі переробки відходів та повернення в господарчий обіг ресурсоцінних матеріалів; 3.2.3.3. Здійснення заходів з утилізації непридатних та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин

Очікувані результати:

підвищення рівня екологічної свідомості населення та привернення уваги до впливу природи на здоров'я людини;

повне очищення території області від залишків непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин, покращення екологічної ситуації в місцях їх зберігання;

збільшення відсотка заповідності території області, розвиток регіональних ландшафтних парків, створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, розробка регіональної екологічної мережі;

впровадження новітніх технологій у галузі переробки відходів;

поліпшення системи управління утилізації твердих побутових відходів;

розвиток екотуризму;

реалізація заходів з покращення якості атмосферного повітря в області;

забезпечення ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку;

поліпшення стану та якісного складу лісів, здійснення заходів з лісовідтворення, мінімізація можливих збитків, що спричиняються лісовими пожежами та пошкодженням лісів шкідниками та хворобами;

задоволення потреби населення і різних галузей економіки в корисних властивостях лісів та частково в деревині;

забезпечення ефективного захисту сільськогосподарських угідь від шкідливої дії водної та вітрової ерозії.

Індикатори:

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел на 1 млрд грн валового регіонального продукту, тис. тонн

Кількість встановлених автоматизованих постів моніторингу атмосферного повітря

Кількість новостворених територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Частка утилізованих відходів від утворених

Кількість видів флори та фауни, занесених до Червоної книги України

Оперативна ціль 3.3. Підвищення рівня громадської безпеки

Безпека – це головна функція будь-якої держави. На цей час, незважаючи на заходи, що вживаються виконавчою владою та правоохоронними органами, криміногенна ситуація в області є складною. Суттєвий вплив на збільшення злочинності відіграє вимушена міграція зі східних регіонів України. Залишається проблемою високий рівень наркотизації населення, недосконалість системи реінтеграції бездомних громадян, поширення дитячої бездоглядності і безпритульності, незайнятість населення. Миколаївщина є стратегічним регіоном з огляду на агресію Російської Федерації, яка продовжується сьомий рік поспіль. Зазначені фактори негативно позначаються на іміджі Миколаївщини, її економічному становищі, призводять до зменшення обсягу інвестицій та зниження рівня довіри населення до органів державної влади

У цих умовах пріоритетом на найближчу перспективу має стати створення систем соціальної профілактики правопорушень, комплексного забезпечення безпеки населення, території та об'єктів в області, сприяння співпраці територіальних громад з правоохоронними органами з питань охорони правопорядку та профілактики злочинів шляхом розробки і реалізації довгострокових заходів організаційного, практичного, профілактичного та нормотворчого характеру. ефективної організації територіальної оборони з метою збалансованого розвитку обороноздатності області через створення ефективної системи управління, забезпечення постійної готовності і боєздатності сил та засобів, які залучаються до виконання відповідних завдань.

з метою забезпечення безпеки в регіоні.

У Миколаївській області приділяється значна увага запобіганню пожежної та техногенної небезпеки. Протягом останніх років зберігається тенденція до збільшення кількості пожеж в природних екосистемах та на сміттєзвалищах. Як наслідок, пожежі в екосистемах супроводжуються серйозними матеріальними і фінансовими збитками, підвищенням соціальної напруги серед населення також завдається шкода навколишньому природному середовищу та погіршується екологічний стан територій.

На сьогодні в області налічується 29 місцевих підрозділів пожежної охорони ГУ ДСНС у Миколаївській області та 36 підрозділів місцевої пожежної охорони (далі - МПО). Для забезпечення належної роботи із

запобігання виникненню пожеж необхідно додатково створити ще 39 підрозділів МПО.

Значне техногенне навантаження та ризик хімічного і радіаційного забруднення Миколаївської області обумовлено великою кількістю потенційно небезпечних об'єктів (1100 об'єктів), у тому числі ВП «Южно-Українська АЕС» та підприємства, що використовують джерела іонізуючого випромінювання, 18 хімічно небезпечних об'єктів, з яких найбільшу небезпеку несе аміакопровід Тольятті-Одеса протяжністю 166 км. Крім того, протягом останніх п'яти років поступово збільшується кількість суб'єктів господарювання, які використовують у своїй виробничій діяльності небезпечні речовини, що може призвести до створення певних небезпек для життєдіяльності населення.

Внаслідок бойових дій під час минулих війн деякі місцевості Миколаївської області, у тому числі і акваторія Чорного моря у межах області, засмічені великою кількістю артилерійських снарядів, авіабомб та інших боєприпасів. Так, за останні 3 роки з 2017 по 2019 рік у режимі оперативного реагування та при проведенні планових робіт з обстеження та очищення території та акваторії водних об'єктів Миколаївської області Головним управлінням ДСНС України у Миколаївській області виконано 488 заявок, вилучено та знищено 4157 одиниць вибухонебезпечних предметів (різних боєприпасів).

2019 року на водних об'єктах Миколаївської області зафіксовано загибель 45 осіб, 2018 році – 46 осіб, у 2017 році – 41 особа. Однією з основних причин виникнення надзвичайних подій на воді є недостатнє облаштування місць масового відпочинку людей на водних об'єктах необхідною кількістю рятувальних постів, з організацією чергування підготовлених плавців-рятувальників, забезпечених необхідним рятувальним спорядженням та обладнанням.

У 2018 році за статистичною інформацією Департаменту патрульної поліції України по Миколаївській області скоєно 3865 дорожньо-транспортних пригод, у яких загинуло 111 осіб, травмовано 1216 осіб. З метою зменшення аварійності та підвищення рівня безпеки дорожнього руху в області необхідно посилити контроль за дотриманням правил дорожнього руху на аварійно-небезпечних ділянках автомобільних доріг шляхом встановлення комплексів фото/відео фіксації.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
3.3.1. Розвиток інфраструктури та підтримка громадських ініціатив у сфері безпеки	3.3.1.1. Розбудова інфраструктури пожежно-рятувальних підрозділів, у тому числі шляхом створення центрів безпеки; 3.3.1.2. Забезпечення пожежної та техногенної безпеки об'єктів і територій регіону; 3.3.1.3. Забезпечення безпеки людей на водних об'єктах; 3.2.1.4. Організація гуманітарного розмінування на територіях та акваторіях регіону, у тому числі об'єктів природно-заповідного фонду;

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
	3.3.1.5. Створення, використання, утримання та реконструкція фонду захисних споруд цивільного захисту; 3.3.1.6. Створення територіальної та місцевих систем централізованого оповіщення, здійснення їх модернізації та забезпечення функціонування. 3.3.1.7. Підвищення рівня безпеки дорожнього руху 3.3.1.8. Створення системи профілактики правопорушень, забезпечення безпеки населення та сприяння співпраці територіальних громад з правоохоронними органами. 3.3.1.9. Ефективна організація територіальної оборони

Очікувані результати:

- зниження рівня злочинності;
- підвищення рівня безпеки дорожнього руху, зменшення кількості випадків загибелі людей у дорожньо-транспортних пригодах;
- підвищення рівня матеріально-технічного та наукового забезпечення профілактики правопорушень, зокрема із залученням сил і засобів місцевих органів влади;
- поліпшення протипожежного захисту районів сільської місцевості та скорочення часу прибуття до місця виникнення надзвичайних подій та пожеж, підвищення безпеки життєдіяльності, мінімізація витрат, які несе громада через надзвичайні ситуації;
- підвищення рівня пожежної та техногенної безпеки на об'єктах з масовим перебуванням людей;
- збереження життя і здоров'я людей на водних об'єктах області, оперативне реагування на події, пов'язані з аварійними ситуаціями та нещасними випадками на воді;
- мінімізація загроз виникнення нещасних випадків від несанкціонованого вибуху застарілих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів;
- підвищення відсотка укриття населення області у захисних спорудах цивільного захисту;
- своєчасне доведення інформацій про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій до органів влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та населення шляхом встановлення на території населених пунктів спеціалізованих технічних засобів попередження та інформування;
- ефективна організація та постійна готовність сил і засобів територіальної оборони.

Індикатори:

- Рівень злочинності на 10 тис. населення
- Створення місцевих підрозділів пожежної охорони, од.
- Створення добровільних пожежно-рятувальних підрозділів, од. (за узгодженням з органом місцевого самоврядування)
- Створення центрів безпеки, од.

Модернізація існуючих підрозділів місцевої пожежної охорони в центри безпеки, кількість

Визначення місць масового відпочинку людей на водних об'єктах, од.

Створення та облаштування рятувальних постів на водних об'єктах, од.

Організація гуманітарного розмінування в акваторіях регіону, в т.ч. об'єктах природно-заповідного фонду, га

Організація гуманітарного розмінування на територіях регіону, га

Кількість учасників навчань, проведених у частинах та підрозділах територіальної оборони, осіб

4.4. СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 4. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНА ЕКОНОМІКА НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНОГО ТА ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ, ЗОКРЕМА У СФЕРАХ, ВИЗНАЧЕНИХ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ

Стратегічним пріоритетом розвитку економіки Миколаївської області до 2027 року є розвиток інноваційно орієнтованих секторів економіки, які нададуть поштовх для розвитку інших сфер, а також сприятимуть реалізації експортного потенціалу ключових секторів економіки, модернізації та техніко-технологічному переоснащенню промислових підприємств, розвитку наукомістких, енерго- та екологоефективних і високотехнологічних промислових виробництв із зростаючою економічною і соціальною віддачею, розширення ринків збуту для продукції вітчизняних виробників.

Смарт-спеціалізація передбачає не стільки стимулювання інновацій, скільки активізацію довгострокових структурних змін в економіці регіону з орієнтацією на перспективу, тобто формування такої політики, яка дозволить регіону зайняти ніші на глобальних ринках.

Обґрунтована смарт-спеціалізація регіону за рахунок цілеспрямованої підтримки інноваційного розвитку визначеного кола пріоритетних напрямів здатна достатньо швидко активізувати якісні структурні економічні трансформації та підвищити конкурентоспроможність економіки регіону у національному та глобальному просторі. Також імплементація принципів смарт-спеціалізації при виборі пріоритетних сфер економічної діяльності в регіоні відкриває можливості залучення коштів європейських фондів для стимулювання розвитку обраних сфер.

За результатами кількісного аналізу, проведеного відповідно до методичних рекомендацій Європейської комісії та публічних обговорень, визначено такі сектори смарт-спеціалізації: перероблення та консервування фруктів і овочів (КВЕД 10.3); виробництво молочних продуктів (КВЕД 10.5); виробництво машин і устаткування загального призначення (КВЕД 28.1); ремонт і технічне обслуговування готових металевих виробів, машин і устаткування (КВЕД 33.1); забір, очищення та постачання води (КВЕД 36).

За результатами засідань фокус-груп, які проходили за участі європейського експерта 29-30 жовтня 2019 року, було визначено такі сектори смарт-спеціалізації: розвиток акваіндустрії; організація дитячого харчування регіону на основі екотехнологій; розвиток туристичної сфери та рекреаційних зон Миколаївської області.

Оцінюючи науково-дослідний та інноваційний потенціал області в розрізі видів та підвидів економічної діяльності, враховуючи потенціал суміжних галузей визначено, що основу для смарт-спеціалізації в перспективі можуть сформувати такі види економічної діяльності: перероблення фруктів і овочів та виготовлення дитячого харчування на основі екотехнологій; розвиток акваіндустрії; машинобудування, в тому числі суднобудування.

Напрями реалізації смарт-спеціалізації є актуальними для досягнення цілей сталого розвитку, сприяючи переходу до ресурсозберігаючої економіки, створюючи конкурентні переваги на внутрішніх та зовнішніх ринках; підтримуючи структурні зміни, пропонуючи нові та кращі робочі місця та соціальні інновації. Смарт-спеціалізація дає можливість розблокувати регіональний потенціал для структурних та технологічних змін, а також промислової модернізації на інноваційних засадах.

Останніми роками питанням інноваційного розвитку приділялося мало уваги, особливо на регіональному рівні, а інноваційні ініціативи бізнесу були радше виключенням з правил. У період 2021-2027 рр. роль інновацій має зростати, що буде досягатися за рахунок розвитку інноваційно орієнтованих секторів економіки на засадах смарт-спеціалізації. Досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію трьох операційних її цілей:

Стратегічна ціль 4. Конкурентоспроможна економіка на основі інноваційного та високотехнологічного розвитку, зокрема у сферах, визначених смарт-спеціалізацією		
Оперативна ціль 4.1.	Оперативна ціль 4.2.	Оперативна ціль 4.3.
Інноваційний розвиток економіки, зокрема у сферах, визначених смарт-спеціалізацією	Створення нових наукоємних виробництв та продуктів	Забезпечення потреби у висококваліфікованих кадрах для розвитку інноваційних виробництв

Оперативна ціль 4.1. Інноваційний розвиток економіки, зокрема у сферах, визначених смарт-спеціалізацією

Сучасний розвиток економіки потребує використання нових наукових знань та інновацій. Наукова та науково-технічна діяльність віддзеркалює загальний стан економіки.

На Миколаївщині науковими розробками та дослідженнями займається близько 30 організацій, що забезпечували розвиток інноваційної діяльності. Важливою особливістю наукової діяльності на Миколаївщині є її великі територіальні диспропорції. Практично усі науково-дослідні та проектно-конструкторські установи розміщені у м. Миколаєві.

Однак, рівень інноваційної активності та її результати свідчать про недостатню ефективність роботи наявних в області об'єктів інноваційної інфраструктури, низький рівень взаємодії та співробітництва між суб'єктами інноваційної діяльності, в т. ч. з регіональною та місцевими органами влади. Практично відсутні в області інноваційні структури, які забезпечують надання

інноваторам низки спеціалізованих послуг з розробки, просування, прототипування, впровадження інновацій тощо.

Ефективна інноваційна діяльність не може відбуватися без активної взаємодії між підприємствами та науково-дослідними установами, але на сьогодні цей рівень взаємодії є недостатнім для якісних структурних перетворень в економіці регіону. Зважаючи на основні проблеми, які стримують розвиток науково-технологічного потенціалу трансформацій економіки регіону, основними напрямками спрямування спільних зусиль у найближчій перспективі повинні стати: розвиток сучасної дослідницької бази та інфраструктури передачі технологій при наукових установах та ВНЗ; створення інфраструктури індустріальних парків і технопарків для науковців та бізнесу; впровадження ефективного механізму взаємовигідного партнерства потрійної спіралі “влада-бізнес-наука”; створення центрів інновацій та трансферу технологій; інноваційних центрів; демонстраційно-експериментальних зон та лабораторій, центрів підвищення продуктивності та трансферу технологій, прототипних лабораторій, інвестиційних (інноваційних) венчурних фондів; центрів комерціалізації об’єктів права інтелектуальної власності; розробка та реалізація Програми науково-технічного та інноваційного розвитку області; створення інноваційних та креативних кластерів в регіоні.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
4.1.1. Підтримка інноваційних досліджень та технологій на стадіях «ідея – дослідний зразок– виробництво»	4.1.1.1. Сприяння доступу підприємств та наукових установ до фінансового ресурсу для досліджень та розробок у сферах, визначених смарт-спеціалізацією; 4.1.1.2. Створення умов для взаємодії між закладами професійної (професійно-технічної) освіти, закладами вищої освіти, науковими установами та підприємствами; 4.1.1.3. Сприяння створенню інфраструктурних об’єктів з організації здорового харчування дітей та хворих на основі інноваційних розробок; 4.1.1.4. Методичний супровід та проведення робіт з сертифікації, оцінки відповідності продукції та лабораторних випробувань з метою підвищення її конкурентоспроможності та привабливості на внутрішньому і зовнішньому ринках
4.1.2. Розвиток інноваційної інфраструктури	4.1.2.1. Створення на базі закладів освіти інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів в рамках державно-приватного партнерства; 4.1.2.2. Підтримка об’єднань освітянських, наукових і виробничих організацій та підприємств; 4.1.2.3. Створення інноваційних кластерів з освоєння нових для регіону видів екопродукції 4.1.2.4. Створення та розвиток індустріальних

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
	парків і технопарків

Очікувані результати:

організація постійно діючих засідань «наука – бізнес – влада – громадянське суспільство» за напрямками смарт-спеціалізації;

формування мережі об'єктів інноваційної інфраструктури для підтримки інноваційної діяльності;

створення системи регіональної підтримки інноваційної діяльності з фокусом на сектори смарт-спеціалізації;

активізація співробітництва між наукою, освітою та бізнесом.

Індикатори:

Кількість створених індустріальних парків, од.

Кількість створених промислових кластерів, од.

Внутрішні витрати на виконання наукових досліджень і розробок за рахунок коштів бюджету, млн грн

з них коштів державного бюджету, млн грн

Оперативна ціль 4.2. Створення нових наукоємних виробництв та продуктів

Сучасний розвиток економіки потребує використання нових наукових знань та інновацій. Наукова та науково-технічна діяльність віддзеркалює загальний стан економіки.

Наукові розробки та дослідження миколаївських вчених знаходять практичне втілення на підприємствах не лише області, а і держави загалом. Так протягом 2013 - 2018 років впроваджено на підприємствах майже 100 інноваційних проєктів, за такими напрямками: аграрні науки; механічна та електрична інженерія; автоматизація і приладобудування тощо.

Наявність природних ресурсів, ринків збуту та інфраструктури зумовлює характерну спеціалізацію промислового виробництва кожного регіону України. До кола інноваційно-активних підприємств області входять підприємства машинобудування, енергетики, добувної та харчової промисловості.

Протягом останніх років, завдяки реалізації низки інноваційно-інвестиційних проєктів у переробній промисловості, збільшено частку виробництва та експорту продукції з високою доданою вартістю: газових двигунів, томатної пасты, одягу, сирів, вина тощо.

Миколаївщина належить до числа регіонів-лідерів за обсягом витрат на інноваційну діяльність. Однак протягом 2013 – 2017 років обсяг витрат на інноваційну діяльність в області суттєво скоротився з 716,4 млн грн до 324,9 млн грн, або у 2,2 раза.

Зусилля обласної влади необхідно зосередити на підвищенні інноваційної активності підприємств області з фокусом на напрями смарт-спеціалізації та з використанням сучасних інструментів інноваційної політики, а також на підтримку розвитку наукової діяльності на території області.

Очікується, що поліпшення умов для наукової та інноваційної діяльності сприятиме виробництву нових (інноваційних) видів конкурентоспроможної

продукції, як для вітчизняних, так і зарубіжних ринків, що призведе до збільшення обсягів реалізації інноваційної продукції, в т. ч. на експорт та сприятиме економічному процвітанню області.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
4.2.1. Розвиток високотехнологічного виробництва продукції у сферах, визначених смарт-спеціалізацією	4.2.1.1. Випуск нових видів конкурентоспроможної продукції, у тому числі з використанням наукових розробок; 4.2.1.2. Впровадження новітніх технологій у розвиток виробництва та переробки продукції; 4.2.1.3. Створення навколо малих міст технологічних циклів з переробки плодоовочевої продукції та технічних культур

Очікувані результати:

активізація інноваційної діяльності в регіоні, особливо в секторах смарт-спеціалізації;

зростання обсягів витрат на наукові дослідження та розробки;

збільшення обсягу внутрішніх і зовнішніх інвестицій в секторах смарт-спеціалізації;

впровадження нових технологій для модернізації економіки;

створення нових робочих місць в результаті запровадження смарт-спеціалізації в регіоні;

підвищення ролі наукових установ та освітніх закладів в інноваційному розвитку регіону;

активізація науково-технологічного співробітництва з іншими регіонами.

Індикатори:

Питома вага промислових підприємств, що займались інноваціями, за видами економічної діяльності (напрями смарт-спеціалізації), у % до загальної кількості обстежених промислових підприємств:

виробництво харчових продуктів, напоїв та ін.

машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування

Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, од.

Впроваджено нових технологічних процесів, од.

Оперативна ціль 4.3. Забезпечення потреби у висококваліфікованих кадрах для розвитку інноваційних виробництв

Кадровий потенціал є одним з ключових елементів інноваційного розвитку, тому йому необхідно приділяти окрему увагу, особливо в контексті впровадження смарт-спеціалізації. Лише людина здатна згенерувати та втілити нові ідеї у життя.

Необхідною умовою продуктивності кадрового потенціалу є високий рівень інноваційної культури. Вона характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та

суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах. Важливим у контексті побудови інноваційної культури є створення умов для самореалізації творчої людини, починаючи зі школи, закладів професійно-технічної та вищої освіти, з подальшою трансформацією в успішного інноватора, дослідника, підприємця тощо.

Науковими розробками та дослідженнями в області займається майже 1,5 тис. осіб, однак протягом останніх п'яти років їх кількість зменшилася удвічі. Слід зазначити, що така тенденція є типовою для всіх регіонів держави загалом. Зниження кадрового потенціалу науки також обумовлюються зниженням чисельності студентів вищих навчальних закладів. В результаті чого обмежуються можливості створення та впровадження інновацій у середньо- та довгостроковій перспективі.

У 2014 році на базі Миколаївського національного аграрного університету створено 5 інноваційно-інвестиційних проєктів, а саме: «Черешневий сад», «Навчально-науково-виробнича ферма Миколаївського національного аграрного університету з вирощування осетрових риб», «Екологізація вирощування високоолеїнових гібридів соняшнику в умовах південного Степу України», «Вирощування органічних овочевих і зелених культур», «Ефективність вакуумних геліосистем для нагрівання гарячої води в готелі «Агроосвіта».

У 2015 році на базі цього ж закладу створено освітньо-інноваційний кластер «Агротехніка» задля взаємодії при здійсненні наукової, освітньої, інноваційної та промислової діяльності, а також для досягнення цілей і завдань, що пов'язані у розповсюдженні інформації про сучасну техніку українського виробництва, як у рамках системи вищої освіти, так й при спеціалізованій перепідготовці кадрів для агропромислового сектору та у рекомендаціях з подальшої розробки та модернізації сільгосптехніки, розвитку нових технологій при виробництві сільгоспмашин.

Освіта є невід'ємним компонентом регіональної інноваційної політики. Через фінансову та іміджеву непрестижність інноваційної діяльності стало проблемою залучення молодих талановитих кадрів у наукову сферу.

Очікується, що поліпшення умов для роботи науковців та інноваторів в області призведе до нарощення кадрового потенціалу, активізації винахідницької діяльності в вищих навчальних закладах та міжнародного науково-технічного співробітництва, що створить умови для впровадження смарт-спеціалізації в області.

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
4.3.1. Сприяння розвитку висококваліфікованого кадрового потенціалу у сферах смарт-спеціалізації	4.3.1.1. Формування системи правової, кадрової та інформаційної підтримки інноваційної діяльності; 4.3.1.2. Підвищення рівня професійних компетенція наукових, студентських та виробничих кадрів

Очікувані результати:

зростання чисельності виконавців наукових досліджень і розробок;
збільшення рівня залученості студентської молоді до наукової та інноваційної діяльності;

активізація міжнародного наукового та інноваційного співробітництва;
покращення рейтингів вищих навчальних закладів в частині наукової та інноваційної діяльності.

Індикатори:

Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок за окремими галузями, на кінець року осіб:

технічні

сільськогосподарські

Випущено фахівців із закладів вищої освіти за окремими напрямками (напрямами смарт-спеціалізації), осіб:

механічна інженерія (в т.ч. за переліком напрямів підготовки 2006, 2007, 2010 років – машинобудування та металообробка)

аграрні науки та продовольство (в т.ч. за переліком напрямів підготовки 2006, 2007, 2010 рр. – сільське, лісове, і рибне господарство та переробка їх продукції)

Випущено кваліфікованих робітників закладами професійної (професійно-технічної) освіти за окремими напрямками (напрямами смарт-спеціалізації), осіб:

промисловість

сільське господарство

РОЗДІЛ 5. ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗРОБКИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Стратегія розвитку Миколаївської області має здійснюватися через комплекс організаційних, фінансових та інформаційних заходів, які будуть впроваджуватися суб'єктами регіонального розвитку області відповідно до Плану реалізації Стратегії та інших регіональних програм, що впливають із Стратегії, а також рішень органів місцевого самоврядування, що приймаються для досягнення визначених стратегічних цілей.

Для синхронізації рішень та дій органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій з цілями Стратегії має бути внесено відповідні зміни до регламентів роботи цих органів, які передбачатимуть перевірку проєктів рішень на відповідність Стратегії, визначатимуть пріоритети використання коштів бюджетів розвитку адміністративно-територіальних одиниць області відповідно та узгоджено із Планом реалізації Стратегії.

Регіональна стратегія не може передбачити всі дії місцевого, регіонального та національного рівня, які будуть реалізовуватись в області до 2027 року, та можуть сприяти досягненню очікуваних результатів. Тому у сценаріях виконання ця Стратегія зосереджується на оперативних цілях і заходах, які можуть бути здійснені за допомогою цільового впливу органів місцевої влади за активної підтримки держави (субвенції на соціально-економічний розвиток регіонів, цільові субвенції, фінансування з Державного фонду регіонального розвитку), узгодженої програми допомоги донорів і приватних інвестицій. Стратегія значною мірою покладається на компетентність, готовність і бажання мешканців області сприяти змінам і покращенням.

Проте, стратегічні цілі, визначені цим документом, фактично визначають точки прикладення зусиль та напрями використання ресурсів (у тому числі приватних інвестицій) аби їх результативність була максимальною з точки зору досягнення стратегічного бачення, визначеного у Стратегії.

Стратегія побудована таким чином, щоб зробити можливим паралельну реалізацію усіх цілей з метою розширення результативності реалізації, поширення позитивного впливу, з урахуванням фінансових можливостей, Черговість проєктів у рамках Плану реалізації Стратегії формується так, щоб уникнути розривів і пропусків у виконанні пов'язаних між собою заходів.

Успішність реалізації Стратегії залежатиме від позитивних економічних та соціальних змін, що впливають на досягнення її мети та цілей.

Методика реалізації Стратегії передбачає її здійснення в рамках двох послідовних та взаємопов'язаних програмних етапів, включених у два Плани реалізації: перший – 2021-2023 роки; другий – 2024-2027 роки.

План заходів з реалізації Стратегії розробляється строком на три роки та, після оцінки його виконання, на наступні роки періоду дії Стратегії.

План заходів з реалізації Стратегії передбачає заходи, обсяги і джерела фінансування з визначенням індикаторів результативності їх виконання та є

основою для розроблення інвестиційних програм (проєктів), спрямованих на розвиток регіону.

Стратегія розроблялась на засадах смарт-спеціалізації. Це підхід, що передбачає аргументоване визначення суб'єктами регіонального розвитку в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні.

Впровадження смарт-спеціалізації у стратегічне планування розвитку регіону здійснюється з метою забезпечення його сталого розвитку; підвищення ефективності управління інноваційними процесами у регіоні; створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності; підвищення рівня інноваційної та інвестиційної активності регіону.

В основу підготовки Стратегії покладено такі основні принципи:

<i>Відкритість</i>	Забезпечення залучення заінтересованих представників, зокрема суб'єктів підприємництва, науково-дослідних установ, закладів вищої освіти та громадських об'єднань, до процесу розроблення та реалізації регіональної стратегії.
<i>Координація</i>	Взаємозв'язок та узгодженість регіональної стратегії з довгостроковими стратегіями, планами і програмами розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях.
<i>Інноваційна спрямованість</i>	Визначення окремих напрямів та завдань регіональної стратегії з метою прийняття та впровадження нових технологічних рішень у певних видах економічної діяльності з урахуванням наявного інноваційного потенціалу регіону.
<i>Доповнюваність</i>	Забезпечення взаємозв'язку науки, освіти, виробництва, фінансових та людських ресурсів у розвитку інноваційної діяльності.
<i>Диверсифікація</i>	Можливість створення нових видів економічної діяльності у визначених галузях економіки.
<i>Паритетність</i>	Створення рівних можливостей для висловлення позицій всіх сторін та забезпечення максимального врахування їх інтересів під час розроблення та реалізації регіональної стратегії.
<i>Вузька спеціалізація</i>	Обмеження переліку видів економічної діяльності, вибір яких обумовлений перспективними можливостями регіону та які провадитимуться на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Етапи розробки Стратегії

1. Організація роботи

Робоча група (РГ) – колектив осіб, який створюється для роботи над стратегічним планом розвитку регіону. Саме на засіданнях РГ презентуються, обговорюються усі напрями роботи та ухвалюються відповідні рішення.

2. Здійснення соціально-економічного аналізу та SWOT-аналізу

Відправним пунктом процесу розробки Стратегії є інвентаризація статистичних даних. Стратегічний аналіз є чимось більшим від розгляду статистичних показників, оскільки передбачає також оцінку структурних, політичних, економічних та соціальних умов.

Соціально-економічний аналіз, порівняльні переваги, виклики та ризики, що враховують специфіку регіону, є основою стратегічного планування, поєднуючи в собі потреби районів і шляхи розв'язання проблем.

Після аналізу ситуації було розпочато аналіз потенціалу регіону. В основу методики виконання цієї роботи було покладено SWOT-аналіз. На практиці робоча група визначала сильні сторони регіону, можливості розвитку, слабкі сторони та зовнішні загрози. Під час засідань проводився мозковий штурм, зосереджений на визначенні синергетичної взаємодії чинників у рамках кожного з елементів SWOT-аналізу, що мав на меті визначення стратегічної орієнтації, порівняльних переваг і забезпечення можливості управління ризиком.

Виявлені сильні сторони, слабкі сторони, можливості та загрози формують чітке уявлення про поточну ситуацію, проблеми та потенціал розвитку регіону, а отже є містком між соціально-економічним аналізом та Стратегією, причому орієнтація Стратегії та основні елементи стратегічних цілей наприкінці цього етапу вже стають очевидними.

Результати виконання цього етапу є такими: 1) соціально-економічний аналіз; 2) SWOT-аналіз та SWOT-матриця; 3) порівняльні переваги регіону, виклики та ризики.

Результати проведеної роботи забезпечують визначення основних проблем економічного розвитку регіону і слугують для формулювання стратегічних напрямів та цілей його розвитку на певний період часу.

3. Визначення стратегічного бачення

Робоча група визначає стратегічне бачення розвитку регіону – бажаного стану соціально-економічної системи у майбутньому, який може бути означений конкретною датою. Коректне формулювання бачення з точним зазначенням складових загальної мети розвитку є дуже важливим для успішного впровадження, подальшого моніторингу та оцінки виконання.

Стратегічне бачення відображає те, куди регіон має прийти в результаті реалізації Стратегії розвитку та той конкретний результат, який бажано досягти у майбутньому.

4. Формування стратегічних та оперативних цілей із відповідними заходами

Стратегічні цілі було визначено в найзагальніших рисах, як мінімум, на 7 років. Цей строк було визначено для того, щоб створити стратегічну платформу для циклів реалізації тривалістю по 3 роки кожний та для

уникнення необхідності повторення процесу розробки стратегії в проміжний період і перевірки життєздатності планів у довгостроковій перспективі. Стратегічні цілі було визначено на основі порівняльних переваг регіону з урахуванням викликів, а також можливих перешкод і ризиків на шляху розвитку.

Оперативні цілі було визначено, як віхи на шляху досягнення стратегічних цілей, які передбачають реалізацію необхідних заходів.

Ці заходи було визначено з метою досягнення відповідних стратегічних цілей на період до 2027 року. Для формування чіткої структури всіх елементів Стратегії зазначені заходи стратегічної цілі прив'язані до оперативних цілей. Поєднання регіональних заходів (проектів розвитку) та реформ створює базу для подальшої розбудови потенціалу й досягнення цілей регіонального розвитку.

Найважливішим результатом процесу побудови Стратегії стали: почуття відповідальності за Стратегію на регіональному та місцевому рівнях, зміцнення потенціалу, підзвітність та відповідальність за реалізацію партнерських груп.

На цьому етапі також розпочинається процес розробки Плану реалізації Стратегії, який формується на основі визначених у Стратегії стратегічних і оперативних цілей (після того, як їх схвалено), а робочі підгрупи узгоджують конкретні заходи, які мають бути вжиті для досягнення загальних і конкретних цілей. Завдання передбачають визначення відповідальних за їх виконання, встановлення термінів виконання та визначення необхідних ресурсів. План реалізації розробляється за кожною стратегічною та оперативною ціллю і представляє собою «дерево цілей». Він формується виходячи з принципу «від загального до конкретного» та несе в собі високу ступінь деталізації.

5. Громадське обговорення та ухвалення Стратегії

Розробивши Стратегію включно з Планом її реалізації, робоча група ініціює проведення громадського обговорення. Після проведення громадського обговорення, доопрацьована Стратегія подається на розгляд і затвердження Миколаївській обласній раді, як головний документ, в якому визначена політика економічного розвитку області.

6. Моніторинг та впровадження

В цілому, Стратегія є основою для впровадження проектів регіонального розвитку, що впливають із оперативних цілей Стратегії, а також базисом ухвалення управлінських та бюджетних рішень у сфері розвитку області.

Основні механізми реалізації Стратегії

Основними механізмами реалізації Стратегії є:

1) механізм державно-приватного партнерства, який передбачає використання різних його форм – концесії, орендних відносин, лізингу, угоди про розподіл продукції, договору щодо управління державним і комунальним майном, договору про спільну діяльність тощо.

У процесі реалізації Стратегії механізми державно-приватного партнерства можуть використовуватися у сфері будівництва (реконструкції,

модернізації) мереж теплопостачання, водопостачання, водовідведення, розвитку житлового будівництва; розбудови об'єктів дорожнього господарства та інфраструктури галузі охорони здоров'я та соціального забезпечення; видобутку та переробки корисних копалин; екологізації регіонального розвитку (будівництві очисних споруд, переробці твердих побутових відходів тощо), забезпечення координації та надання інформаційно-методичної підтримки діяльності суб'єктів господарювання;

2) механізм кооперації, який передбачає розроблення регіональної програми розвитку кооперативного руху; підвищення кваліфікаційних знань про сільськогосподарську кооперацію (організацію на постійній основі тренінгів, семінарів та курсів для керівників і працівників сільськогосподарських підприємств, фермерів, селян); розроблення єдиного інформаційно-просвітницького Інтернет-ресурсу.

У процесі реалізації Стратегії переваги механізму кооперації можуть використовуватися у розвитку виробничих кооперативів, обслуговуючих кооперативів, споживчих кооперативів, а також кредитної (ощаднопозичкової) і страхової кооперації;

3) механізм кластеризації, що передбачає розроблення системи заходів щодо фінансового стимулювання кластерних ініціатив та існуючих у регіоні кластерів; організації та проведення тематичних конференцій, семінарів та засідань за круглим столом для зацікавлених осіб, чинних і потенційних учасників кластера, із залученням фахівців відомих вітчизняних і зарубіжних кластерних об'єднань;

4) механізм стимулювання підприємницької активності передбачає:

підтримку в регіоні розвинутого конкурентного середовища, недопущення монополізації сфер діяльності малого та середнього бізнесу;

сприяння розвитку інфраструктурного забезпечення діяльності малого та середнього бізнесу, самозайнятості населення (у т. ч. налагодження роботи бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів тощо);

налагодження ефективної взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з підприємцями, сприяння формуванню освітньої, інституційної та інформаційної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу, підприємництва та самозайнятості в регіоні;

5) механізм міжрегіонального співробітництва, який передбачає підтримання постійних робочих контактів між обласними, районними державними адміністраціями, радами та профільними управлінськими структурами Миколаївської та суміжних областей задля виявлення та визначення шляхів розв'язання проблем, що мають міжрегіональне значення.

6) механізм комунікації держави, бізнесу та громад. Досягненню цілей та пріоритетів Стратегії сприятиме системний підхід до взаємодії держави, бізнесу та суб'єктів громадянського суспільства, зокрема шляхом використання таких комунікаційних механізмів:

формування ефективно діючої системи електронного урядування;

участь представників громадськості у розробці проектів рішень обласної влади, регіональних цільових програм, стратегій регіонального розвитку;

розвиток механізмів державно-приватного партнерства;

розвиток механізмів громадського моніторингу соціально-економічної ситуації, включаючи громадський контроль і експертизу реалізації Стратегії; реалізація політики інформаційної відкритості влади.

Реалізація зазначеної взаємодії забезпечуватиме активне залучення громадськості до процесів планування та реалізації стратегічних планів та проєктів розвитку. На цій основі має бути досягнуто конструктивне ставлення населення до процесу розробки і реалізації та до змісту регіональних стратегій, планів, управлінських і соціальних інновацій тощо, максимально втілено потенціал креативної ініціативи усіх прошарків суспільства.

Організаційно-інституційне забезпечення реалізації Стратегії

Організаційно-інституційне забезпечення реалізації Стратегії передбачає:

координацію заходів щодо реалізації Стратегії, зокрема чіткий розподіл повноважень, усунення дублювання під час прийняття управлінських рішень, налагодження ефективної співпраці всіх органів влади на регіональному та місцевому рівні;

державну підтримку та стимулювання взаємодії органів місцевого самоврядування різних територіальних рівнів під час вирішення спільних питань місцевого та регіонального рівня в рамках інструментів співробітництва між територіальними громадами;

завершення розроблення (оновлення) схем територіального планування (генеральних планів та схем розвитку) на рівні громад та населених пунктів;

створення системи взаємопов'язаних програмних документів щодо розвитку регіону, їх узгодження з генеральними планами територіального розвитку на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівні.

Основними інститутами, які відповідають за реалізацію Стратегії, є: Миколаївська обласна рада, Миколаївська обласна державна адміністрація, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Обласна рада затверджує:

Стратегію;

План заходів щодо реалізації Стратегії та регіональні цільові програми, спрямовані на вирішення актуальних проблем місцевого розвитку та соціально-економічного розвитку регіону.

Обласна державна адміністрація забезпечує реалізацію Стратегії та розробляє:

План заходів щодо реалізації Стратегії;

регіональні цільові програми, спрямовані на вирішення актуальних проблем місцевого розвитку та соціально-економічний розвиток регіону.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування беруть участь у реалізації Стратегії відповідно до Плану заходів щодо реалізації у рамках їхніх повноважень, а також можуть, спираючись на положення Стратегії, розробляти стратегії розвитку та плани у межах відповідних територіальних громад. З метою практичного забезпечення реалізації положень Стратегії в регіоні можуть бути задіяні інститути розвитку (наприклад – Агенції регіонального розвитку).

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії

Забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься за рахунок:

коштів державного бюджету, зокрема державного фонду регіонального розвитку, галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток відповідної сфери у регіонах, субвенцій, інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам;

коштів місцевих бюджетів;

коштів міжнародних організацій, зокрема коштів технічної допомоги ЄС;

коштів інвесторів, власних коштів підприємств;

благодійних внесків;

коштів з інших джерел, не заборонених законодавством.

Обсяги фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для виконання Стратегії, будуть визначені під час розроблення Плану заходів з її реалізації.

Інструментами реалізації Стратегії є: Плани заходів з реалізації Стратегії; обласні цільові програми та проекти регіонального розвитку, щорічні програми соціально-економічного та культурного розвитку Миколаївської області.

РОЗДІЛ 6. УЗГОДЖЕНІСТЬ СТРАТЕГІЇ З ПРОГРАМНИМИ ТА СТРАТЕГІЧНИМИ ДОКУМЕНТАМИ

Національна система стратегічного планування має базуватись на узгодженій системі координації процесів стратегічного планування на центральному, регіональному та місцевому рівні.

Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2027 року узгоджується з:

Державною стратегією регіонального розвитку України (ДСРР) на 2021—2027 роки;

економічними, соціальними, екологічними, інфраструктурними, територіальними та іншими аспектами розвитку області.

Середньострокове і короткострокове державне стратегічне планування регіонального розвитку узгоджується з процесами стратегічного планування розвитку регіонів / областей та міст на основі розробки та ухвалення відповідних стратегічних документів.

Стратегія розвитку Миколаївської області узгоджується з Генеральною схемою планування території України, схемами планування адміністративно-територіальних одиниць різного рівня та населених пунктів.

Реалізація Стратегії розвитку Миколаївської області передбачає розробку Плану реалізації Стратегії відповідно до визначених циклів / етапів.

Національна система стратегічного планування має базуватися на узгодженій системі координації процесів стратегічного планування на центральному, регіональному та місцевому рівні.

Відповідно до ДСРР, основна мета регіональної політики на 2021—2027 роки та досягнення довготермінового бачення будуть реалізовані на основі трьох стратегічних цілей:

ЦІЛЬ 1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах (реалізація цієї цілі спрямовується на стимулювання центрів економічного розвитку (агломерації, міста), збереження навколишнього природного середовища та стале використання природних ресурсів, посилення можливостей розвитку територій, які потребують державної підтримки (макро- та мікрорівень), створення умов для реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях в український простір, розвиток інфраструктури та цифрової трансформації регіонів, формування єдиного освітнього, інформаційного, культурного простору в межах всієї території України, ефективне використання економічного потенціалу культурної спадщини для сталого розвитку громад);

ЦІЛЬ 2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів (реалізація цієї цілі передбачає розвиток людського капіталу, сприяння розвитку підприємництва, підтримка інтернаціоналізації бізнесу у секторі малого та середнього підприємництва, підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій, сприяння

впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів, сталий розвиток промисловості);

ЦІЛЬ 3. Розбудова ефективного багаторівневого врядування (передбачає, зокрема формування ефективного місцевого самоврядування та органів державної влади на новій територіальній основі, горизонтальної та вертикальної координації державних секторальних політик та державної регіональної політики, побудову системи ефективного публічного інвестування на всіх рівнях врядування, розбудову потенціалу суб'єктів державної регіональної політики, забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, протидії домашньому насильству, розбудові системи інформаційно-аналітичного забезпечення та розвиток управлінських навичок для прийняття рішень).

Розроблена Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2027 року відповідає принципам, пріоритетам, стратегічним цілям та завданням державної регіональної політики України та процесам державного стратегічного планування розвитку окремих секторів економіки країни та її регіонів, що враховує потреби їх розвитку та необхідність підвищення конкурентоспроможності.

При розробці Стратегії були враховані принципи нової політики регіонального розвитку:

Субсидіарність – ключовий принцип політики розвитку, який передбачає, що кожна дія окремих політик, зокрема регіональної політики, запрограмована та реалізована на мінімальних можливих рівнях

Комплексний територіальний підхід – передбачає, що об'єктом в рамках регіональної політики є територія, яка характеризується специфічним набором соціальних, просторових, екологічних та економічних особливостей. Принцип полягає у узгодженні заходів із специфікою певної території, щоб він точно відповідав різним потребам розвитку цієї території

Партнерство та співпраця – включає побудову культури партнерства та співробітництва, орієнтованої на взаємодію громадян та публічних інституцій щодо розвитку. Застосовується до встановлення міцних відносин на основі довіри, як вертикально між національними, регіональними та місцевими установами, так і горизонтально – між місцевими органами влади та різними зацікавленими сторонами, включаючи приватний та соціальний сектори

Територіальна та секторальна концентрація – забезпечення реальної територіальної концентрації означає, що зона втручання не охоплює весь регіон. Секторальна концентрація полягає у концентрації

ресурсів та діяльності на обмеженому переліку галузей та секторів, які є пріоритетними з точки зору розвитку регіону. Це правило означає підтримку тих галузей та секторів, які завдяки своєму потенціалу дозволяють виявити конкурентні переваги регіону і є рушійною силою економічного розвитку

Прийняття рішень на основі доказів

– заплановані заходи повинні базуватися на основі отриманого досвіду, зібраних даних, висновків, рекомендацій, аналізів та оцінки для забезпечення та підтримки високих стандартів управління та реалізації регіональної політики

Сталі інвестиції

– принцип сприяє побудові кругової економіки, яка максимізує ефективне використання ресурсів і зменшує утворення відходів. Означає співпрацю та координацію в таких сферах як: планування розвитку, просторове планування, житлова та транспортна політика, охорона природи та якість повітря

Розвиток мереж

– підтримка проєктів, що спрямовуються на побудову мереж територіальних громад, в першу чергу тих, що передбачають тісне співробітництво міських та сільських територій

Просторове планування

– відповідність планування та реалізації програм та проєктів регіонального розвитку Генеральній схемі планування території

Узгодженість стратегічних цілей

Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2027 року з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки

Державні стратегічні цілі	Стратегічні цілі Миколаївської області			
	1. Стійке економічне зростання багато-галузевої економіки	2. Висока якість життя людини	3. Збереження та розвиток територій	4. Конкурентоспроможна економіка на основі інноваційного та високотехнологічного розвитку, зокрема у сферах, визначених смарт-спеціалізацією
1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному,	x	X	X	x

екологічному, безпековому та просторовому вимірах				
2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	X	x	x	X
3. Розбудова ефективного багаторівневого врядування	x	X	X	x

Примітка: велика буква "X" означає більшу узгодженість/зв'язок, аніж маленька "x".

Висока якість життя людини (Стратегічна ціль 2) та Збереження та розвиток територій (Стратегічна ціль 3) Стратегії розвитку Миколаївської області в значній мірі узгоджені з усіма стратегічними цілями Державної стратегії регіонального розвитку України.

Стійке економічне зростання багатогалузевої економіки (Стратегічна ціль 1) та Конкурентоспроможна економіка на основі інноваційного та високотехнологічного розвитку, зокрема у сферах, визначених смарт-спеціалізацією (Стратегічна ціль 4) Стратегії розвитку Миколаївської області прямо кореспондуються зі Стратегічною ціллю 2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки.

Далі подається таблиця узгодженості Оперативних цілей Стратегії розвитку Миколаївської області з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки:

Оперативні цілі Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 - 2027 роки	Оперативні цілі Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2027 року													
	1.1. Створення нових та модернізація існуючих підприємств реального сектору економіки	1.2. Розвиток міжнародного співробітництва	1.3. Створення умов для пріоритетного розвитку малого та середнього підприємництва	1.4. Розвиток туристичної та курортної індустрії	2.1. Підготовка населення до життя та діяльності в умовах економіки, що змінюється	2.2. Підвищення тривалості життя людини	2.3. Забезпечення населення якісними послугами	2.4. Розвиток культурного і духовного середовища	3.1. Підсилення регіональної згуртованості та просторовий розвиток	3.2. Збереження навколишнього природного середовища	3.3. Підвищення рівня громадської безпеки	4.1. Інноваційний розвиток економіки, зокрема у сферах визначених смарт-спеціалізацією	4.2. Створення нових наукоємних виробництв та продуктів	4.3. Забезпечення потреби у висококваліфікованих кадрах для розвитку інноваційних виробництв
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Стимулювання центрів економічного розвитку (агломерації, міста)	+	+	+	+								+	+	
Збереження навколишнього природного середовища та сталого використання природних ресурсів, посилення можливостей розвитку територій, які потребують державної підтримки (макро- та мікрорівень)	+		+	+	+		+		+	+	+	+		
Створення умов для реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях в український							+							

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
простір														
Розвиток інфраструктури та цифрова трансформація регіонів	+	+	+	+	+		+			+		+	+	
Формування єдиного освітнього, інформаційного, культурного простору в межах всієї території України				+	+	+	+							+
Ефективне використання економічного потенціалу культурної спадщини для сталого розвитку громад								+						
Розвиток людського капіталу				+	+	+	+	+	+	+	+			+
Сприяння розвитку підприємництва, підтримка інтернаціоналізації бізнесу у секторі малого та середнього підприємництва			+	+	+							+	+	+
Підвищення інвестиційної привабливості територій, підтримка залучення інвестицій	+	+	+	+				+	+	+			+	
Сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів	+		+									+	+	+
Сталий розвиток промисловості	+	+										+		
Формування ефективного місцевого самоврядування та органів державної влади на новій територіальній основі									+					

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Формування горизонтальної та вертикальної координації державних секторальних політик та державної регіональної політики		+	+						+					
Побудова системи ефективного публічного інвестування на всіх рівнях врядування	+											+	+	
Розбудова потенціалу суб'єктів державної регіональної політики		+	+									+	+	
Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидія домашньому насильству та дискримінації						+								
Розбудова системи інформаційно-аналітичного забезпечення та розвиток управлінських навичок для прийняття рішень, що базуються на об'єктивних даних та просторовому плануванні									+					

Узгодженість Стратегії з основними аспектами регіонального розвитку

Узгодженість стратегічних цілей Миколаївської області з ключовими секторами розвитку була також проаналізована. Позначка “х” була вставлена у поля, де присутня узгодженість, внесок або відповідний зв'язок.

Сектори	Стратегічні цілі			
	1. Стійке економічне зростання багатогалузевої економіки.	2. Висока якість життя людини	3. Збереження та розвиток територій	4. Конкурентоспроможна економіка на основі інноваційного та високотехнологічного розвитку, зокрема у сферах, визначених смарт-спеціалізацією
Економіка і торгівля	X	X	X	X
Промисловість та інфраструктура	X	x	x	X
Сільське, лісове господарство, харчова промисловість	X	x	x	X
Транспорт і дороги	X	x	x	x
Екологія й природні ресурси	x	X	X	x
Освіта й молодь	x	X	x	X
Здоров'я, соціальний захист, сім'я і дитина		X	x	x
Культура і туризм	X	X	x	x
Обмін інформацією	X	X	X	X
Комунальне господарство	x	X	x	x
Територіальний розвиток, земля і кадастр	x	x	X	x

Примітка: велика буква “X” означає більшу узгодженість / зв'язок, аніж маленька “x”.

Узгодженість стратегічних цілей Миколаївської області з Цілями сталого розвитку

Зважаючи на те, що Україна приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку та здійснила адаптацію Цілей Сталого Розвитку, важливо визначити рівень взаємозв'язку між цілями Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2027 року та сімнадцятьма Цілями Сталого Розвитку. Головним принципом процесу впровадження Цілей сталого розвитку є принцип «нікого не залишити осторонь».

Відповідно узгодженість стратегічних цілей Миколаївської області з Цілями сталого розвитку була проаналізована. Позначка “х” була вставлена у поля, де присутня узгодженість, внесок або відповідний зв'язок.

Цілі сталого розвитку: Україна	Стратегічні цілі Миколаївської області на період до 2027 року			
	1. Стійке економічне зростання багато- галузевої економіки.	2. Висока якість життя людини	3. Збереження та розвиток територій	4. Конкурентоспромож на економіка на основі інноваційного та високотехнологічно го розвитку, зокрема у сферах, визначених смарт- спеціалізацією
Ціль 1. Подолання бідності	х	х		х
Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства	х	х		х
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя		х		х
Ціль 4. Якісна освіта	х	х		х
Ціль 5. Гендерна рівність		х		
Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови		х		
Ціль 7. Доступ та чиста енергія	х	х		
Ціль 8 Гідна праця та економічне зростання	х	х		х
Ціль 9 Промисловість, інновації та інфраструктура	х	х		х
Ціль 10. Скорочення нерівності	х	х	х	
Ціль 11. Сталий розвиток громад	х	х	х	х
Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво	х	х		х
Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату	х	х		х
Ціль 14. Збереження морських ресурсів				
Ціль 15. Захист та відновлення екосистеми суші	х	х	х	х
Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути		х	х	
Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку	х		х	х

Важливо наголосити на існуванні сильного або опосередкованого зв'язку між цілями Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2027 року та сімнадцятьма Цілями Сталого Розвитку за переважною більшістю їх компонентів. Це свідчить про те, що розроблена Стратегія локалізує Цілі сталого розвитку і відповідає баченню орієнтирів досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку на період до 2030 року.

Система моніторингу та оцінки результативності реалізації Стратегії

Для всіх можливих форм організації процесу моніторингу головним є проведення ретельного відслідковування виконання завдань та реалізації проєктів, коригування та актуалізація Стратегії, за необхідності, з огляду на зміну ситуації, оскільки одні проєкти будуть завершені, а деякі замінені іншими.

З метою забезпечення належного рівня відповідальності за реалізацію Стратегії передбачається створення системи моніторингу її реалізації. Така система буде включати, зокрема: документ (розпорядження голови облдержадміністрації) про організацію моніторингу та оцінки результативності реалізації Стратегії, у тому числі склад моніторингової групи; систему індикаторів (результатів) впровадження Стратегії (кількісні та якісні показники).

Моніторинг базується на розгляді обмеженої кількості відібраних показників (індикаторів). При цьому, обов'язковою умовою забезпечення моніторингу реалізації Стратегії є застосування системи індикаторів, які використовуються для визначення результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки в розрізі регіонів України для Миколаївської області. Ці індикатори можуть бути досягнуті при умові виконання базового сценарію розвитку області та України і забезпечення відповідного фінансування за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та надходження коштів із зовнішніх джерел фінансування.

Проведення моніторингу та оцінки результативності виконання Стратегії та Плану заходів з її реалізації здійснюватиметься у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Відповідний звіт про результати моніторингу подається обласній раді щороку.

Моніторингові звіти є відкритими документами і використовуються для уточнення завдань та бюджетних програм області на наступний за звітним бюджетний рік.

У ході моніторингу Стратегії вирішується ціла низка завдань:

- контроль за реалізацією Стратегії в цілому;
- оцінка ступеня досягнення прогресу за стратегічними цілями, просування до оперативних цілей;
- аналіз інформації щодо змін зовнішніх та внутрішніх факторів розвитку регіону для уточнення та корегування (актуалізації) цілей Стратегії;
- підтримка в робочому стані органів та структури стратегічного планування.

Моніторинг базується на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів). Індикатори потрібно розділяти на індикатори досягнення: стратегічного бачення; стратегічних цілей; оперативних цілей та виконання проєктів.

Моніторингу підлягають параметри, які визначають кількісні та якісні показники, що характеризують її досягнення, а саме – показники, що використані у соціально-економічному аналізі області, а саме – валовий регіональний продукт на особу, доходи громадян, демографічні показники, рівень екологічного навантаження на одиницю території. В процесі моніторингу ці показники порівнюються із показниками на дату ухвалення Стратегії, а також з відповідними показниками в регіонах, щодо яких здійснювалось співставлення при проведенні соціально-економічного аналізу області для підготовки Стратегії.

Свідченням позитивного результату реалізації Стратегії слугуватиме абсолютне зростання показників, а також випередження темпів поліпшення показників (приріст населення на 1000 осіб; ВРП на 1 особу, грн; доходи громадян, грн; будівництво житла на 1000 осіб, м²; рівень екологічного навантаження) порівняно з середньоукраїнськими показниками та показниками регіонів-конкурентів.

Моніторинг досягнення стратегічних цілей здійснюватиметься відповідно до таких визначених цілей:

Стратегічна ціль 1. Стійке економічне зростання багатогалузевої економіки.

Стратегічна ціль 2. Висока якість життя людини.

Стратегічна ціль 3. Збереження та розвиток територій.

Стратегічна ціль 4. Конкурентоспроможна економіка на основі інноваційного та високотехнологічного розвитку, зокрема у сферах, визначених смарт-спеціалізацією.

Аналогічно загальному моніторингу досягнення стратегічного бачення відбуватиметься моніторинг реалізації стратегічних цілей. Основними кількісними показниками щодо кожної стратегічної цілі за період моніторингу будуть показники, що впливають з переліку проєктів, які будуть реалізовані в рамках досягнення кожної стратегічної цілі.

Індикатори успішності досягнення цілей визначені у Стратегії. Відповідно до цих індикаторів на кожен плановий період моніторингу має бути сформовано кількісні показники, за якими має здійснюватись моніторинг.

Отже, обов'язковою умовою забезпечення моніторингу реалізації Стратегії є застосування системи індикаторів, які використовуються для визначення результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки та досягненню Цілей сталого розвитку на період до 2030 року.

ПОКАЗНИКИ

моніторингу реалізації Стратегії розвитку Миколаївської області
на період до 2027 року

Показник	Одиниця виміру показника	Значення показника в базовому році (2018)	Проміжне та цільове значення показника у 2023 та 2027 роках	Джерело даних
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу	тис. грн	70,336	наближення рівня регіону до рівня середнього по країні збереження тенденції зростання показника	ГУ статистики у Миколаї
Диференціація ВРП на душу населення на (співвідношення до середнього по Україні)	%	0,83	наближення рівня регіону до рівня середнього по країні рівень ВРП на душу населення не нижче 75%	Держстат

* Середній рівень ВРП по Україні у 2018 році 84,235 тис. грн

Перелік індикаторів для оцінки досягнення цілей Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2027 року та Планів заходів з її реалізації

1. Стійке економічне зростання багатогалузевої економіки	
1.	Індекс фізичного обсягу ВРП, %
2.	Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу, грн
3.	Обсяг виробництва продукції сільського господарства на 100 га, тис. грн
4.	Індекс сільськогосподарської продукції, %
5.	Обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу, грн
6.	Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу, дол. США
7.	Обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу, дол. США
8.	Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення, од.
9.	Кількість середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення, од.
10.	Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на тис. км ²
11.	Кількість відвідувачів туристичних об'єктів області, млн осіб
12.	Сума надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів області, млн грн
13.	Чисельність зайнятих в усіх сферах економічної діяльності, осіб, у тому числі: жінок / чоловіків
14.	Виробництво електроенергії, млн. кВт год
2. Висока якість життя людини	
15.	Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн

16.	Індекс реальної заробітної плати, %
17.	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн, у тому числі: жінок / чоловіків
18.	Співвідношення заробітної плати жінок і чоловіків, %
19.	Чисельність наявного населення на початок року, тис. осіб
20.	Рівень зайнятості населення віком 15-70 років, %
21.	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років
22.	Забезпеченість населення лікарями загальної практики — сімейними лікарями на 10 тис. наявного населення на кінець року, осіб
23.	Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом активного туберкульозу на 100 тис. наявного населення, осіб
24.	Чисельність дітей у дошкільних навчальних закладах у розрахунку на 100 місць, осіб
25.	Кількість дітей охоплених інклюзивною освітою, осіб
26.	Рівень охоплення соціальними послугами осіб (співвідношення кількості отримувачів до кількості потребуючих), %
27.	Частка сільського населення, яке має доступ до централізованого водопостачання, %
3. Збереження та розвиток територій	
28.	Загальна сума надходжень до бюджетів усіх рівнів, одержаних від діяльності малого та середнього підприємництва, тис. грн
29.	Частка утилізованих відходів до загальної кількості утворених відходів, %
30.	Частка площі територій і об'єктів природно-заповідного фонду в загальній території регіону, %
31.	Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення, кг на км ²
4. Конкурентоспроможна економіка на основі інноваційного та високотехнологічного розвитку, зокрема у сферах, визначених смарт-спеціалізацією	
32.	Частка промислових підприємств, які займались інноваційною діяльністю, %
33.	Випущено фахівців із закладів вищої освіти за окремими напрямками (напрямами смарт-спеціалізації): механічна інженерія (в т.ч. за переліком напрямів підготовки 2006, 2007, 2010 рр.— машинобудування та металообробка) аграрні науки та продовольство (в т.ч. за переліком напрямів підготовки 2006, 2007, 2010 рр. — сільське, лісове, і рибне господарство та переробка їх продукції)

Показники для моніторингу збираються за результатами кожного року реалізації Стратегії. На основі зібраних даних готується річний звіт та звіт щодо виконання періоду трирічного планування.

Річний звіт складається з переліку ключових показників за кожною ціллю, кожним пріоритетом або заходом; містить інформацію про досягнення кожного об'єктивного пріоритету або виконання заходу; оцінку можливостей досягнення поставлених цілей на трирічний цикл планування.

Підсумковий звіт про моніторинг за трирічний цикл планування до показників, які передбачаються у річних звітах, містить загальні оцінки ефективності, результативності та стійкості досягнутих результатів.

Моніторингові звіти є відкритими документами і використовуються для уточнення завдань та бюджетних програм області на наступний за звітним бюджетний рік.

Форму моніторингового звіту, відповідального за його підготовку та строки подання визначає обласна державна адміністрація відповідно до власних повноважень та структури.

Для всіх можливих форм організації процесу моніторингу головним є проведення ретельного відслідковування виконання завдань та реалізації проєктів, коригування та актуалізація Стратегії, за необхідності, з огляду на зміну ситуації, оскільки одні проєкти будуть завершені, а деякі замінено іншими.
